

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»**

Форма навчання: очна (денна)
очна (денна), заочна, дистанційна

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової
економіки**»

(назва теми)

здобувача: Лискова Олексія Ігоровича

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: Швиданенко О.А д.е.н., професор
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Столярчук Я. М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

_____ Людмила ЦИМБАЛ

(підпис) (ініціали, прізвище)
«_____» _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

_____ Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис) (ініціали, прізвище)
«_____» _____ 2023 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Лискову Олексію Ігоровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ денної _____ форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «**Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової
економіки**»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «_20_» _____06_____ 2023 р. № 851-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах:

міжнародних організацій (СОТ, ОЕСР, Євростат, ЮНКТАД), дані рейтингових агентств і фондів, наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, офіційні веб-сторінки міжнародних дослідницьких інститутів.

План кваліфікаційної магістерська роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ.
Розділ 2	ОЦІНКА ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
Розділ 3	НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Об'єкт дослідження:	процеси розвитку світового господарства в умовах системних глобальних трансформацій.
Предмет дослідження:	умови, чинники та механізми впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економічної системи
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	комплексне дослідження теоретичних аспектів механізмів впливу глобалізаційних процесів на розвиток світової економіки та на основі аналізу даних системних трансформаційних зрушень оцінити їх дію на світове господарство та обґрунтування на цій основі шляхів ефективної реформування та розбудови національної економіки

**Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:
У розділі 1**

розкрити теоретичні засади розвитку процесів глобалізації у світовому господарстві;
визначити глобалізаційні детермінанти системної трансформації світової економіки;
дослідити методичні підходи до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки.

У розділі 2

охарактеризувати сучасні трансформаційні процеси розвитку світової економіки;
оцінити структурні зрушення у світовому господарстві в умовах глобалізації;
проаналізувати наслідки повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки.

У розділі 3

визначити перспективи розвитку світового господарства у контексті новітніх глобалізаційних перетворень;
обґрунтувати шляхи забезпечення успішної трансформації національної економіки в умовах сучасних глобалізаційних змін.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

«__» _____ 2023 р.

Швиданенко О.А д.е.н., професор

Завдання одержав здобувач

(підпис)

«__» _____ 2023 р.

Лисков О.І.

(ініціали, прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 109 сторінок, 8 таблиць, 21 рисунок, перелік джерел посилання з 75 найменувань, додатків 2.

«Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової економіки»

(назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Об'єктом дослідження є процеси розвитку світового господарства в умовах системних глобальних трансформацій.

Предметом дослідження є умови, чинники та механізми впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економічної системи.

Метою даної роботи є комплексне дослідження теоретичних аспектів механізмів впливу глобалізаційних процесів на розвиток світової економіки та на основі аналізу даних системних трансформаційних зрушень оцінити їх дію на світове господарство та обґрунтування на цій основі шляхів ефективної реформування та розбудови національної економіки

Для досягнення заявленої мети, було визначено такі дослідницькі завдання:

- розкрити характерні риси та теоретичні основи розвитку процесів глобалізації світової економіки;
- визначити сутність та соціально-економічні виміри процесу глобалізації світової економіки
- дослідити глобалізаційні детермінанти системної трансформації світової економіки
- розкрити методичні підходи до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки
- охарактеризувати сучасні трансформаційні процесів розвитку світової економіки
- проаналізувати трансформаційні тренди розвитку світової економіки в умовах в умовах глобалізації

- оцінити наслідки повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки
- дослідити стану залучення України до глобальних трансформаційних процесів
- охарактеризувати напрями системних структурних трансформацій світової економіки в умовах глобалізації
- визначити перспективи розвитку світового господарства у контексті новітніх глобалізаційних перетворень
- обґрунтувати шляхи забезпечення успішної трансформації національної економіки в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій

Практичне значення результатів дослідження полягає аналізі сучасних тенденцій розвитку глобалізаційних процесів, що дозволило перспективи реформування економіки України та її інтеграції у глобальну світову економічну систему.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: глобалізація, світовий ринок, міжнародна економіка, міжнародна торгівля, трансформація, лібералізація торгівлі.

ВІДГУК
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми: «Міжнародна економіка»
Магістерської програми: «Міжнародна економіка»
Лискова Олексія Ігоровича
на тему «Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової економіки»

1. Актуальність теми: впливає із постійних змін у світовій економіці, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів. Крім того, є необхідність для країн, зокрема для України, пристосовувати свій розвиток до глобальних викликів і умов реалізації національних економічних інтересів, а також здійснювати трансформацію національних господарств.
2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: є всебічний аналіз на основі наукових джерел і фактологічного матеріалу масштабів глобальних трансформаційних процесів у світовій економіці; проведення оцінювання наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки.
3. Наявність самостійних розробок автора: охарактеризовано перспективи глобалізаційних зрушень розвитку світової економіки; проаналізовано трансформаційні тренди розвитку світової економіки в умовах глобалізації; визначено і обґрунтовано рекомендації щодо шляхів забезпечення ефективної розбудови економіки України в умовах системних структурних трансформацій світової економіки.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: представлені у магістерській роботі теоретичні висновки та рекомендації можуть бути використані у процесі розробки програмних документів державних органів стратегічного характеру, щодо забезпечення ефективної трансформації економіки України в умовах глобалізації.
5. Наявність недоліків: у роботі наявні огріхи стилістичного характеру; автору слід було б більш уваги приділити методичним підходам до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки.
6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: В цілому кваліфікаційна магістерська робота відповідає всім нормативам вимогам, виконана на високому теоретичному рівні, є завершеною і самостійною, свідчить про вміння автора досліджувати складну наукову проблематику. Робота рекомендується до захисту перед ЕК з оцінкою 42 балів .

Науковий керівник: професор кафедри міжнародної економіки, д.е.н., проф.

(посада, учене звання, науковий ступінь)

Швиданенко О.А.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

“01” грудня 2023 р.

Рецензія

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти
Лискова Олексія Ігоровича

Тема: "Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової економіки"

Актуальність теми. У сучасному світі глобалізаційні процеси мають визначальний вплив на розвиток світової економіки. Дослідження механізмів цього впливу є актуальним завданням, оскільки вони формують нові умови для міжнародних економічних відносин та визначають стратегії розвитку країн.

Позитивні риси роботи. У розділі 1 "Теоретичні аспекти сутності глобальних трансформацій в економічній сфері" автор висвітлив ключові концепції глобалізації та розкрив її особливості. Аналізуючи вплив факторів глобалізації на динаміку розвитку світової економіки в розділі 1.2, автор виявив глибоке розуміння взаємодії глобальних процесів. У розділі 1.3, присвяченому методичним аспектам оцінки впливу глобалізаційних процесів, проведено аналіз сучасних підходів, що свідчить про науковий підхід до дослідження.

Зауваження до роботи. Робота може бути доповнена більш деталізованим аналізом та порівняльними характеристиками глобалізаційних тенденцій у різних регіонах світу. Також важливо розглянути можливі сценарії взаємодії країн у контексті глобальної нестабільності.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій розвитку країн в умовах глобалізації. Аналіз трансформацій світової економіки у розділі 2 надає практичні рекомендації для визначення шляхів інтеграції України у глобальну систему.

Місце роботи та посада рецензента

Науковий ступінь, учене звання (за наявності)

МНТ України; Модіма А.О.

Підпис засвідчую:

(посада, підпис)

Місце печатки організації, де працює рецензент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	7
1.1. Теоретичні засади розвитку процесів глобалізації у світовому господарстві	7
1.2. Глобалізаційні детермінанти системної трансформації світової економіки	14
1.3. Методичні підходи до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	37
2.1. Характеристика сучасних трансформаційних процесів розвитку світової економіки	37
2.2. Аналіз структурних зрушень у світовому господарстві в умовах глобалізації	48
2.3. Оцінка наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки	59
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	79
3.1. Перспективи розвитку світового господарства у контексті новітніх глобалізаційних перетворень	79
3.2. Шляхи забезпечення успішної трансформації національної економіки в умовах сучасних глобалізаційних змін	89
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ... ..	110

ВСТУП

Актуальність теми. Глобалізація світової економіки, що супроводжується поглибленням міжнародної економічної взаємозалежності, проходить у своєму розвитку кілька етапів і веде до великих змін у світовій політиці, економіці, науці та техніці. Нинішній етап глобалізації пов'язаний з появою глибоких протиріч і несе неоднозначні наслідки: йде боротьба за ресурси, сфери впливу, ринки збуту, інтелектуальні ресурси, що зачіпає інтереси майже всіх країн.

Суперечності розвитку світового господарського порядку обумовили виникнення різноманітних криз економічного характеру, загостривши проблему пристосування національних господарських механізмів до нових викликів глобалізації. Дослідження показують, що на поточному етапі світового розвитку стає очевидним, що процес глобалізації має нелінійний характер і значно залежить від геополітичної обстановки у світі, специфіки взаємодії регіональних об'єднань, умов для реалізації національних економічних інтересів та трансформаційних зрушень у структурі світового господарства. Так кризові явища, що викликали із загостреннями військової ситуації в кількох країнах світу (широкомасштабне вторгнення росії в Україну, війна Ізраїлю з ХАМАС, загострення відносин США та Китаю стосовно Тайванського півострову) загостривши протиріччя, викликала необхідність пошуку напрямів розвитку світового господарства в умовах системних глобалізаційних трансформацій та шляхів забезпечення успішної розбудови національних економік в умовах сучасних глобалізаційних змін що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі виявлення впливу глобалізаційних процесів на розвиток та трансформацію світової економіки присвячено праці вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, в наукових дослідженнях Д. Лук'яненка, А. Поручника, Д. Ткача та Г. Білокур [1], Ю. Кирилова [2], І. Колобердянко [3] розглянуто вплив процесів глобалізації на

розвиток національних економік. Такі вчені, як Я Столярчук, О. Швиданенко, А. Олійник [4] та В. Микитась [5] досліджували глобалізацію в контексті формування економічної політики держав. Ряд вчених спробували загострити увагу громадськості на пошуку оптимальної стратегії розвитку держави в умовах глобалізації стосовно України (А. Гірман, Б. Гвоздов, А. Брусенцева [6], О. Дибя, Є. Осадчий [7], Г. Ковальова, В. Данілі'ян [8] та ін.).

Проте, незважаючи на достатній обсяг публікацій в сфері зазначеної проблеми, сучасні умови трансформації світового економічного порядку, нові виклики для суспільного розвитку що виникли во останні роки для людства, вимагають більш детальних досліджень в сфері виявлення механізмів впливу глобалізації на трансформацію світової економіки.

Метою даної роботи є комплексне дослідження теоретичних аспектів механізмів впливу глобалізаційних процесів на розвиток світової економіки та на основі аналізу даних системних трансформаційних зрушень оцінити їх дію на світове господарство та обґрунтування на цій основі шляхів ефективної реформування та розбудови національної економіки.

Відповідно до головної мети було вирішено такі *завдання*:

- розкрити характерні риси та теоретичні основи розвитку процесів глобалізації світової економіки;
- визначити сутність та соціально-економічні виміри процесу глобалізації світової економіки
- дослідити глобалізаційні детермінанти системної трансформації світової економіки
- розкрити методичні підходи до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки
- охарактеризувати сучасні трансформаційні процесів розвитку світової економіки
- проаналізувати трансформаційні тренди розвитку світової економіки в умовах глобалізації

- оцінити наслідки повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки
- охарактеризувати напрями системних структурних трансформацій світової економіки в умовах глобалізації
- визначити перспективи розвитку світового господарства у контексті новітніх глобалізаційних перетворень
- обґрунтувати шляхи забезпечення успішної трансформації національної економіки в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій

Об'єктом дослідження є процеси розвитку світового господарства в умовах системних глобальних трансформацій.

Предметом дослідження є умови, чинники та механізми впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економічної системи.

Методи дослідження. В процесі проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових підходів прийомів. Зокрема, використано метод синтезу та аналізу в процесі розгляду теоретичних аспектів глобалізації; методи дедукції та індукції; статистичні методи (для аналізу структурних змін в світовій економіці) та графічні методи (для наочного представлення матеріалу).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Наукова новизна результатів дослідження полягає в поглибленні теоретико-методичних аспектів сутності глобальних трансформацій в економічній сфері, систематизації факторів впливу глобалізації на динаміку розвитку світової економіки та виявленні сучасних тенденцій трансформації глобалізаційних процесів у контексті наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну. Висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані при формулюванні програмних документів державних органів стратегічного спрямування, спрямованих на ефективну реалізацію потенціалу участі України в світових економічних процесах.

Інформаційну базу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків з питань розвитку та регулювання світової економіки,

статистичні дані офіційних сайтів, звіти міжнародних організацій, статистичні матеріали, довідкова література тощо.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Теоретичні засади розвитку процесів глобалізації у світовому господарстві

Загальновизнано, що глобалізаційні процеси прискорюються у всіх сферах суспільного життя. Їх вплив розширюється за межі економічної діяльності, охоплюючи соціальні, культурні, політичні механізми та явища. Практично всі країни, у певній мірі, стають учасниками глобалізаційних процесів через збільшення взаємозалежності країн, суб'єктів господарювання та індивідів у всьому світі. На сучасному етапі глобалізація призводить до переосмислення ролі інститутів, таких як сім'я, суспільство, бізнес, держава, міжнародні організації та інші.

Зазвичай вважається, що термін "глобалізація" був введений у галузь соціальних наук Т. Левіттом, який визначив його як явище об'єднання ринків окремих продуктів, що виробляються багатонаціональними корпораціями [9]. Таким чином, він акцентував увагу на глобальних змінах, зокрема в економічній системі. Проте ще в 1970-х роках І. Валлерстайн, у межах своєї світосистемної соціологічної теорії, висловив перше глобалістське уявлення про тенденції розвитку сучасного суспільства [10, с. 32]. Дослідниця теорії глобалізації О. Зернецька також стверджує, що термін "глобалізація" вперше був вжитий у 1952 році для позначення загального уявлення про накопичений досвід у сфері освіти [11, с. 41].

Отже, можна стверджувати, що термін "глобалізація", спочатку вживався для позначення конкретного явища, протягом кількох десятиліть зазнав зміни в семантичному відтінку, розширивши своє значення на великий спектр явищ у різних сферах життя. Виділенням даного терміна автором Т. Левіттом пояснюється те, що до кінця XX – початку XXI століття процеси глобалізації впливали

переважно на економічне життя суспільства, а згодом стали важливим фактором трансформації соціальної та політичної сфер.

Протягом наступних років дослідження сутності глобалізації та створення теоретичного базису для її вивчення призвели до формулювання різних теорій глобалізації. У таблиці 1.1 представлені найпоширеніші підходи до розуміння сутності глобалізації, кожен з яких має своє власне трактування даного терміна.

Таблиця 1.1 – Основні підходи до визначення терміна «глобалізація»

Пілхіц	Автор	Визначення
Екогтобічій	М. Дмиіренко	Глобалізація— це процес, який визначається ринковими, а не державними силами, тобто збалансованістю бюджету, відкритістю інвестицій та ринкових потоків, стабільністю валюти [12, с. 32]
	О. Корневська	Глобалізація — це процес перетворення регіональних соціально—економічних систем, що досягли високого ступеня взаємозалежності, у єдиної всесвітньої системи, що розвивається з урахуванням уніфікованих закономірностей; це перетворення ліній відокремлених світогосподарств на світову екотому [13, с. 140]
	О. Постол	Глобалізація — це процес формування та подальшого розвитку єдиного загальносвітового інформаційно—економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій [14, с. 26]
Соціальний	А. Старостіна	Глобалізація є інтенсифікацією всесвітніх соціальних течій, в результаті чого віддалені регіони впливають на повсякденний один з одним у тому сенсі, що місцеві події відображають події, що відбуваються за багато мільйонів відстаней, і навпаки [15, с. 26]
	Р. Робертсон	Глобалізація — це стиснення світу і зростаюче суспільство
	А. Розлуцька	Глобалізація— засіб та посилення єдності світу, констатувати, основна тенденція розвитку людського суспільства в перспективі [17, с. 10]
Комплексний	Б.Г. Гюнтер, Р. Ваннлер, Хевен	Глобалізація є поступовою інтеграцією елементів світової економіки під впливом міжнародних економічних відносин, а також впливом міжнародних економічних та політичних факторів, що розробляються та реалізуються різними акторами, включаючи міжнародні уряди, міжнародні організації, ділові корпоративні інституції, міжнародні організації, с. 10]
	М. Стігер	Глобалізація означає все більш складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними об'єктами,

		підприємствами, інститутами та ринками. Різноманітні завдання, які вона ставить, держави не можуть успішно вирішувати лише власними силами, що свідчить про необхідність зміцнення багатосторонньої співпраці [19, с. 28]
	Б. Юськів	Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, основним наслідком якого є світовий розподіл праці, міграція, концентрація капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технологічних процесів, а також зближення та злиття культур різних країн. Це об'єктивний процес, який має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства [20, с. 44]

Джерело: [12, 13, 14, 15,18,23],.

Визначення терміна "глобалізація" впорядковані відповідно до ключових джерел і області розгортання глобалізаційних процесів. Деякі вчені, такі як М. Дмитренко, О. Корчевська, О. Постол, вважають, що світова економіка визначає пріоритет у розвитку та поширенні глобалізації. Інші дослідники, такі як Р. Робертон, А. Старостіна, розвивають ідею, що глобалізація має головним чином людський і соціальний вимір [21, с. 112].. Однак через поширення глобалізаційних процесів на всі сфери суспільного життя теоретики все частіше розглядають її як комплексний процес, що охоплює різні аспекти розвитку людини і суспільства.

За словами К. Балабанової, глобалізація стала визначальною характеристикою сучасної світової системи, яка визначає її розвиток. У такому контексті глобалізація відзначається посиленням взаємозалежності та взаємного впливу різних сфер суспільного життя і діяльності. Вона торкається економіки, політики, ідеології, соціальної сфери, культури, екології, безпеки, способу життя та умов існування людства. Зі зростанням числа сфер, у яких протікають глобалізаційні процеси, структура глобалізації ускладнюється.

Ця різноманітність сфер, в яких відбувається глобалізаційний процес, породжує безліч аспектів для дослідження глобалізації. За словами А. Кокоурек, "кількість вимірів нашого світу більше, ніж ми думали раніше", і в кожному з цих

вимірів спостерігається рух у напрямку глобалізації, глобальної єдності різних напрямів розвитку людства [22, с. 13]. У сучасній науковій літературі виділяють різноманітні виміри глобалізації, такі як економічний, соціальний, політичний, технологічний, екологічний, культурний і інші. Однак така структуризація глобалізаційного процесу не є жорстким правилом. Наприклад, технологічна глобалізація може бути розглядатися як елемент економічної глобалізації через міжнародний обмін технологіями, який тісно пов'язаний із розвитком продуктивних сил і є вихідним пунктом для економічної глобалізації [23, с. 194].

Щодо екологічної глобалізації, на яку звертає увагу Х. Френч [24], вона відображає комплексний вплив інших аспектів глобалізації на навколишнє середовище. Таким чином, її можна розглядати як частину економічної, соціальної, та політичної глобалізації, а не як самостійний процес.

Поданий феномен культурної глобалізації, який А. Аппадурай описує як детериторіалізацію соціальних процесів через взаємодію осіб з різних культур, представляє собою аспект соціальної глобалізації. Цей процес призводить до втрати духовних зв'язків індивіда з фізичною, територіальною обмеженістю, що є характерною для даного типу культури [25].

Феномен ідеологічної глобалізації означає всесвітнє поширення конкретних ідей, що відображається в переважанні ліберальної ідеології в багатьох країнах. Це є невід'ємною частиною політичної глобалізації, яка сприяє поширенню глобальних політичних цінностей, таких як парламентаризм, плюралізм, дотримання міжнародного права та прав людини.

Усі зазначені політичні цінності є частиною ліберальної ідеології, яка стає об'єктом ідеологічної глобалізації і, отже, вона є елементом політичної глобалізації.

Отже, відзначається, що осмислення трьох основних вимірів глобалізації (економічної, соціальної, політичної) включає технологічний, культурний, ідеологічний, екологічний, і, можливо, інші аспекти (рис. 1.1) [27, с. 57].

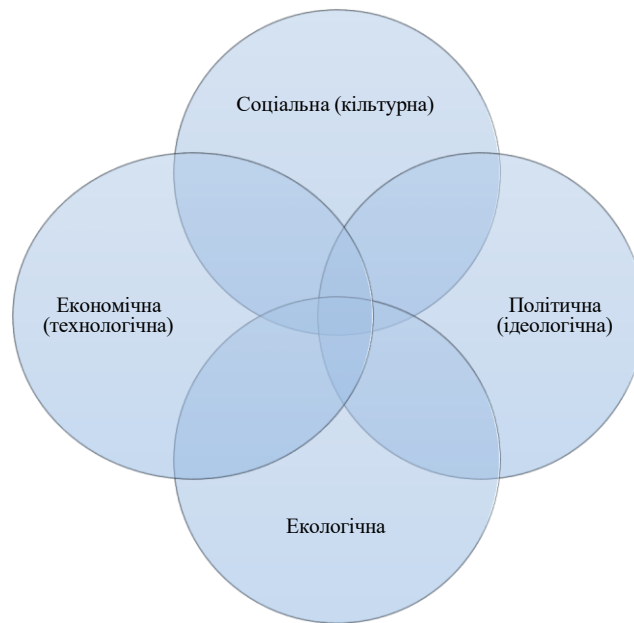

Рис. 1.1 – Структуризація вимірів сучасної глобалізації

Джерело: сформовано автором

Широке розуміння сутності глобалізації дозволяє визначити остаточну мету цього процесу - створення нової глобальної економіки, глобального соціуму, глобальної політики і т.д. [28, с. 11]. Досягнення цих цілей можливе лише при злагодженій дії детермінант глобалізації, що включають різні фактори та інститути, що сприяють ходу глобалізаційних процесів. Фактори глобалізації включають, передусім, міжнародний обіг товарів і послуг, міжнародний обіг капіталу, міжнародний рух робочої сили, міжнародний обіг технологій і інформації, процеси інтернаціоналізації та транснаціоналізації виробництва, а також формування глобальної інфраструктури.

Особливість впливу цих факторів полягає у двоїстому його характері. З одного боку, фактори глобалізації позитивно впливають на об'єднання різних елементів світової економічної, соціальної і політичної систем, а з іншого боку, різноманітність національних елементів цих систем, зумовлена різницею в рівнях економічного, соціального і політичного розвитку країн і народів світу, протидіє тенденціям до об'єднання суспільства на планетарному рівні, що призводить до різної швидкості включення окремих країн і регіонів світу у глобалізаційні процеси у всіх їх аспектах.

Інституції, які сприяють протіканню глобалізаційних процесів, включають у себе лібералізацію переміщення товарів, послуг, капіталу та людських ресурсів, функціонування міжнародних інститутів регулювання і захисту прав інтелектуальної власності, інститути вирівнювання добробуту населення, а також інститути уніфікації та стандартизації національних політик у всіх сферах життя. Дія цих інститутів спрямована на гомогенізацію глобального інституційного середовища, регулювання транскордонних потоків ресурсів, товарів та послуг, сприяння формуванню глобальної економічної, соціальної та політичної систем.

Внаслідок впливу зазначених факторів та інститутів, які забезпечують протікання глобалізаційних процесів, відбувається інтенсифікація міжнародного руху товарів, послуг, фінансових, людських, інформаційних та інших ресурсів, відбувається культурна трансформація і трансформація політичної системи суспільства на національному та міжнародному рівнях. Іншими словами, рушійні сили глобалізації, такі як фактори та інститути, взаємодіють між собою, викликаючи ефекти поширення глобалізації на всі сфери суспільного життя та посилення її впливу на розвиток людини та суспільства [27, с. 57]. Таким чином, за комплексним підходом глобалізацію можна розглядати як процес інтенсифікації та поглиблення транскордонних економічних, політичних та соціальних зв'язків та взаємодій на планетарному рівні. Ці явища реалізуються під впливом рушійних сил, які включають у себе фактори (міжнародний рух товарів, послуг, факторів виробництва, різноманітні ресурси, інтернаціоналізація виробництва, транснаціоналізація, розвиток інфраструктури) та інститути (інститути лібералізації руху товарів, послуг, факторів виробництва; інститути регулювання глобальних економічних, соціальних та політичних процесів) глобалізаційних процесів.

Внаслідок цього взаємодії виникають ефекти, що виявляються у трансформації та посиленні впливу зазначених рушійних сил глобалізації. Глобалізація структурується як сукупність трьох основних вимірювань: економічного (з технологічним субвиміром), соціального (з культурним

субвиміром) і політичного (з ідеологічним субвиміром), а також екологічного субвиміру, що охоплює окремі аспекти трьох зазначених вимірів глобалізації.

Головні аспекти теорії глобалізації можна узагальнити наступним чином: в першу чергу, щодня глобальні комунікаційні системи зростають у масштабах, сприяючи збільшенню взаємодії між націями не лише на рівні урядів, але й серед громадян. Навіть у менш розвинених країнах ці механізми широко розповсюджуються через цей процес. Сучасні комунікаційні системи націлені на структурні зміни у соціальних, економічних і культурних моделях суспільного розвитку.

У сфері економічної діяльності нові технологічні досягнення в комунікаціях стають доступнішими для малих та середніх підприємств, що створює нові умови для господарської діяльності, використання виробничих ресурсів, обладнання та торгівлі продуктами, а також використання "віртуальних монетарних механізмів".

Вдруге, концепція менших груп у націях переживає вплив нових моделей комунікацій. Навіть якщо ці меншини не повністю інтегровані в світові системи зв'язку, впливові бізнес і політичні еліти в кожній країні є активними учасниками цієї взаємодії на світовому рівні.

У кінцевому підсумку, бізнес і політична еліта продовжують взяти на себе відповідальність за прийняття рішень у країнах, які розвиваються. Нарешті, стан і розвиток культури та її елементів визначатимуть форми економічної та соціальної структури кожної країни, що є результатом впливу культурних факторів у кожній нації.

Загалом багато дослідників вказують на те, що теоретичний фундамент формування світової економіки еволюціонував через ряд етапів розвитку. На кожному з цих етапів розглядаються політичні та економічні проблеми, які були актуальні у відповідний період часу. Однією з ключових складових цієї еволюції є традиційні теорії економічної інтеграції, які пояснюють можливі переваги такої інтеграції. Інший важливий аспект включає нові теорії економічної інтеграції, які розробляються в умовах сучасної економіки та глобалізації [44].

При цьому слід відмітити що, сучасні зарубіжні та вітчизняні вчені в певному відношенні підкреслюють той факт, що формування світової економіки ґрунтується на чотирьох основних теоріях розвитку: модернізації, залежності, світової системи та глобалізації.

1.2. Глобалізаційні детермінанти системної трансформації світової економіки

Існування глобалізації у світовому розвитку не викликає сумнівів, але думки вчених щодо сутності, конкретних проявів, передумов та наслідків цього процесу розходяться. Залишаються відкритими питання, чи є глобалізація односпрямованим процесом, чи передбачає альтернативні шляхи розвитку; чи вона виникає внаслідок новітніх змін у виробництві, інформаційних технологіях, культурі, чи має корені в глибокій історії; чи веде до утворення єдиної світоцілісності, чи містить можливості для різних компонент людства.

Глобалізація проявляється у збільшенні відкритості світової економіки, інтеграції ринків у планетарному масштабі та русі до світу без кордонів, що викликало зростання глобальних потоків різного характеру. Протягом останніх десятиліть на глобалізацію впливали кілька факторів. Перший з них - технічний прогрес, який дозволив значно знизити витрати на транспорт та зв'язок, а також різко зменшити витрати на зберігання та обробку інформації та даних [29, с. 97].

Другий чинник глобалізації - лібералізація торгівлі та інших галузей економіки, що призвело до ослаблення торгового протекціонізму та створення більш ліберальної світової торгової системи. Цей процес розпочався у минулому столітті, був перерваний світовими війнами та Великою депресією, і відновився після Другої світової війни, що виявилось у створенні режиму найбільшого сприяння як засобу лібералізації торгівлі. У 1946 році це було закріплено в Генеральній угоді з тарифів та торгівлі (ГАТТ), яка перетворилася у Світову організацію торгівлі (СОТ). В результаті суттєво скоротилися тарифні та інші

бар'єри для переміщення товарів та послуг. Лібералізація також призвела до посилення руху капіталу та інших факторів виробництва [30, с. 111].

Третім аспектом глобалізації стали інституційні зміни. За допомогою технічного прогресу та розширених горизонтів діяльності менеджерів, фірми значно розширили свою сферу впливу. Корпорації, які раніше обмежувалися локальними ринками, тепер виходять на національний, багатонаціональний, міжнародний та навіть глобальний рівень в області ринків та виробничих потужностей. Ці зміни в промисловій структурі призвели до підвищення потенціалу, ефективності та доходів компаній, які швидко адаптуються до змін на ринку та не обмежуються вибором матеріалів, виробничих можливостей і ринків, але реагують на змінюючіся ринкові умови [31, с. 90]..

Четвертим фактором глобалізації є глобальна ідеологічна згода, тобто загальне визнання цінностей ринкової економіки та вільної торгової системи. Початок цієї конвергенції ідеологій спостерігався в політичних та економічних реформах у Китаї, які розпочалися в 1978 році, і подальших революціях в Центральній та Східній Європі, від 1989 до грудня 1991 року, коли розпалася Радянський Союз. Ця конвергенція ідеологій призвела до практично універсального визнання цінностей ринкової системи, а колишні соціалістичні країни намагалися перейти до ринкової економіки [32, с. 39].

П'ятим фактором глобалізації є зміни в сфері культури, такі як рух до глобалізованих засобів масової інформації, видів мистецтва та популярної культури, а також поширення англійської мови як мови глобального спілкування. Це частково призвело до того, що деякі європейці сприймають глобалізацію як спробу США встановити культурне панування поряд з економічним і політичним впливом. Така точка зору розглядає глобалізацію як нову форму імперіалізму чи стадію розвитку капіталізму в епоху електроніки, іноді тлумачачи її як нову колоніальну форму, де США виступають роллю нової метрополії, а інші країни світу – роллю американських колоній [33, с. 27].. Такий підхід розглядає США як отримувача не лише сировини та ринків, як це було для європейських метрополій

раніше, але також технологій, виробничих потужностей, робочої сили, капіталу та інших виробничих факторів.

Загалом вітчизняні дослідники глобалістики обґрунтували власне ставлення щодо економічної глобалізації її сутності і ознак що наведено на рис. 1.2.

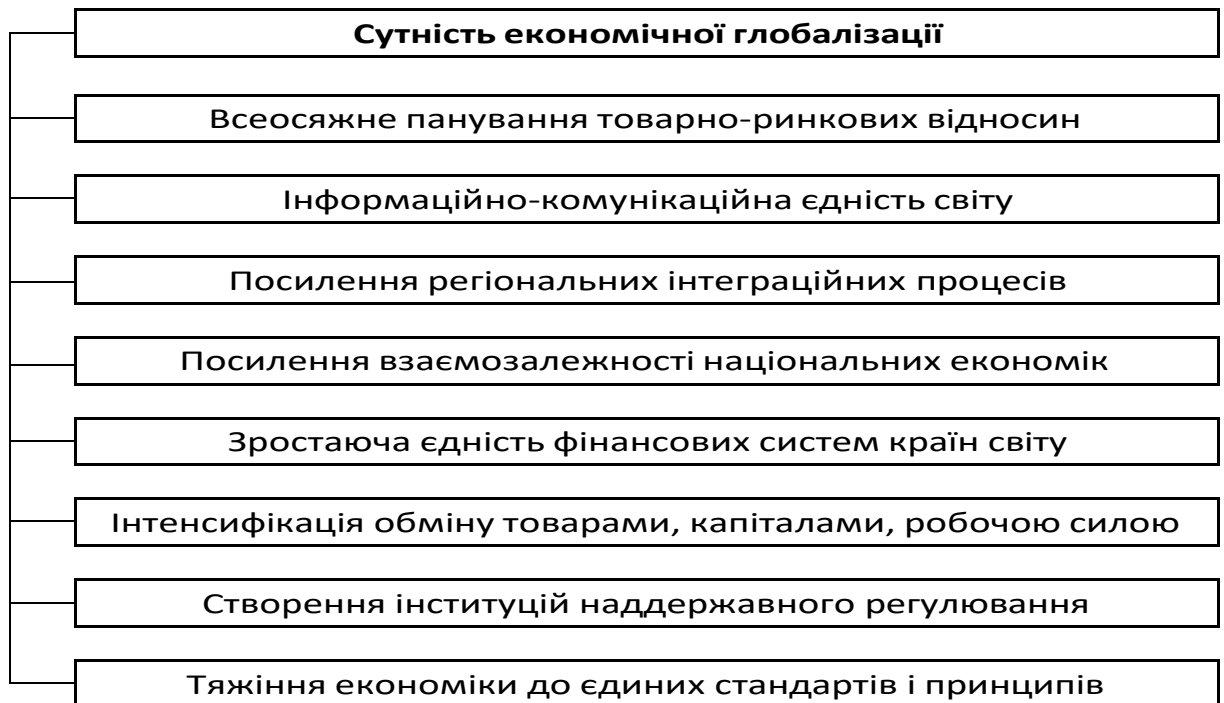

Рис. 1.2 – Основні складові процесів економічної глобалізації

Джерело: [31, 32].

Незалежно від того, як оцінювати явище глобалізації – чи позитивно, чи негативно, важливо зазначити, що ця явище безперечно перетворило світову систему, породивши як нові можливості, так і нові проблеми. Очевидно, що роль технологічних, політичних, інституційних, ідеологічних та культурних чинників, які призвели до глобалізації, залишається надзвичайно важливою.

Однією з ключових тенденцій глобалізації є зростання міжнародної торгівлі у сфері послуг. В цьому контексті спостерігається значний ріст, і передбачається ще більше прискорення, особливо в таких секторах, як комунікації та фінансові послуги. Це призведе до подальшого розвитку на шляху до світу, де відсутні кордони, і що характеризується інтеграцією, відкритістю та взаємозалежністю у світовій економіці. Очікується, що потоки товарів, послуг, грошей, капіталу, технологій, населення, інформації та ідей стануть ще більш інтенсивними.

Крім того, можна виділити кілька факторів, які впливають на сам процес глобалізації, і ці фактори представлені на рисунку 1.3.

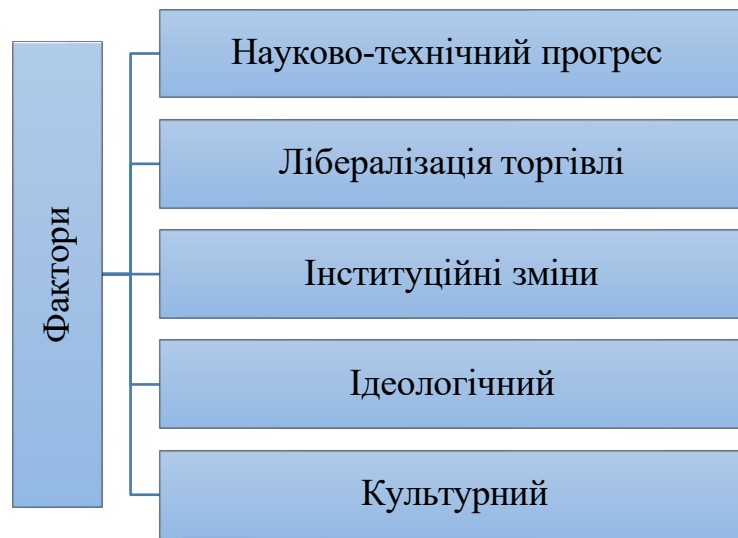

Рис. 1.3 – Фактори, що сприяють глобалізації економіки [34, с. 54-61]

Процес глобалізації світової економіки виявляється не в хаосі, а у визначених напрямках з відчутною інтенсивністю. Серед цих напрямків можна виділити формування глобальних монополій, регіоналізацію економіки та глобалізацію фінансової сфери. Слід зазначити, що кожен з цих аспектів може мати піднапрямки. Наприклад, процес глобальних монополій розвивається в двох напрямках: формування глобальної монополії на світовому фінансовому ринку і створення єдиної глобальної монополії через злиття ринків. Наприклад, можна вказати на захист національних інтересів США, коли держава вирощує національні компанії до рівня світового домінування, такі як Тексасо, Ексон, Дюпон. Зазначимо, що у більшості транснаціональних корпорацій інтереси представлені державою США [35].

Однією з особливостей розвитку глобального господарства є розширення корпорацій за межами національних кордонів, створення транснаціональних компаній та формування єдиного світового ринку.

Іншим важливим аспектом є глобалізація фінансів, яка призводить до поглиблення валютно-фінансових зв'язків між країнами. Лібералізація цін та інвестиційних потоків, а також утворення глобальних транснаціональних

фінансових груп є результатами цього явища. Наприклад, обсяг позик на міжнародному ринку капіталу за останні десять років перевищив обсяг зовнішньої торгівлі на 60%, при тому, що валовий світовий продукт становив близько 130% [36].

Загалом, збільшення конкуренції у світовій економіці призводить до значних змін у структурі та функціонуванні фінансових послуг, наприклад, виникнення інтернет-банкінгу та відмова від традиційного обличчя-до-обличчя спілкування.

Щодо останнього напрямку, регіоналізація стає важливою. Це означає, що на регіональному рівні легше встановлювати спільні правила для інтегрованих держав через схожість культур та рівня економічного розвитку.

Глобалізація впливає на всі аспекти економік світу, включаючи виробництво товарів і послуг, зайнятість, інвестиції та поширення технологій. Це призводить до особливих сфер вияву глобалізації. По-перше, зростання прямих іноземних інвестицій відіграє ключову роль у передачі технологій та формуванні глобальних підприємств. По-друге, технічний прогрес, викликаний глобалізацією, стимулює конкуренцію та прискорює поширення нових технологій. По-третє, збільшення торгівлі послугами, зокрема фінансовими, юридичними та інформаційними, стає основою міжнародної комерції. У 1970 р. близько 30% прямих іноземних інвестицій мали відношення до експорту послуг, сьогодні – до 50%, та очікуються її подальше зростання і перетворення інтелектуального капіталу на найголовніший товар на світових ринках [37].

Зараз можна говорити про "століття компетентності", оскільки зростає важливість неперервної освіти та інвестицій у людський капітал як ключового ресурсу кожної національної економіки.

Зосереджуючись на позитивних аспектах глобалізації, слід відзначити, що їх перш за все можна пов'язати зі зростанням конкуренції на світовому рівні. Навіть якщо деякі компанії бояться конкурентної боротьби, вона може мати благотворний вплив, що призводить до підвищення ефективності або обсягів виробництва. Конкуренція та розширення ринків сприяють спеціалізації та поділу праці, як це наголошували класики економічної думки, описуючи переваги ринкової системи.

Сучасна спеціалізація та поділ праці, що призводять до зростання виробництва, виявляються важливими не лише на національному, але й на глобальному рівні.

Крім того, важливо підкреслити економію масштабів виробництва, яка сприяє постійному економічному зростанню і може потенційно призвести до зниження витрат і цін. Серед переваг глобалізації також слід виділити зростання доходів від торгівлі, в якій обидві сторони (індивіди, компанії, інші організації, країни, торгові блоки, континенти та інші суб'єкти) можуть отримати вигоду. Глобалізація призводить до підвищення ефективності виробництва через його раціоналізацію, а також сприяє поширенню технологій та постійному впровадженню інновацій на світовому рівні під тиском конкуренції.

Загалом, позитивні наслідки, які виникають внаслідок зростання конкуренції, викликаного глобалізацією, свідчать про потенційну користь для поліпшення позицій всіх учасників міжнародних обмінів. Це призводить до збільшення обсягів виробництва, реальної заробітної плати та рівня життя, сприяючи підвищенню добробуту людей у всьому світі. Однак важливо удосконалювати відносини розподілу, або рівності, щоб забезпечити реальну вигоду від можливостей, які принесла глобалізація конкретним суб'єктам.

Проте глобалізація не лише приносить користь, але й породжує проблеми. Однією з серйозних проблем, що виникають внаслідок глобалізації, є загроза регіональної чи глобальної нестабільності через взаємозалежність світових економік. Існує висока ймовірність того, що місцеві економічні коливання чи кризи в одній країні можуть вплинути на регіон чи навіть на весь світ. Прояви нестабільності відображають велику взаємну чутливість пов'язаних економік між собою. У випадку світового зниження виробництва чи економічної депресії може виникнути вимога припинити взаємозалежність, що виникла під час глобалізації.

Інша проблема, що виникає внаслідок глобалізації, полягає у тому, що, за думкою деяких експертів, контроль над національними економіками переходить від суверенних урядів до інших суб'єктів, таких як впливові національні держави, багатонаціональні чи глобальні компанії та міжнародні організації. В результаті може виникнути враження, що глобалізація підриває національний суверенітет, що

може спричинити поширення серед національних лідерів переконання у їх беззахисності перед глобальними силами та наростання невдоволення серед виборців.

На сьогоднішній день глобалізація не є лише технічним або економічним явищем; вона затрагує всі аспекти людського життя. Процеси глобалізації впливають на становлення особистості сучасної людини, оскільки відбуваються зміни у системі цінностей, які визначають як людина, так і культура. Ці зміни визначаються ринковими відносинами і проявляються саме в рамках ліберальної соціально-економічної моделі.

Прискорення розвитку світової економіки науковці пояснюють зростанням інноваційної активності, яку успішно реалізують транснаціональні корпорації (ТНК), використовуючи ресурси та наукові розробки з усього світу, а також набутим досвідом управління світовими інвестиціями. Зростання важливості ТНК, з контролем 70% світової торгівлі та половиною прямих іноземних інвестицій від 400 з них, свідчить про те, що транснаціональні корпорації та банки виступають ключовими учасниками процесу глобалізації [2, с. 25]. Вони функціонують як приватний механізм регулювання, але через ряд обставин національні держави також активізували свою роль на світовому ринку. Це пов'язано з тим, що навіть найпотужніші ТНК не можуть самостійно контролювати стихійні процеси світового ринку і змушені звертатися до підтримки держав. Збільшилася роль країн та їх урядів у розробці спільних стратегій для регулювання світового ринку, особливо в окремих його сферах. Завдяки науково-технічному прогресу виникли нові інструменти для координації рішень.

Особливу активність уряди та центральні банки виявляють у координації валютно-кредитної та загальноекономічної політики в умовах кризи. Певну глобальну координацію забезпечують міжнародні організації, такі як ООН, МВФ, група Світового банку, Лондонський та Паризький клуби кредиторів, регіональні інтеграційні об'єднання та країни "великої сімки", "G-20" і інші [4].

Події, які відбулися в останні роки, вказують на загострення протиріч у різних галузях світової економіки і свідчать про те, що існуючі структури та інструменти

регулювання світового ринку є недостатніми. Фінансова криза, зокрема, виявила слабкі сторони діяльності міжнародних організацій, які регулюють світове господарство, і посилила критику їхньої роботи.

Один з головних міжнародних конфліктів у період глобалізації полягає в протистоянні між прихильниками та противниками цього явища. Дослідники зауважують, що "суперечності загострюються між тією частиною населення планети, яка залучена до глобалізації та користується її благами, та основною її частиною, виключеною з глобальної економіки та відлученою від вищого рівня споживання" [5, с. 12].

Утворюючи міжнародні наднаціональні органи для регулювання світового ринку, країни передають їм частину своїх повноважень з метою забезпечення стабільності міжнародної економічної системи та захисту слабких від сильних. Важливо пам'ятати, що роль міжнародних економічних організацій є неоднозначною. З одного боку, вони сприяють згладжуванню конфліктів і стабілізації міжнародної економічної системи; з іншого боку, провідні країни можуть використовувати ці організації для тиску на менш сильних партнерів, що створює підґрунтя для нових міжнародних конфліктів. Очевидно, що необхідна істотна реорганізація регулюючих структур або створення нових, альтернативних органів, які відповідали б сучасному рівню глобалізації. Це також передбачає, що національні держави можуть згодитися на передачу частини своїх регулюючих функцій наднаціональним глобальним інститутам.

Передача повноважень та створення нових наддержавних структур можуть призводити до тверджень деяких політиків про зменшення впливу держави та навіть її відмирання. Проте насправді на сьогодні влада повністю зосереджена у руках держав. Передача частини суверенітету міжнародним органам не змінює суті, оскільки делеговані повноваження можуть бути відкликані, а об'єднаний суверенітет може бути навіть сильнішим, ніж розрізнені національні [3, с. 9].

Тим не менше, спостерігаються певні зміни в функціонуванні національних структур під впливом глобалізації та процесів демократизації. Ускладнюється визначення загальнонаціонального інтересу та його захист на міжнародному рівні.

При формулюванні загальнонаціонального курсу уряд повинен враховувати інтереси різних соціальних груп, які часом суперечать одна одній. Це включає виробників і споживачів, експортерів та імпортерів, державних службовців, чиновників і "бюджетників".

Інтереси, які підтримує конкретний уряд у певний момент, часто не є універсальними для всієї нації. Кожен господарський суб'єкт може твердити, що його позиція відображає загальні національні пріоритети. Однак визначити, наскільки інтереси різних груп відповідають інтересам країни, є складною задачею. Це стосується не лише державного апарату, чия обов'язковість полягає в виявленні та представленні національних інтересів, але і лобіювання інтересів з метою представлення "своїх" груп впливу як національних.

Зазначимо, що іноді інтереси домінуючих груп, які контролюють державний апарат, визнаються як національні інтереси. Крім того, в умовах зростаючої взаємозалежності та взаємопроникнення національних відтворювальних процесів збільшується вплив факторів на визначення стратегій зовнішньоекономічної політики. Наприклад, нерозвиненість процесу транснаціоналізації призводить до зростання числа осіб, включаючи представників державного апарату, які пов'язують своє благополуччя з глобальними економічними інтересами. Також відзначаються випадки лобіювання інтересів певних компаній, які діють за кордоном, що впливає на обрання напрямку зовнішньоекономічної політики.

Прискорення процесів глобалізації, виникнення низки проблем та нових тенденцій у відносинах між національними державами та їх роль в розв'язанні глобальних проблем світової економіки вимагають переосмислення протистояння внутрішніх та зовнішніх економічних інтересів. При раптовому зростанні значення зовнішньоекономічної сфери спостерігається зближення інтересів внутрішньої та зовнішньої економічної політики. Зовнішньоекономічний аспект політики набуває все більшої важливості та розкриває нові можливості вирішення і внутрішніх економічних завдань.

Отже, роль держави як структуроутворюючого елемента міжнародної економічної системи залишається актуальною і навіть зростає, проте це не

виключає основної ролі ринкового механізму у регулюванні міжнародних економічних відносин. Таким чином, на сучасному етапі протиріччя глобалізації світової економіки углиблюються та потребують виявлення нових шляхів, засобів та структур для їх вирішення. З посиленням зовнішньоекономічного аспекту спостерігається певне стирання меж між внутрішньою та зовнішньоекономічною політикою з можливістю більш ефективного використання тенденцій глобалізації для національних економічних систем держав.

На наш погляд, глобалізація як необхідний процес еволюції світової економічної системи призводить до транснаціонального характеру її функціонування, заснованого на "економіці знань", мережевізації, дигіталізації та електронних потоках інформації. Ці явища стрімко зросли в останні роки, роблячи національно-державні кордони прозорими для інформаційних та фінансових систем та сприяючи перевазі тих суб'єктів міжнародної економічної взаємодії, які активно беруть участь у технологічній та інформаційно-комунікаційній революції.

Глобалізація світової економіки стала ключовою тенденцією сучасного світового розвитку. Дослідження закономірностей цього процесу є важливим завданням. Зміни в структурі світової економіки пов'язані з формуванням регіональних економічних об'єднань. Вплив глобалізаційних процесів призводить до переосмислення функцій існуючих інститутів світової економіки та виникнення нових інституційних структур. Глобалізація світової економіки визначає новий етап інтернаціоналізації економічного життя, при цьому національні економічні системи набувають нових характеристик і особливостей свого розвитку. Спостерігається зростаюча взаємозалежність економік усіх країн світу. Глобалізація впливає не лише на зміст існуючих інститутів світової економіки, але й сприяє формуванню нових інституційних структур. Інституційний аналіз визначається як один з передових підходів до вивчення закономірностей глобалізації світової економіки, розкриваючи нове значення інститутів у формуванні та розвитку міжнародних регіональних економічних об'єднань.

Три найбільших економіки - США, Західна Європа та Японія - виступають центрами глобалізації світових фінансів. Однак фінансові спекуляції виходять за

межі цих регіональних рамок. Обороти на світовому ринку Форекс щоденно досягають близько 1 трильйона доларів. Перетікання спекулятивного капіталу в будь-яку країну може призвести до дестабілізації її економічного становища, при цьому обсяги отриманих коштів можуть перевищити необхідні. Глибокий рівень глобалізації у світових фінансах призводить до ризиків та розривів у світовій економіці, особливо збільшуючи ймовірність системних збоїв.

Аналіз сучасної економічної літератури свідчить про те, що у сучасному етапі глобалізації спостерігається ряд економічних тенденцій, які визначають глобальну трансформацію світової економіки. Ці тенденції включають розвиток мереж, знань та відносин за допомогою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; розширення та вдосконалення транспортно-логістичних мереж (у тому числі глобальна мережевізація транспортно-логістичних послуг – еволюція транспорту); розвиток вторинного сектору світової економіки з утворенням регіональних і глобальних виробничих мереж і ланцюгів створення вартості; збільшення потоків товарів та міграційних процесів; розширення та різноманіття фінансової діяльності та розвиток фінансової глобалізації; розвиток інтеграційних процесів та створення відповідних регіональних інтеграційних угруповань і координаційних інституцій, що забезпечують сприятливі умови для розвитку; розвиток "економіки знань" або "нової економіки", який базується на поєднанні збільшення частки "нематеріального капіталу" (освіта, професійна підготовка, дослідження, розробки та здоров'я) та зміни в умовах передачі знань інформації за допомогою нових комунікаційних та інформаційних технологій.

Важливо відзначити активну участь сучасних корпорацій у перетворенні світової економіки. Згідно з висловлюванням експертів Світового банку, це складний процес, який призводить до розвитку "нового регіоналізму". Цей явище характеризується формуванням макрорегіональних просторів, зростанням соціально-економічних коаліцій і спілок [3, с. 9]..

Підсумовуючи, можна згодитися із думкою видатних вітчизняних вчених Д. Лук'яненка та А.Поручника, висловленою у їхніх дослідженнях глобалізації в 21 столітті. Серед економічних імперативів глобальної трансформації світової

економіки вони виділяють формування та розвиток "глобальних відносин" Північ/Південь, особливо після економічної рецесії 2008 року та виходу Китаю на передній план [14]. Зокрема, вони вважають, що глобалізація вплинула на структурні зміни у системі комунікацій та зв'язку, які Кастельс називає "інформаційним гіпертекстом" [29], утримуючи світ взаємопов'язаним через глобальні зв'язки та мережі.

Отже, можна зробити висновок, що глобалізація є об'єктивною фазою розвитку і трансформації як світової економіки, так і системи міжнародних відносин. Це наслідок перетворення світового господарства в відкриту комплексну систему, що функціонує на основі товарно-грошових відносин і інформаційних комунікацій. Світова економіка поступово трансформується у відкриту організаційну економічну систему через розвиток процесів транснаціоналізації та інтернаціоналізації, що забезпечується поглибленням, розширенням та інтенсифікацією міжнародної економічної інтеграції і співробітництва [31, 32].

Однак важливо відзначити, що глобалізація не тільки призводить до зростаючої взаємозалежності, але також породжує помітну міжнародну нерівність. Згідно з твердженням багатьох науковців, світова економіка фактично є "нерівним ігровим полем", де концентрація капіталу та розробка технологій відбувається у розвинених країнах, що сильно впливає на торгівлю товарами та послугами [38]. Ці асиметрії у світовому порядку є корінними причинами глибокої міжнародної нерівності, особливо у розподілі доходів.

1.3. Методичні підходи до оцінювання впливу глобалізаційних процесів на трансформацію світової економіки

Сучасні дослідження у галузі впливу глобалізаційних процесів та розміщення економічної активності дозволяють розробити методичні підходи до вивчення впливу глобалізаційних процесів на розміщення виробництва. Інтеграційні процеси, лібералізація зовнішньоекономічних відносин та науково-технічний

розвиток є основними рушійними силами глобалізації. Глобалізаційні процеси не лише змінюють центри світової економіки, але й призводять до значних змін в межах національних економік, що викликає необхідність вивчення моделей зміни нерівності між економічними регіонами.

Послідовності наслідків торгових реформ детально вивчено і висвітлено в літературі з міжнародної торгівлі. Загалом вважається, що процеси лібералізації торгівлі приносять довгострокові економічні та неекономічні вигоди обох сторонам, які беруть участь у торгівлі [38, с. 44]. Проте лібералізація торгівлі також включає два види короткострокових витрат для економіки: розподільні витрати (які впливають на сектори економіки, що захищаються) та стан платіжного балансу через стрімке зростання імпорту [39, с. 223-248].

Лібералізація торгівлі на етапі впровадження включає витрати, які тривають до того моменту, коли:

- ціни на місцеві та імпортовані товари не вирівнюються внаслідок змінених тарифів;
- місцеві виробники не збільшують обсяги виробництва та розширюють поставки;
- зростання попиту на робочу силу не призведе до підвищення заробітної плати, а потім до зростання цін [40, с. 372].

Окрім лібералізації торгівлі, до глобалізаційних факторів міжрегіональної нерівності слід віднести економічну інтеграцію. Існує впевненість, що процес економічної інтеграції, заснований на ринкових відносинах (регіоналізація), є взаємодією з позитивним результатом, вираженим у зростанні сукупної ефективності; проте це стає предметом дискусій щодо розподілу цього зростання добробуту [41, с. 375-391]. Виникаючий дисбаланс посилюється в умовах жорсткої недосконалої конкуренції, що веде до нерівномірного розподілу переваг економічної інтеграції [42, с. 21-37]. Економічна інтеграція та лібералізація торгівлі впливають на регіональне зростання залежно від рівня розвитку та здатності економічних регіонів успішно конкурувати за вигоди від відкритості ринків, які виникають [43, с. 361-374]. Більш розвинені та конкурентоспроможні регіони за інших рівних умов отримують більше переваг від економічної інтеграції.

Під час реалізації регіональної політики важливою задачею є створення інституційного середовища, яке сприятиме отриманню регіонами максимальних переваг від інтеграції та зменшенню можливих ризиків. Важливо відзначити, що регіони виступають як самостійні суб'єкти економічних відносин, переважно не взаємодіючи як партнери, але виступаючи як конкуренти. Змагання між регіонами відбувається за обмежені ресурси, такі як робоча сила, інвестиції, бюджетне фінансування, отримання державних замовлень та впровадження технологій.

Успішні регіони спостерігають процеси концентрації економічної активності, що надає фірмам можливість отримати агломераційні ефекти від розміщення виробництва. Одні регіони займають провідні позиції в конкурентній боротьбі, тоді як інші стають аутсайдерами. Ці тенденції сприяють збільшенню соціально-економічної нерівності між регіонами.

В економічній літературі можна знайти ряд досліджень, які розглядають різні аспекти глобалізації та її вплив на соціально-економічну нерівність між регіонами. Наприклад, А. Льош ідентифікує фактори, що сприяють агломерації, такі як орієнтація регіону до столичного міста, його розташування відносно головних доріг та відстань між містами однакового розміру [44, с. 77]. Це свідчить, що географічне положення регіону визначає його соціально-економічний розвиток, але глобалізаційні процеси впливають на цей розвиток по-різному.

Регіон може здобувати вигоди від лібералізації торгівлі та інтеграції, або, навпаки, втрачати від них. Політика грає важливу роль у цьому контексті.

Особливо важливе положення в інтеграційному процесі та лібералізації торгівлі мають прикордонні регіони, як вказував ще у 1977 році М. Хансен, визначаючи їх як "загрозливі" [45, с. 1-14]. У закритих системах економічної активності прикордонні регіони можуть мати конкурентні переваги, бути периферійними, і, наприклад, ефект кордону при торгівлі промисловими товарами може досягати 44% загальної надбавки до ціни FOB [46, с. 692]. Однак у разі інтеграції або лібералізації зовнішньоекономічних відносин прикордонні регіони можуть отримувати переваги від економічної активності, що фокусується на кордоні, таких як зберігання товарів, митний контроль та інші відповідні послуги.

У цьому випадку прикордонні регіони розглядаються як перспективні для економічного зростання.

Розглянемо різні підходи до визначення чинників глобалізації, які сприяють концентрації економічної активності та зростанню соціально-економічної нерівності (див. Таблиця 1.2). У традиційному аналізі вигоди та втрати від міжнародної торгівлі оцінюються за допомогою аналізу конкурентних переваг за цінами на основі змін виробничої вартості та структури попиту. Бразильські вчені використовують обчислювальну модель загальної рівноваги на національному рівні для оцінки першочергового впливу лібералізації торгівлі за різними сценаріями. Окрім того, вони використовують міжрегіональну модель типу Махлупа-Гудвіна, яка інтегрується в обчислювальну модель загальної рівноваги для подальшого аналізу національних результатів. Оцінка просторових наслідків торговельної політики вказує на те, що проведені торгові стратегії призводять до зростання регіональної нерівності [47, с. 453-482]. Таблиця 1.2 наводить підходи до визначення чинників глобалізації, що сприяють концентрації економічної активності в регіоні.

Зазначимо, що вивчення впливу глобалізаційних процесів на нерівність регіонів у теорії переважно фокусується на новій економічній географії, теоріях розміщення, а також нових та новітніх теоріях міжнародної торгівлі. Теоретичні положення постійно перевіряються за допомогою емпіричних досліджень з усього світу. Наприклад, в одній з ранніх робіт (1996 рік) на прикладі регіонів ПАР було встановлено, що інтеграція має негативний вплив на вирівнювання регіонів за соціально-економічними критеріями: "Регіональна інтеграція буде визначатися взаємодією глобальних та регіональних умов, багатосторонньою лібералізацією та інтенсивною регіональною нерівністю" [56, с. 26].

Також негативний вплив глобалізаційних процесів на соціально-економічну нерівність регіонів підтверджується за допомогою аналізу регіонів Китаю. Дослідження, проведене у другій половині XX століття, виявило три піки нерівності в кінці 1950-х років (Великий голод), кінці 1960-х та 1970-і роки

(Культурна революція) та кінці 1990-х років (період відкритості та глобальної інтеграції).

Таблиця 1.2 Основні підходи до визначення чинників глобалізації, що сприяють концентрації економічної активності в регіоні.

Автори	Чинники
П. Кругман [48, с. 483-499]	Лібералізація торгівлі призводить до збільшення промислової концентрації у регіоні
Р. Форслід та І. Вутон [49, с. 588-603]	Зниження торгових витрат лише на початковій стадії збільшує концентрацію, а потім розсіює виробництво
З. Харріс [50, с. 325-348]	Переважне розміщення промислового виробництва поблизу ринків збуту
Л. Ресміні [51, с. 205-221]	Можливість вільної торгівлі дозволяє виробникам більш повно використовувати переваги ефекту масштабу, що призводить до концентрації економічної активності лише в деяких регіонах, що розташовані близько до міжнародних ринків
Л. Ресміні [51, с. 220]	Вплив прямих іноземних інвестицій зазвичай відбувається через технічні чинники (трансфер технологій, навичок, знань та управлінських схем), створює прямі та зворотні взаємозв'язки між місцевими та зарубіжними формами, стимулює поширення позитивного впливу у внутрішній економіці
А. Гелан (Gelan, 2008) [52, с. 194-211]	Стимулююча експортна політика та покращення транспортної інфраструктури призводить до послаблення агломераційних процесів
Ст Науде, М. Мате [53, с. 276-291]	Позитивно на концентрації економічної активності у регіоні позначається наявність експортного вузла. Особливо це спостереження актуальне для підприємств сфери наукомістких технологій
А. Балаклицький [54, с. 50]	Фактори залежно від попереднього розвитку (взаємозалежність спеціалізованих продуктивних сил; зростання зовнішньої економії при збільшенні концентрації продуктивних сил; квазінеоборотність первинного територіального розміщення; нерівномірність зростання зовнішньої економії)
Е. Хаддад [55, с. 453-482]	Виграші та втрати від міжнародної торгівлі оцінюються в рамках аналізу цінових конкурентних переваг на основі відносних змін виробничої вартості та структури попиту

Джерело: сформовано автором за: [48-55]

Економетричний аналіз вказує на те, що регіональна нерівність обумовлена зменшенням частки важкої промисловості у ВВП, рівнем децентралізації та ступенем відкритості економіки [57, с. 160].

У науковій роботі китайських вчених досліджується функція отримання доходу, враховуючи змінні зовнішньої торгівлі та прямих іноземних інвестицій. Для оцінки впливу глобалізації та інших факторів на міжрегіональну нерівність використовується метод теорії ігор (Shapley value) [58, с.47].

В економічних дослідженнях можна знайти праці, що базуються на результаті аналізу впливу глобалізації на наростаючу нерівність в регіонах і критикують привабливість для Китаю вступу до СОТ [58, с. 45-59]. У цих дослідженнях стверджується, що:

1. поширення глобалізації позитивно корелює зі зростанням нерівності і має значущий вплив на цю нерівність, який з часом зростає;
2. капітал виступає ключовим фактором у динаміці рівня нерівності між регіонами;
3. регіональну нерівність впливає економічна реформа, супроводжується процесами приватизації;
4. вплив показників, таких як рівень освіти, розташування економічної активності, урбанізація та рівень життя, на міжрегіональну нерівність поступово зменшується [58, с. 50-59].

Отже, проблематика визначення глобалізаційних факторів та їх впливу на регіональну нерівність переходить у площину методології оцінки самої нерівності. Основною метою оцінки соціально-економічної нерівності регіонів, на нашу думку, є збір достатньої інформації для формулювання відповідної політики, яка спрямована на зменшення нерівностей. У практиці соціально-економічної політики ЄС використовуються різні індикатори, які відображають динаміку рівня нерівності між регіонами та визначають ті території, щодо яких слід застосовувати спеціальні заходи стимулювання.

Один із таких показників визначається як частка населення, яке проживає у регіонах з ВРП на душу населення менше ніж 75% від середнього рівня усієї країни

[59, с. 113]. Ще однією міжнародно використовуваною мірою соціально-економічної різноманітності регіонів є різниця у рівні безробіття. В Європейському союзі активно застосовується політика зменшення соціально-економічних відмінностей між регіонами за допомогою значного фінансування [60, с. 80]. Хоча різниця в доходах між країнами дещо зменшується, рівень різноманітності між регіонами залишається високим. Зазначається, що збільшується кількість регіонів з низьким або високим рівнем безробіття. Насупротив, рівень безробіття між регіонами залишається стабільно низьким.

Для аналізу різниці у соціально-економічному розвитку між регіонами часто використовуються загальні методи та статистичні показники, які дозволяють емпірично оцінити рівень економічного зростання та нерівності в регіоні. Оцінка диференціації розвитку регіонів країни здійснюється за допомогою різноманітних методів та великого набору показників. Використання цих методів та індикаторів дозволяє проводити як аналіз взаємозв'язків між різними характеристиками, так і багатовимірний аналіз взаємозв'язків.

Для розробки методики оцінки соціально-економічної нерівності між регіонами розглянемо різноманітні соціально-економічні методи, які використовуються вітчизняною та зарубіжною літературою. До засобів вивчення впливу глобалізаційних процесів на розвиток економіки відносять:

- Розподіл Джині за квінтільними групами населення (20%), коефіцієнт Лоренца;
- Комплексна оцінка рівня соціально-економічного розвитку;
- Метод логарифмування;
- Децильний коефіцієнт (коефіцієнт фондів);
- Аналіз просторових рядів;
- Аналіз часових рядів;
- Аналіз динаміки показників;
- Коефіцієнт детермінації;
- Показник перцентилів;

- Коефіцієнт кореляції;
- Методи створення інтегральних оцінок;
- Методи формування агрегатних показників;
- Експертні методи (прямі та непрямі оцінки коефіцієнтів, експертно-статистичний метод);
- "Апріорні" методи (дослідження індексів, показників);
- Методи розпізнавання образів (кластерний аналіз, методи багатовимірною шкалювання);
- Методи факторного та компонентного аналізу;
- Метод розподілу Парето;
- Коефіцієнт варіації та його модифікації;
- Коефіцієнти концентрації (індекс ентропії Тейла, Херфіндаля-Хіршмана, Джині, квінтільні та децильні);
- Дисперсія та середньоквадратичне відхилення;
- Відношення мінімального та максимального значень та інше [61, с. 17-21].

Ми провели аналіз методів та показників дослідження соціально-економічної нерівності між регіонами, які представлені вітчизняною економічною літературою. В результаті цього аналізу ми визначили методи та показники вимірювання нерівності на макро- та мезо-рівнях, які найчастіше використовуються або рідко застосовуються.

Найбільш уживані методи у дослідженнях включають: визначення індексу Джині за квінтільними групами населення та коефіцієнта Лоренца; застосування методу комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку; використання коефіцієнта кореляції; застосування "апріорних" методів, таких як аналіз індексів і показників; використання експертних методів, таких як методи прямої та непрямой оцінки коефіцієнтів та експертно-статистичний метод; використання методів розпізнавання образів, таких як кластерний аналіз та методи багатовимірною шкалювання; застосування методу розподілу Парето; вивчення коефіцієнтів концентрації, включаючи індекс ентропії Тейла, Херфіндаля-Хіршмана, Джині,

квінтільні та децильні індекси; аналіз відношення між мінімальним та максимальним значеннями; використання показників перцентилів тощо.

Разом з тим слід підкреслити що Серед ключових аспектів впливу глобалізації на світову економіку варто виділити соціально-економічні виміри. Ці виміри включають методики оцінки розвитку глобалізаційних процесів, які базуються на кількісних та якісних показниках. Згідно з аналізом економічної літератури, широко використовуються агреговані індекси, які формуються шляхом комбінування та розрахунку різноманітних показників. Ці індикатори та індекси відображають рівень розвитку економічної глобалізації та її вплив на суспільство.

Серед найбільш поширених індексів можна виділити такі:

- Індекс глобалізації KOF (KOF Globalization Index): розроблений Швейцарським Економічним Інститутом, він оцінює соціальні, економічні та політичні аспекти глобалізації.
- Індекс глобалізації CSGR (CSGR Globalisation Index): створений Британським Університетом Варвік, цей індекс враховує різні аспекти глобалізації.
- Індекс глобалізації MGI (Maastricht Globalisation Index): розроблений Маастрихтським університетом, він також оцінює різні аспекти глобалізації.
- Індекс Глобальної інтегрованості (Global Connectedness Index): розроблений Бізнес-школою Нью-Йоркського університету та компанією DHL, цей індекс вивчає рівень зв'язку та інтегрованості в глобальній економіці.

Розглянемо показники, які використовуються для оцінки впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток. Серед них знаходяться:

- Валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення;
- Середньодушові грошові доходи, враховуючи міжрегіональні різниці цін;
- Рівень промислового виробництва (обсяг продукції) на душу населення;

- Частка населення з доходами нижче величини прожиткового мінімуму (%) у загальній чисельності населення;
- Дохід населення;
- Обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення;
- Загальний обсяг роздрібного товарообігу та платних послуг (з урахуванням ППЗ) на душу населення;
- Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП);
- Введення в дію загальної площі житлових будинків;
- Рівень реєстрованого безробіття (частка безробітних у чисельності економічно активного населення);
- Основні фонди галузей економіки на душу населення;
- Обсяг зовнішньоторговельного обороту на душу населення;
- Фінансова забезпеченість регіону з урахуванням паритету купівельної спроможності на душу населення;
- Надходження податків і зборів до бюджетної системи;
- Індекс етноекономічної нерівності;
- Очікувана тривалість життя та інші [62, с. 120].

Поширення цих методів у науковій літературі обумовлене їхньою ефективністю у аналізі міжрегіональних нерівностей в доходах. Вони, передусім, найкраще відповідають на питання про конвергенцію регіонів за доходами. Однак в емпіричних дослідженнях автори, завжди критично ставлячись до вибору методу аналізу, часто не враховують сферу його застосування, що може призводити до неправильних висновків.

Ми розглянули також методи, які менше популярні в наукових дослідженнях, але не менш важливі з точки зору ефективності та значущості порівняно з альтернативними, кількісними та якісними показниками. Серед них варто відзначити такі: метод логарифмування, децильний коефіцієнт (коефіцієнт фондів), аналіз просторових рядів, аналіз часових рядів, аналіз динаміки показників, коефіцієнт детермінації, методи побудови інтегральних оцінок, методи побудови

агрегатних показників, методи факторного та компонентного аналізу, коефіцієнт варіації та його модифікації, дисперсія та середньоквадратичне відхилення тощо.

Особливу увагу слід звернути на індекс етноекономічної нерівності, оскільки це не є типовим базовим показником, а скоріше специфічним та особливим. У роботі І. Тараненко цей показник впроваджується для кількісної оцінки диференціації етноекономічного розвитку регіонів всередині макрорегіону. Це дозволяє визначати ступінь етноекономічної нерівності регіонів за допомогою модифікованого індексу Тейла, який адаптований до конкретних цілей проведеного дослідження.

$$TI = \sum \frac{ВРП_i}{ВВП} \ln \frac{ВРП_i/n_i}{ВВП/n} \quad , \quad (1.1)$$

де $ВРП_i$ – ВРП i -го регіону;

$ВВП$ – ВВП країни чи сумарний ВРП макрорегіону;

N_i – число національностей у межах регіону;

N – число національностей у межах країни чи макрорегіону.

Індекс етноекономічної нерівності визначає рівень різноманітності територій на мезорівні за етноекономічними параметрами, такими як кількість національностей у регіоні, і сумарний регіональний результат економічної діяльності підприємств протягом певного періоду (ВРП) [63, с. 132]. Слід відзначити складність структури багатьох з наведених методик оцінки через використання великої кількості показників, які часто не відображають всю повноту і розміри справжніх причин соціально-економічної диференціації регіонів. Зазвичай вони роз'єднані і лише частково передають реальний зміст ситуації. Парадоксально, але це найчастіше спостерігається в офіційних методиках.

Окрім тих методів, які були наведені у таблиці, в практиці проведення досліджень вітчизняних економістів також використовуються інші підходи. Серед них можна відзначити метод ентропійних заходів, узагальнений коефіцієнт центропериферійних відмінностей, метод головних компонент, метод абсолютної

конвергенції, метод найменших квадратів, асиметрію та куртозу (експес), Індекс Аتكінсона та інші.

Аналіз використаних показників у прикладних дослідженнях сучасних вчених показує, що найбільш поширеним і прийнятим показником соціально-економічних відмінностей між регіонами є вартість валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, визначена за допомогою комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку. Незважаючи на аналітичну значимість цього показника та методу, можна стверджувати, що вони мають свої очевидні обмеження у визначенні рівня розвитку окремого регіону.

Отже, ми визначили основні глобалізаційні чинники, розглянули їх вплив на нерівність між регіонами та розглянули методики оцінки цієї нерівності за рівнем соціально-економічного розвитку. Ці методи використовуються як в Україні, так і за кордоном. Таким чином, необхідно провести оцінку сучасних тенденцій у світовій економіці для визначення впливу глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Характеристика сучасних трансформаційних процесів розвитку світової економіки

У сучасному світі спостерігається значна невизначеність у сферах економіки, геополітики та навіть екології. Навіть при тому, що вплив пандемійного періоду у багатьох країнах зменшився, тривала природа наслідків боротьби з епідемією продовжує створювати нестабільність в економіці, особливо в Китаї. Глобальна інфляція досягла високого рівня за останні кілька років, що призвело до вжиття жорстких заходів у грошово-кредитній політиці та зниження доходів малих підприємств. Країни з дефіцитним бюджетом стикаються з фінансовими кризами. Погіршення ситуації з посухами та спекою в Європі, Середній та Південній Азії вказують на можливі майбутні проблеми, пов'язані з глобальною зміною клімату.

Трансформаційні зміни, що відбулися після 1990 року, мали безповоротний вплив на розмір і структуру світової торгівлі та економіки. Особливо важливим торговельним подією за останні три десятиліття стала інтеграція Китаю у світову економіку. Ринки в розвитку стали ключовою силою у міжнародній торгівлі та все частіше виступають як основні учасники багатосторонньої системи, яка базується на правилах. Більшість основних учасників стали членами Світової організації торгівлі (СОТ) і, в цілому, дотримуються правил цієї системи, включаючи вирішення суперечок.

До 1990-х років правила торгівлі головним чином формувалися країнами з розвинутою ринковою економікою для своїх потреб. Країни з неринковою економікою, зокрема Китай і країни Співдружності незалежних держав (СНД), не мали тісного зв'язку зі світовою торгівлею. Країни в розвитку отримували певний преференційний доступ до індустріально розвинених ринків завдяки Загальній

системі преференцій, але їхній загальний конкурентний тиск на розвинуті ринкові економіки був обмеженим.

Тим часом військові події в Україні збільшили ймовірність серйозних змін на геополітичній арені. У цих нестабільних умовах світова економіка переживає значний спад, оскільки ризики зниження, включаючи ті, що впливають на перспективи розвитку, матеріалізуються, навіть при наявності деяких суперечливих сигналів.

Суттєвий спад світової економіки зумовлений, по суті, надмірним попитом порівняно з пропозицією. Інфляція виникає, коли загальна кількість товарів, необхідних при певному рівні цін, зростає швидше, ніж загальна якість товарів, які доступні за цих умов.

Глобальна інтегрованість у світі досягла рекордного рівня у 2017 році, враховуючи глибину та ширину потоків торгівлі, капіталу, інформації та людей, але втратила свою динаміку у 2019 році [87]. Нідерланди залишаються найбільш глобально пов'язаною країною як у 2019 так і в 2021 році, з Сінгапуром на другому місці, який отримав високі оцінки за розміром міжнародних потоків в порівнянні з внутрішньою діяльністю. За індексом жодна країна не може показати більший глобальний розподіл потоків, ніж Сполучене Королівство. Восьме із десяти найбільш інтегрованих країн знаходяться в Європі, який є регіоном з найвищим рівнем взаємопов'язаності та глобальними зв'язками. Німеччина, найпотужніша економіка Європи, посіла 13 місце у 2019 році, випередивши США, які опинилися на 37 місці, Японія – на 44 місці, а Китай – на 70 місці. Деякі вчені вважають, що найпотужніші економіки, такі як США, менше глобалізовані через більший обсяг внутрішніх потоків. Рисунок 2.1 відображає динаміку загального індексу глобальної інтегрованості DHL та його вимірювання глибини та ширини з 2001 по 2019 рік. Міжнародна торгівля та інвестиційна діяльність залишаються ключовими напрямками структурних трансформацій світового господарства, і їхні масштаби та складність зростають, особливо за впливу мережевої економіки та глобальних виробничих мереж. Стабільний рівень глобальної інтегрованості у 2019 році виник

як результат невеликого збільшення та зменшення за типами потоків, таких як торгівля, капітал, люди та інформація [32].

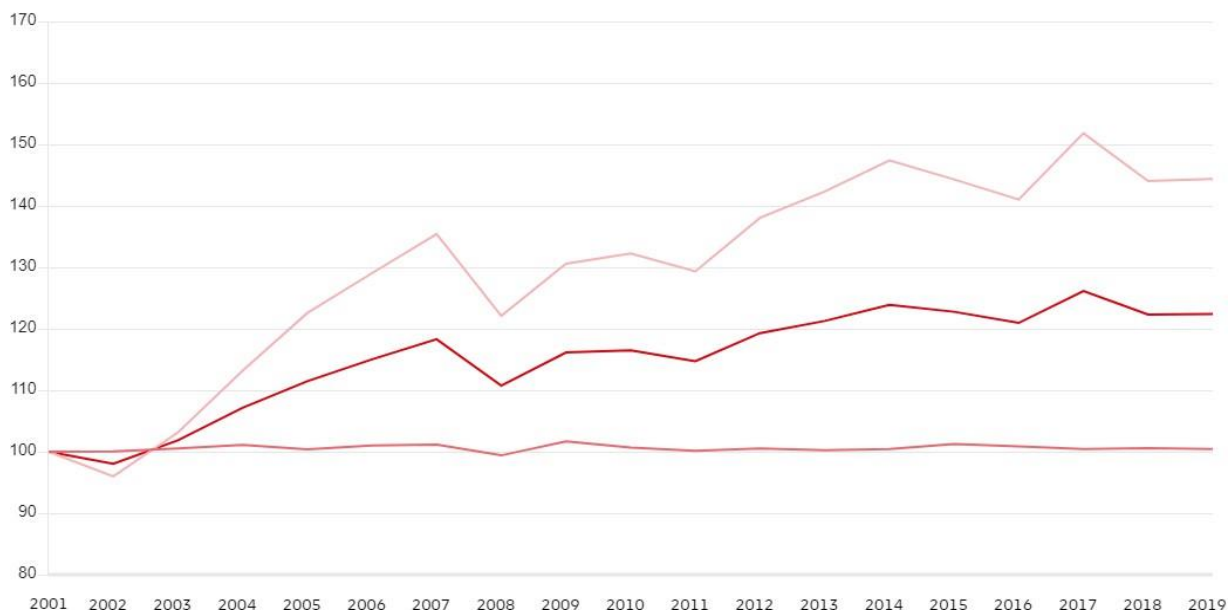

Рис. 2.1. Індекс глобальної інтегрованості компанії DHL (глибини та широти потоків капіталу, інформації, торгівлі та людей) у світі, 2001-2019 рр.
Джерело: [24]

Як вже було відмічено раніше у 2021 році Найвищий рівень глобальної інтеграції мають Нідерланди, які повернули собі лідерство, втрачене протягом певного періоду у 2020 році. За ними сліднують Сінгапур, Бельгія, Швейцарія, Ірландія, Об'єднані Арабські Емірати, Велика Британія, Швеція, Німеччина та Данія.

У рейтингу України вона займає 59-ту позицію, обігнавши Казахстан, Китай та Індію, які розташовані на 64, 65 та 67 місцях відповідно. Росія знаходиться на 45-му місці, а Білорусь – на 119-му.

Для отримання об'єктивної картини тенденцій у світовій економіці розглянемо темпи зростання інфляції. Це дозволить нам отримати уявлення про загальні тенденції розвитку світового господарства та продемонструє його основні рухи. Так поргові зв'язки поступово переміщувалися з розвинених країн до країн, що розвиваються. Найвищі темпи зростання товарного експорту в той період проявляли країни Південно-Східної Азії, такі як Китай, Південна Корея, Гонконг,

Сінгапур та Індія. Загалом динаміка світової торгівлі залишалася слабкою. Ситуація змінилася у 2018 році, коли зростання торгівлі склало 10%, в основному завдяки відновленню цін на нафту, зниженню курсу долара та інтенсифікації світового виробництва. Однак у 2019 році стався знову спад через ескалацію торговельної війни між США та Китаєм. Ще через рік обсяг глобальної торгівлі зменшився через пандемію та карантин. На тлі військового конфлікту в Україні та торгових санкцій, Світовий банк та Міжнародний валютний фонд висловили песимістичні прогнози стосовно перспектив світового економічного розвитку: зазначено, що світова економіка сповільнить зростання майже вдвічі — до 3,6% у 2022 та 2023 роках. Загальні тенденції щодо розвитку світового експорту послуг за період 2010-2022 рр представлені на рис.2.2.

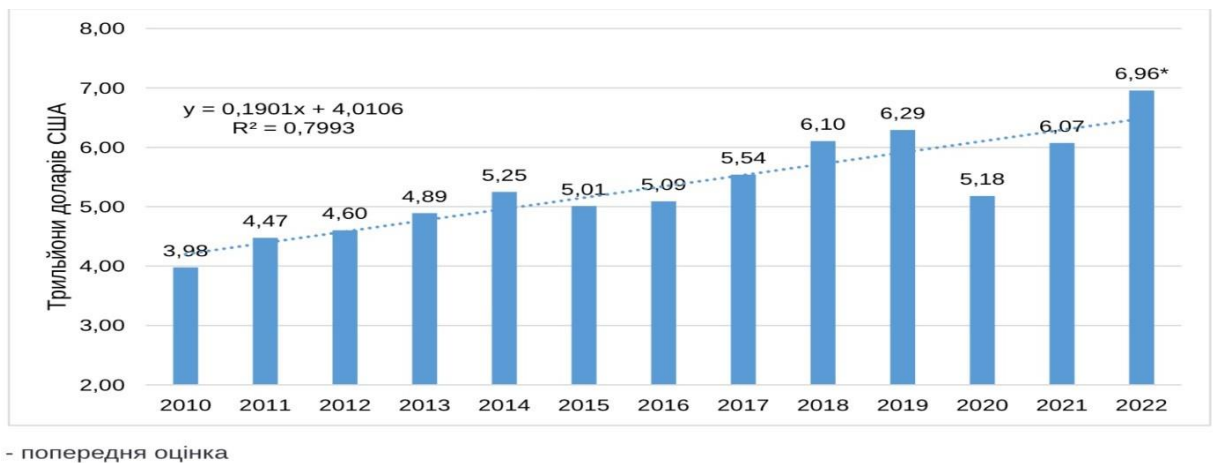

Рис. 2.2 Обсяги світового експорту послуг за період 2010-2022 рр. трлн.дол.США
Джерело: [24]

Ціни на продукти харчування можуть зрости на 37%. Інфляція в країнах з розвинутою економікою очікується на рівні 5,7% у 2022 році та 2,5% у 2023 році, в той час як у країнах з ринком, що формується, і в розвиваючихся країнах — 8,7% у 2022 році та 6,5% у 2023 році.

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій (ППІ) у 2021 році досягли рівня у 1,58 трильйона доларів США, що відзначає зростання на 64% порівняно з першим роком пандемії COVID-19, коли цей показник був менше 1 трильйона доларів (див. рис. 2.3). Здавалося, що цей ріст був визначений переважно динамікою ринків злиття та поглиблення (M&A) і стрімким розвитком міжнародного проектного

фінансування, спричиненим слабкими фінансовими умовами та значущими пакетами стимулювання інфраструктури.

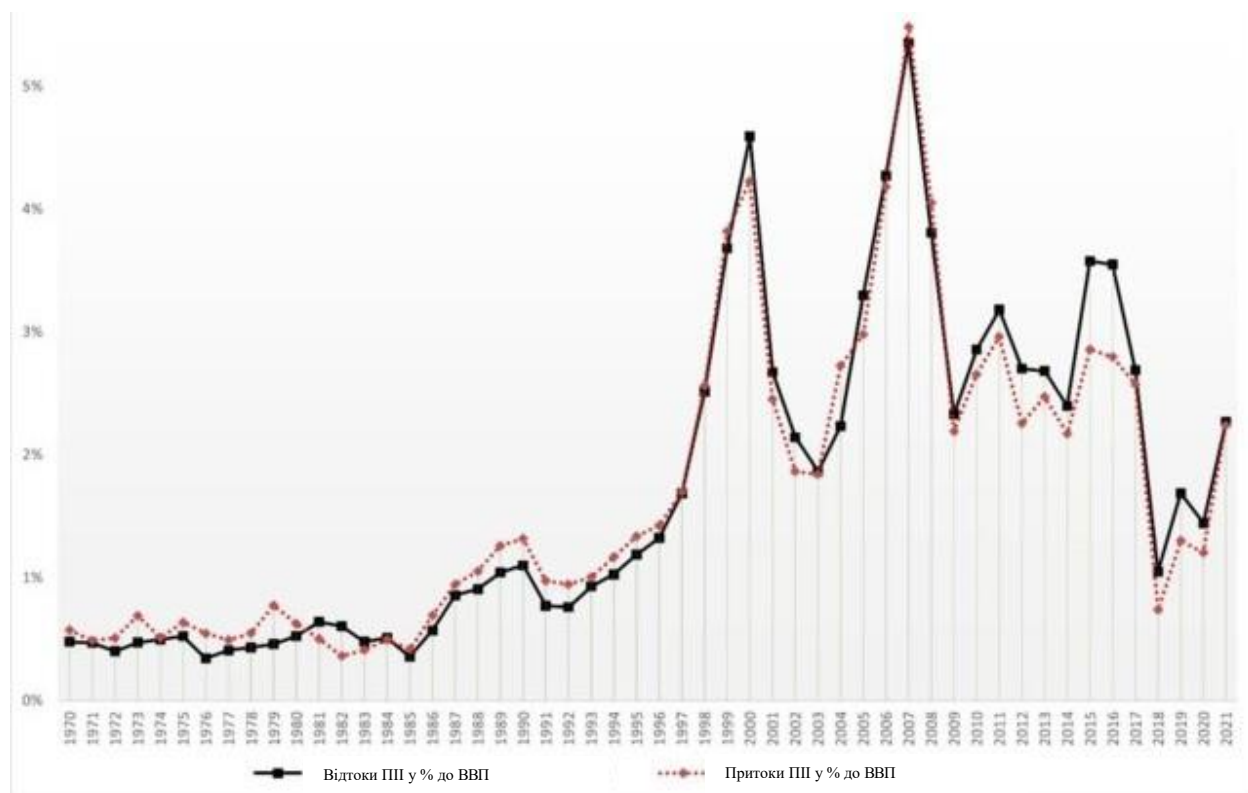

Рис.2.3 Притоки та відтоки ПІІ у % до ВВП 1970-2021рр.

Джерело: сформовано автором за: [64]

Проте в 2022 році глобальне середовище для міжнародного бізнесу та транскордонних інвестицій зазнало кардинальних змін через початок війни в Україні, яка виникла, коли світ ще не відійшов від наслідків пандемії. Наслідки цієї війни виявляються далеко за межами її непосредного конфлікту, спричиняючи потрійну кризу в області продовольства, палива та фінансів, а також підвищення цін на енергоносії та базові товари, що призводить до інфляції та погіршення боргової ситуації (див. рис 2.4). Невизначеність серед інвесторів та уникнення ризику можуть викликати значний тиск на глобальні ПІІ у 2022 році.

Війна, її прямі наслідки для інвестицій у росію та Україну, а також їхні хвилеподібні наслідки через санкції, дефіцит енергоносіїв та базових товарів, а також широкий макроекономічний вплив, не єдиний фактор, який тепер температурить перспективи ПІІ у 2022 році. Вплив COVID-19 у Китаї, що викликає нові блокування в окремих галузях, які важливі для глобальних ланцюжків

створення вартості (GVC), може подальше обмежити нові інвестиції у промисловість.

Важливо зауважити, що за останні 15 років інфляція досягла свого максимуму у 2022 році, піднявшись майже до 10%. Данні наведено на рисунку 2.1.

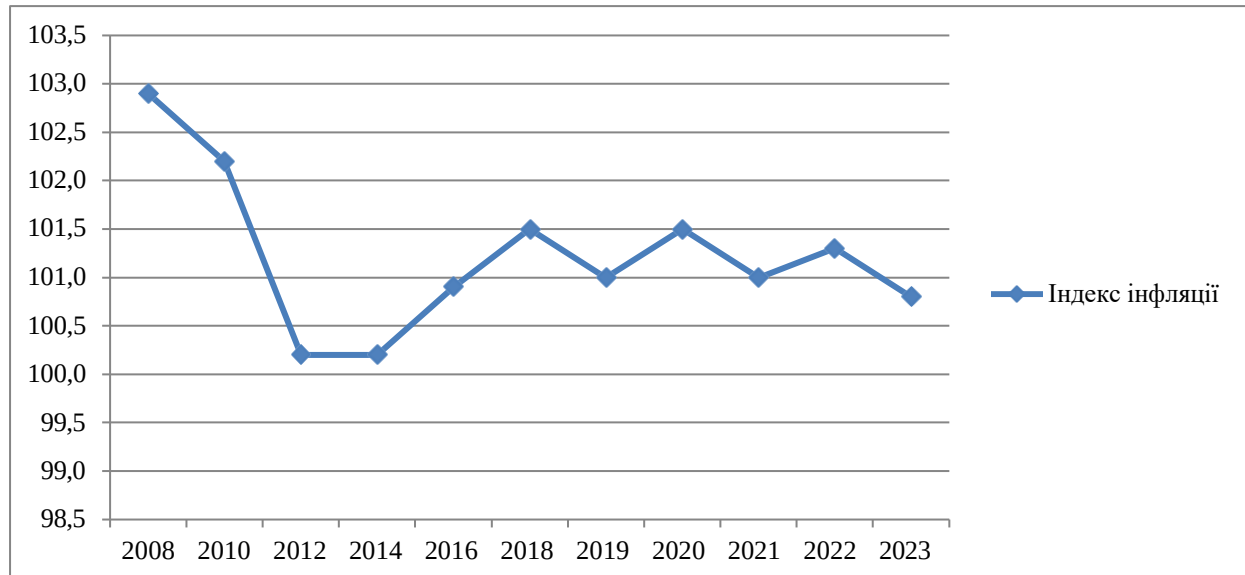

Рисунок 2.4 – Темпи зростання інфляції в період 2008-2023 років (станом на січень)

Джерело: сформовано автором за: [64]

Зазначимо, що індекс споживчих цін перевищує індекс витрат на особисте споживання. Інфляція часто виникає внаслідок шоків пропозиції, таких як серйозні витоки важливих економічних ресурсів, наприклад, енергії. Наприклад, якщо багато нафтових родовищ перестануть видобувати нафту через війну, ціни на енергію зростуть. Оскільки енергія є ключовим компонентом більшості товарів, ціни на інші товари також підвищаться. Це часто називають "інфляцією витрат".

У другому кварталі 2022 року глобальний реальний ВВП незначно зменшився (зростання на -0,1 відсоткового пункту в квартальному вимірюванні у річному вимірюванні) через негативне зростання в Китаї, Росії та США, а також різке сповільнення зростання в країнах Східної Європи, які були найбільш безпосередньо постраждалими від військових подій в Україні та міжнародних санкцій, спрямованих на зменшення впливу Росії в цих регіонах. Тим не менше, деякі великі економіки залишаються стійкими: у другому кварталі зростання в зоні

Європи несподівано виявилось позитивним, що обумовлено зростанням країн, що залежать від туризму, на південному заході Європи [64].

Перспективні показники, зокрема нові виробничі замовлення, свідчать про уповільнення темпів зростання в основних економіках (див. рисунок 2.5). Проте в деяких випадках вони також можуть свідчити про конфлікт, оскільки деякі показники вказують на зменшення обсягів виробництва, а інші - на силу на ринку праці.

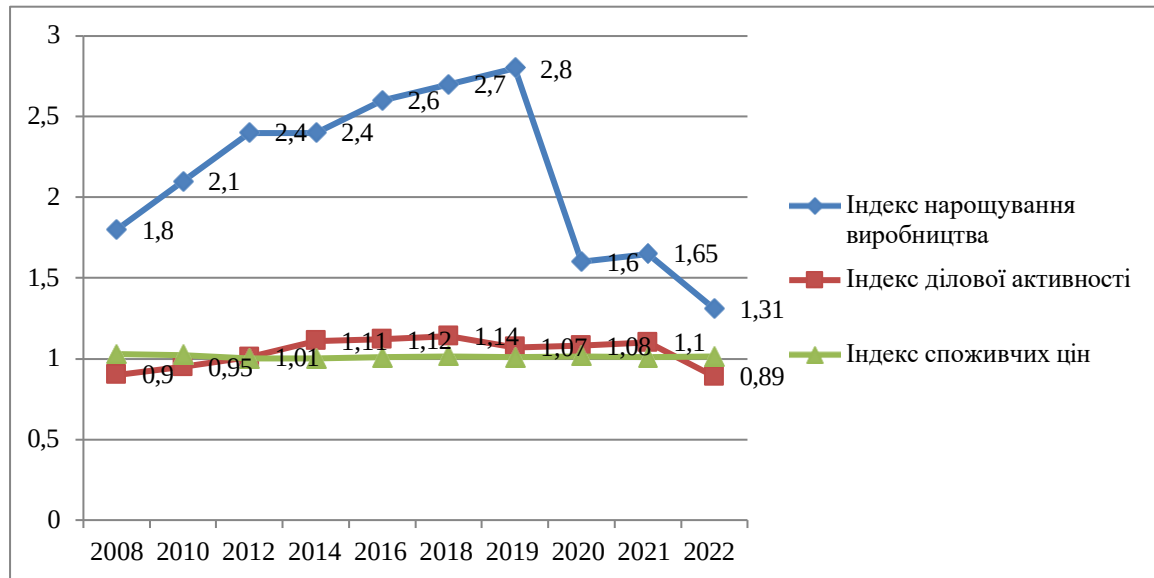

Рисунок 2.2 – Індекси випереджальних індикаторів

Джерело: сформовано автором за: [64]

Однією з ключових причин уповільнення зростання у першій половині поточного року є швидке припинення кредитно-грошової політики через активні дії багатьох центральних банків у боротьбі з високим рівнем інфляції (див. рис. 2.6). Підвищені процентні ставки та наслідок їх зростання вартості кредитів, зокрема іпотечних, впливають на зниження внутрішнього попиту, і це особливо помітно на ринку житла, зокрема в США. Загальне затвердження грошово-кредитної політики, хоча не в усіх випадках, сприяло зменшенню фіскальної підтримки, яка раніше підтримувала доходи домогосподарств.

У цілому, наразі номінальні директивні ставки вищі, ніж ті, які застосовувалися у 2020 році, як у країнах з розвиненою економікою, так і в країнах з ринком, що формується [64]. Умови зростання інфляції призвели до того, що реальні відсоткові ставки, як правило, повернулися до рівня до початку пандемії.

Посилення фінансових умов більшістю регіонів, за винятком Китаю, призвело до значного зміцнення реального курсу долара США.

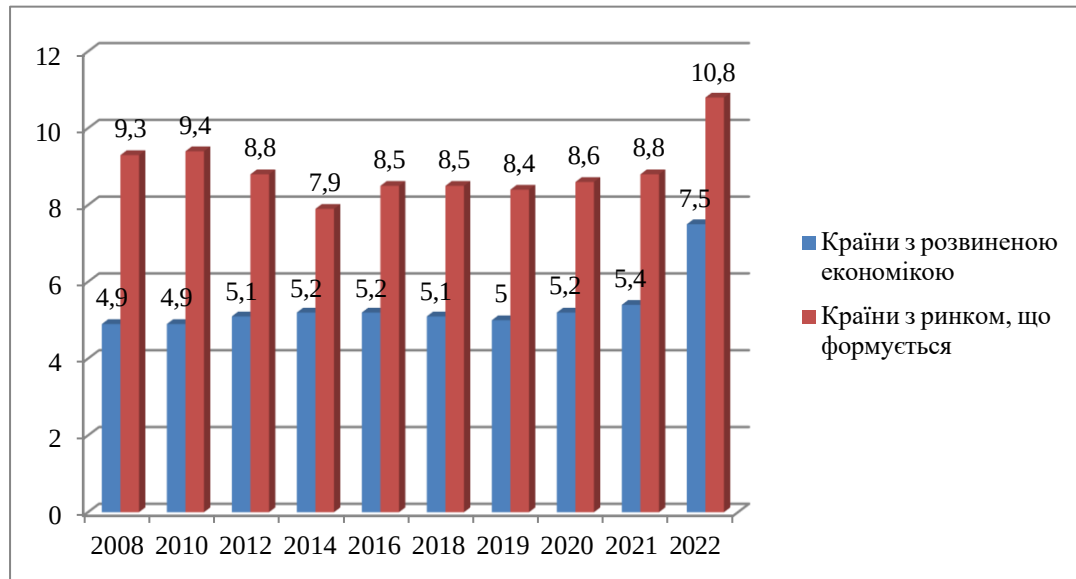

Рисунок 2. 6 – Зміна циклу грошово-кредитної політики серед країн G20 (середньорічна ставка ЦБ), %

Джерело: сформовано автором за: [64]

Це також спричинило збільшення різниці в доходності між державними облігаціями, вираженими в доларах США або євро, та облігаціями США або Німеччини – для країн із низьким і середнім рівнем доходу, які мають фінансові труднощі (див. рисунок 2.7). У країнах Африки на південь від Сахари більш як дві третини суверенних облігацій мали спреди прибутковості, що перевищували рівень 700 базисних пунктів у серпні 2022 року – це значно більше, ніж рік тому. В Східній та Центральній Європі наслідки вторгнення Росії в Україну підсилили загальну тенденцію до глобального ризику, яка змінюється.

Окрім грошово-кредитної політики, спалах COVID-19 у Китаї та обмеження на пересування, в рамках стратегії влади щодо боротьби з пандемією, призвели до зменшення економічної активності.

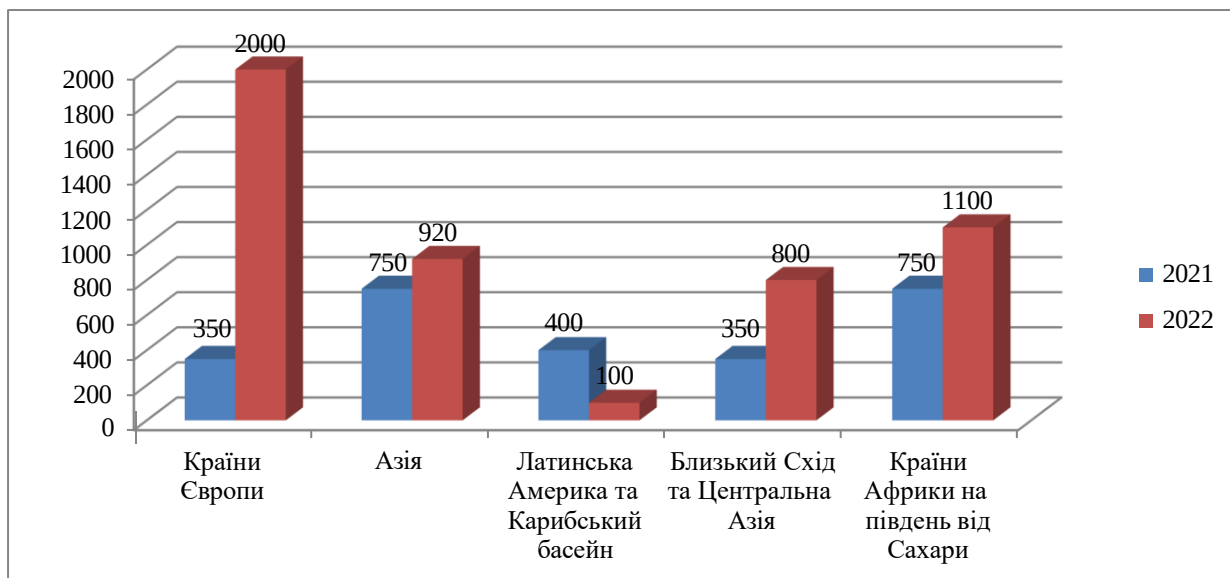

Рисунок 2.7 – Суверенні спреди країн з ринковою економікою та країн, що розвиваються

Джерело: сформовано автором за: [64]

Загалом слід відмітити що

Карантин в Китаї призвів до значних обмежень всередині країни та порушив вже напружені глобальні ланцюжки поставок. Військові події в Україні та різке зниження постачання газу до Європи підсилили ризики на світових товарних ринках, ще раз піднімаючи ціни на природний газ (див. рисунок 2.8).

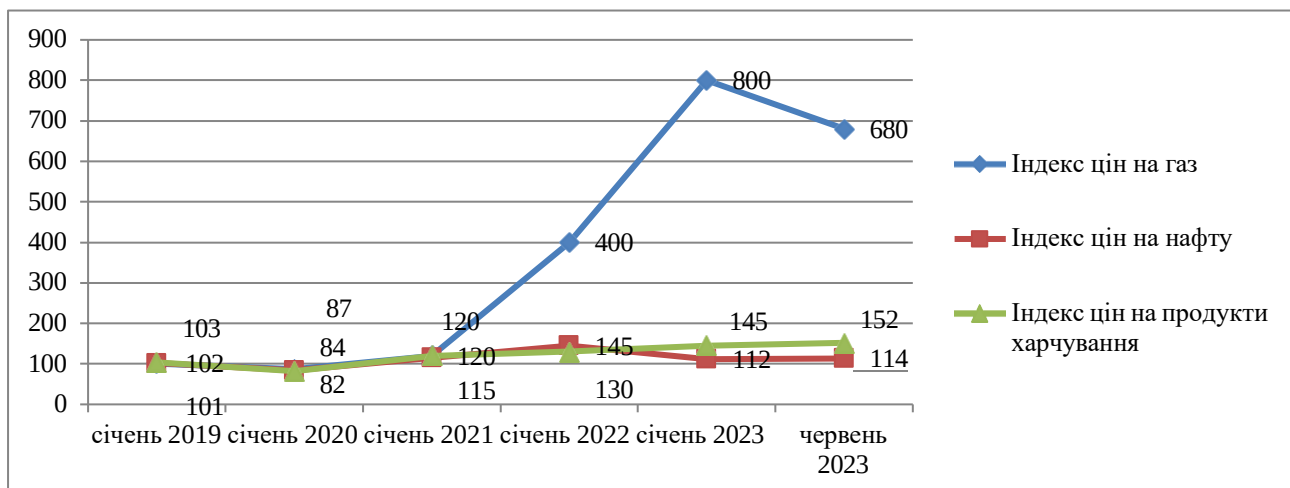

Рисунок 2.8 – Оптові ціни на продукти харчування та паливо

Джерело: сформовано автором за: [64]

Європейські економіки, включаючи найбільшу з них – Німеччину, переживають вплив скорочення постачання газу. Невизначеність щодо постачання енергоносіїв призвела до сповільнення реальної економічної активності в Європі,

особливо в обробній промисловості, що зменшило довіру споживачів і, в меншій мірі, ділової впевненості. Тим не менше, сильне відновлення економіки південних країн, які залежать від туризму, допомогло забезпечити вищий, ніж очікувалося, рівень загального зростання в першій половині 2022 [64].

Ціни на продукцію – основний чинник глобальної інфляції цього року – стали рідкісними добрими новинами: ф'ючерсні ціни падають, а угода щодо зерна у Чорному морі дає певну надію на покращення пропозиції у найближчі місяці. Загалом деякі ознаки вказують на те, що ціни на сировинні товари можуть почати знижуватися в міру уповільнення глобального попиту, що сприяє стримуванню інфляції. Однак недавні хвилі екстремальної спеки та посухи є яскравим нагадуванням про найближчу загрозу зміни клімату та його ймовірний вплив на продуктивність сільського господарства.

Хоча в другій половині року передбачається невелике відновлення, річний ріст у 2023 році, ймовірно, буде значно нижчим, ніж середній показник до початку пандемії та періоду сильного відновлення у 2021 році. Прогнозується, що світова економіка у 2024-2025 роках зросте на 3,2% в порівнянні з 2021 роком, при цьому зростання в розвинених країнах складе 2,4%, а в країнах із формуючимся ринком та країнах, що розвиваються, - 3,7%. У 2023 році зростання світової економіки сповільниться до 2,7%, і зокрема, зростання в розвинених країнах становитиме 1,1%, а в країнах із формуючимся ринком та країнах, що розвиваються - 3,7% [64]. Таким чином, три ключові фактори (рисунок 2.9) визначають подальший розвиток у галузі економіки.

Важно відзначити, що відновлення світової економіки до рівнів економічного зростання, які були перед рядом шоків у 2022 році та останніми трясками у фінансовому секторі, стає все складнішим завданням. Майже через два роки після агресії Росії в Україні та поширення більш заразних штамів COVID-19, багато країн ще не відновилися від викликів. Погіршення глобальних фінансових умов також гальмує процес відновлення. У 2024 році в багатьох країнах ймовірно буде спостерігатися сповільнення зростання доходів та збільшення безробіття. Навіть

при тому, що центральні банки підняли відсоткові ставки для зменшення інфляції, відновлення стабільності цін може зайняти тривалий час.

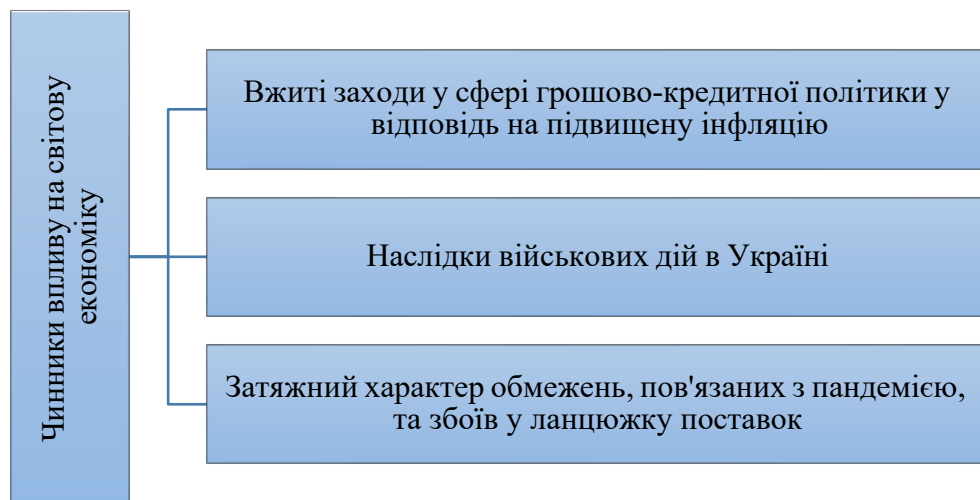

Рисунок 2.9 – Чинники, що впливають на розвиток у сфері економіки

Джерело: сформовано автором

У середньостроковій перспективі перспективи зростання наразі виглядають надто менш сприятливими протягом кількох десятиліть. За базовим сценарієм передбачається, що недавні трясавки в фінансовому секторі будуть обмежені і не призведуть до серйозних відхилень у глобальній економічній діяльності та глибокої рецесії (широкомасштабної зниження економічної активності, яка зазвичай триває більше кількох місяців). Загалом очікується, що у 2024 році ціни на паливо та товари на біржі, не пов'язані з паливом, зменшаться через уповільнення світового попиту. Прогнозується, що ціни на сирову нафту впадуть приблизно на 24% у 2024 році та ще на 5,8% у 2025 році, в той час як ціни на товари, не пов'язані з паливом, очікується, залишаться загалом стабільними.

У середньому очікується, що уряди будуть поступово припиняти заходи бюджетної підтримки, включаючи згортання програм, спрямованих на захист домашніх господарств та компаній від наслідків стрибків цін на паливо та енергоносії у 2022 році, якщо ціни на сировинні товари зменшуються. Тим часом, враховуючи збільшені ризики та фактори невизначеності, пов'язані з останніми

турбуленціями на світовому фінансовому ринку, можна зробити висновок, що існують ризики негативної динаміки світової економіки й у 2024 році.

2.2. Аналіз структурних зрушень у світовому господарстві в умовах глобалізації

Зміни в системі, що відбулися після 1990 року, мали безповоротний вплив на розмір і структуру світової торгівлі та економіки. Особливо важливим торговельним подією за останні три десятиліття стала інтеграція Китаю у світову економіку. Ринки в розвитку стали ключовою силою у міжнародній торгівлі та все частіше виступають як основні учасники багатосторонньої системи, яка базується на правилах. Більшість основних учасників стали членами Світової організації торгівлі і, в цілому, дотримуються правил цієї системи, включаючи вирішення суперечок.

До 1990-х років правила торгівлі головним чином формувалися країнами з розвинутою ринковою економікою для своїх потреб. Країни з неринковою економікою, зокрема Китай і країни Співдружності незалежних держав (СНД), не мали тісного зв'язку зі світовою торгівлею. Країни в розвитку отримували певний преференційний доступ до індустріально розвинених ринків завдяки Загальній системі преференцій, але їхній загальний конкурентний тиск на розвинуті ринкові економіки був обмеженим.

Аналіз наукової літератури вказує на дві значущі трансформації в світовому виробництві. Перша ключова зміна стосується місця розташування виробництва. Друга трансформація відзначається переходом від традиційних галузей, таких як харчова, текстильна, одяг та взуття, до більш складних і новаторських галузей, таких як споживчі товари тривалого користування (наприклад, автомобілі, телевізори, побутова техніка) та нові галузі, що ґрунтуються на технологічних досягненнях (наприклад, ІТ, медичне обладнання та екологічні інвестиційні технології) [44].

Зрушення у розташуванні пов'язане зі зміною балансу між розвиненими та розвиваючимися країнами. Зараз майже третина доданої вартості обробної промисловості припадає на країни, що розвиваються, порівняно з менш ніж 20% п'ятнадцять років тому [43]. Інша значуща трансформація полягає у структурному зсуві від базових секторів економіки до передових галузей. У розвинених країнах виробництво одягу, взуття та текстилю зменшилося через переміщення виробництва до країн, що розвиваються [22]. Темпи зростання в країнах, що розвиваються, значно вищі в усіх галузях, проте й у них відбулися структурні зміни. Традиційні галузі, такі як харчова, текстильна та взуттєва, зросли, але інші, такі як виробництво кольорових металів (наприклад, сталь), транспорт (кораблі, літаки, залізничний рухомий склад), побутова електроніка, машинне обладнання (офісне та виробниче), меблі та медичне обладнання, зростають набагато швидше. Також спостерігається тенденція до поділу ланцюга створення вартості, з багатьма компаніями, особливо в країнах, що розвиваються, передачі певних функцій ланцюга (включаючи бек-офісні функції) іншим компаніям, оскільки торговельні бар'єри та транспортні витрати знизилися [7].

Як свідчать сучасні дослідження глобалізація, початок якої спричинив чітке поділ на центр і периферію, найбільше активна в розвинених регіонах, де скупчені транснаціональні корпорації, основна частина валового внутрішнього продукту та фінансові корпорації, обслуговуючи світову економіку. Ці області також володіють найрозвинутішими державами, які активно зацікавлені в глобалізації та впливають на неї в усіх сферах. Саме тут наростає найбільше забруднення довкілля, а розрив між багатими і бідними країнами стає причиною міграційного тиску, поглиблюючи проблему голоду, бідності та відсталості на планеті.

Економісти, як іноземні, так і вітчизняні, відзначають загострення соціально-трудових проблем через вплив глобалізації, що проявляється у зростанні безробіття, розширенні розшарування між класами, ослабленні моральних зв'язків та десолідаризації суспільства. Вплив глобалізації на ринок праці є суперечливим, оскільки лібералізація торгівлі та конкуренція між країнами призводять до змін у структурі та обсягах зайнятості. Зокрема, збільшуються можливості переміщення

виробництва та робочих місць до країн з дешевшою робочою силою, що вигідно для компаній розвинених країн, здатних впливати на політичні рішення інших країн. Цей процес не тільки погіршує ситуацію у розвиваючихся країнах, але також впливає на окремі сегменти ринку праці у країнах з розвинутою економікою.

Слід відзначити, що протягом останніх кількох десятиліть світова економіка зазнала стійкого позитивного економічного зростання, що робить розгляд змін у торгівлі відносно ВВП ще однією важливою трансформаційною перспективою. Так, як і раніше, міжнародна торгівля та інвестиційна діяльність залишаються двома основними сферами структурних змін у світовому господарстві. Останніми роками їх розміри та складність значно зросли, зокрема, під впливом формування мережевої економіки, розширення глобальних виробничих мереж та потоків інформації [47]. За висловленням дослідників, глобальні виробничо-збутові ланцюги спричинили збільшення потоків прямих іноземних інвестицій і внутрішньofірмової торгівлі, що призвело до зростання взаємозалежності ринків капіталу і торговельних процесів. Як було вказано раніше, що протягом останніх 10 років в міжнародній торгівлі значно збільшилася частка торгівлі послугами (див. рис 2.10) [28].

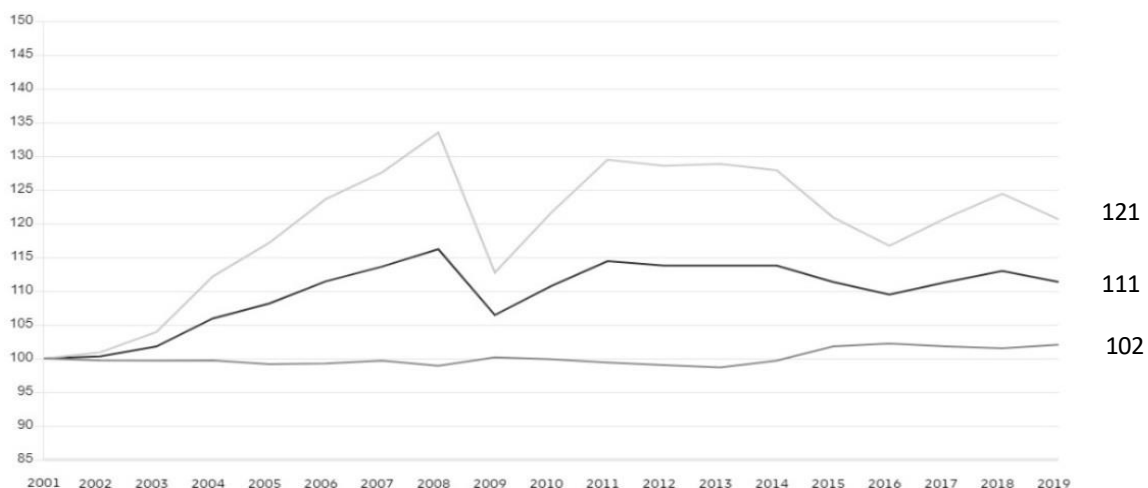

Рис. 2.10. Показники глобальної інтегрованості торгівлі, 2001-2019 рр.
Джерело: [24]

У період від кінця другого до початку третьої декади XXI століття в системі світової економіки відбулися надзвичайні зрушення, які були спровоковані

розповсюдженням нового вірусу. Цей вірус призвів до значних кризових турбулентностей у 2020 році, і навіть після цього спроби протистояння, часто супроводжувані активізацією протекціоністських заходів кількох країн, та інші негативні фактори не дозволили досягти більшої стабільності у світовій економічній еволюції у 2021 році. Посткризовий період виявився менш вражаючим, і пізніше значні зрушення в розвитку цих процесів пов'язали з вторгненням росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Динаміка світової економіки та еволюція міжнародного обміну, що склалася протягом останніх років, показують так званий синусоїдальний тренд. Наприклад, за дуже короткий період часу були відзначені зниження у виробництві всесвітнього валового продукту (на 3,0% у 2020 році), міжнародній торгівлі товарами та послугами (на 9,7%). У той же час світовий товарообіг зменшився практично на 7,2% протягом кризового року (рис. 2.11).

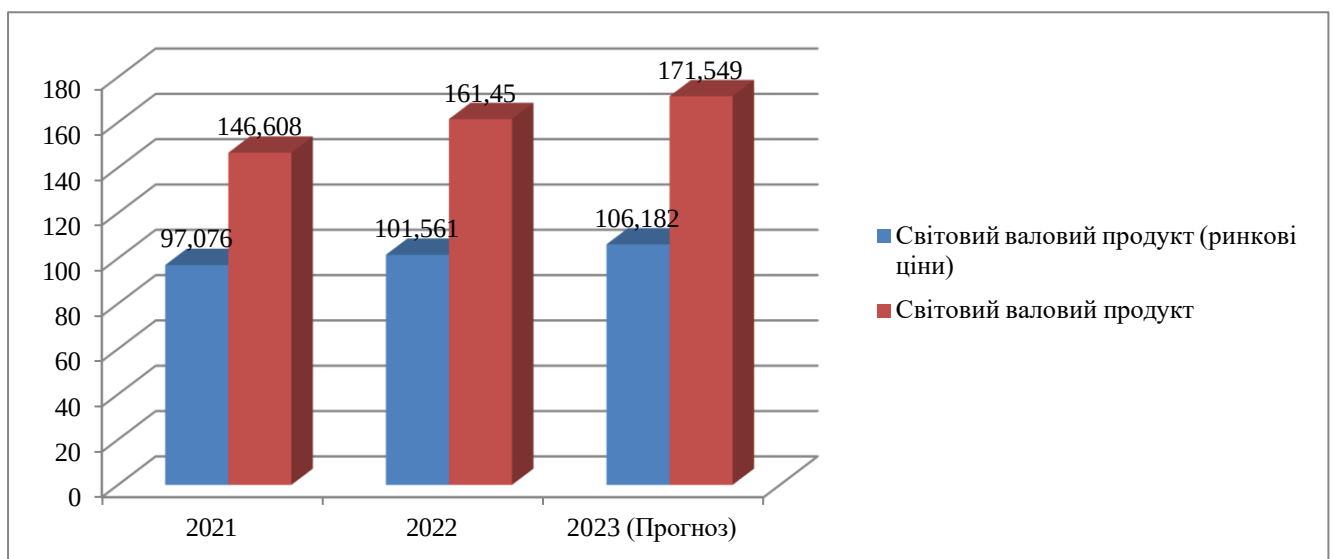

Рисунок 2.11 – Динаміка світового ВВП у 2021-2023 роках, трлн дол. США

Джерело: сформовано автором за [65]

Слід зазначити, що серед найбільш постраждалих від зниження темпів економічного зростання до від'ємних значень є розвинуті економіки (-4,4%), особливо Євросоюз (-6,1%) та Японія (-4,6%). Також відбулося зменшення вартості товарного експорту до ЄС на 6,9% і до Японії на 9,2% (Рис. 2.12).

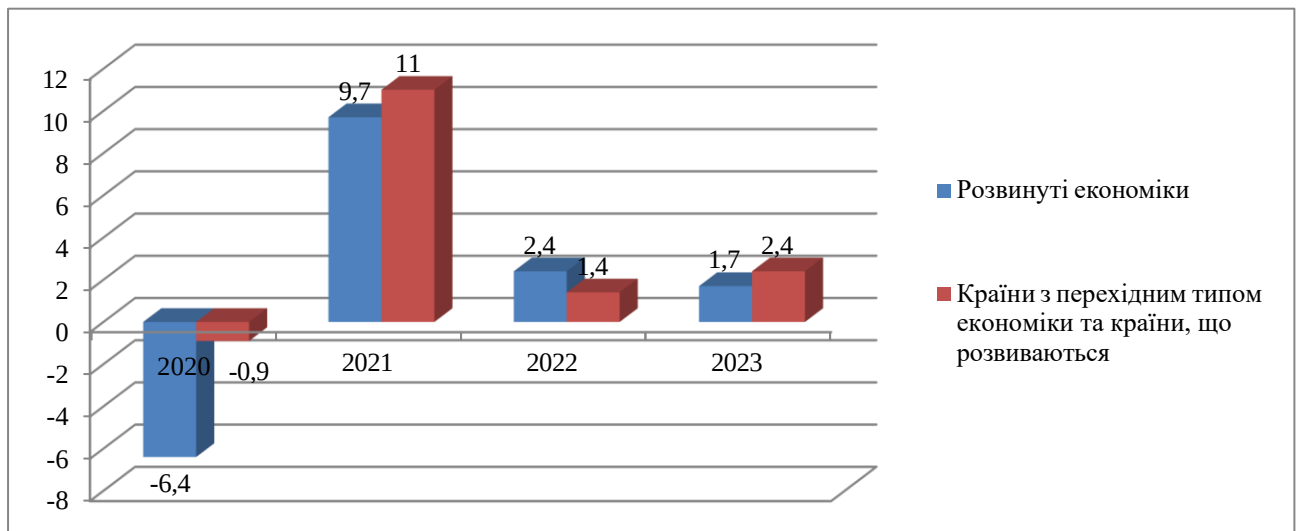

Рисунок 2.12 – Динаміка світового експорту у 2020-2023 роках, %

Джерело: сформовано автором за [65]

У 2021 році спостерігався підйом у світовій економіці, який визначився низькими глобальними показниками: лише 6,0% для виробництва валового продукту, 24,3% для обсягу торгів товарами та послугами, і 26,5% для товарного обороту (див. табл. 2.1). У дужках наведено скориговані дані МВФ. Таблиця 2.1 представляє динаміку світової економіки (обсяги та темпи зростання валового продукту) для різних регіонів і країн у 2021-2023 роках, в мільярдах доларів США та відсотках.

Темпи відновлення економіки в розвинених країнах (5,2%) виявилися меншими, ніж у країнах, що розвиваються (6,6%). Особливо постраждали Німеччина (2,6%) та Японія (1,7%). Незважаючи на це, експорт товарів Євросоюзу у 2021 році збільшився на 21,3%, а Японії – на 18,2% [65]. Таким чином, можна логічно припустити, що деякі негативні тенденції у цей період, такі як порушення ланцюжків поставок, інфляційний тиск та інші проблеми, фактично призвели до розриву у процесі посткризового відновлення. Це вплинуло на економічне зростання та розширення експорту кількох високорозвинених країн, які стали стикатися з цими труднощами до початку 2022 року, і не виявилися в "найкращій формі" [65].

Таблиця 2.1 – Світогосподарська динаміка (обсяги, темпи зростання валового продукту) регіонів, країн світу, 2021-2023 рр., трлн дол. США, %

Показники	2021	2022	2023 (Прогноз)
Світовий валовий продукт (ринкові ціни)	97,076	101,561	106,182
Світовий валовий продукт	146,608	161,450	171,549
Світове господарство, темпи зростання, %	6,0 (6,1)	3,2 (3,6)	2,7 (3,6)
Розвинені економіки	5,2	2,4	1,1
Зокрема:			
США	5,7	1,6 (3,7)	1,0 (2,3)
Європейські країни	5,2 (5,3)	3,1 (2,8)	0,5 (2,3)
Зокрема:			
Німеччина	2,6	1,5	-0,3
Франція	6,8	2,5	0,7
Італія	6,7	3,2	-0,2
Великобританія	7,4	3,6	0,3
Японія	1,7	1,7	1,6
Канада	4,5	3,3	1,5
Інші	5,3	2,8	2,3
Країни з перехідним типом економіки та країни	6,6	3,7	3,7
Регіон Азії	7,2 (7,3)	4,4 (5,4)	4,9 (5,6)
Китай	8,1	3,2	4,4
Індія	8,7	6,8	6,1
Росія	4,7	-3,4	-2,3
Регіон Латинської Америки та Карибського басейну	6,9 (6,8)	3,5 (2,5)	1,7 (2,5)
Бразилія	4,6	2,8	1,0
Мексика	4,8	2,1	1,2
Регіон Близького Сходу та Центральної Азії	4,5 (5,7)	5,0 (4,6)	3,6 (3,7)
Саудівська Аравія	3,2	7,6	3,7
Африка на південь від Сахари	4,7 (4,5)	3,6 (3,8)	3,7 (4,0)
Нігерія	3,6	3,2	3,0
ПАР	4,9	2,1	1,1
Країни, що розвиваються, із середнім рівнем доходу	6,8	3,6	3,6
Країни з низьким рівнем доходу	4,1	4,8	4,9

Джерело: сформовано автором за [65]

Після природного, але слабко вираженого "відскоку" у 2021 році, динаміка світового виробництва валового продукту та глобальної торгівлі в 2022 році в значній мірі визначалася негативною реакцією західного співтовариства країн на

військові події в Україні. Заходи, вжиті цим співтовариством, полягали в періодичному введенні додаткових санкцій проти Російської Федерації, ініціатори яких часто самі відчували їхні негативні наслідки. Крім того, зростаючі поставки військового обладнання до України від західних країн, що її підтримували, додатково ускладнювали ситуацію. В результаті цих геополітичних та економічних турбуленцій в західній зоні відзначилося погіршення аналізованих показників.

Хоча остаточні результати економічної діяльності до 2023 року ще не узагальнені, існують різні оціночні дані. МВФ раніше передбачав значний спад темпів зростання світового господарства до 3,2% у 2023 році та 2,7% у 2024 році, але оновив свої попередні прогнози на початку поточного року, піднявши їх до 3,6% для минулого і поточного років.

При цьому зростання в розвинених країнах виявилось помітно нижчим, ніж у країнах з перехідним типом економіки та країнах розвиваючого світу, з різними показниками 2,4%, 1,1% і 3,7% відповідно. Також варто звернути увагу на оцінки та прогнози економічного розвитку МВФ, які показують спад темпів зростання в розвинених країнах (США, ЄС, Канада, Велика Британія, Японія), а для багатьох регіонів розвиваючого світу прогнозується невелике зниження лише в 2022 році.

Проте, при остаточному узагальненні результатів минулого року, є ймовірність того, що світовими лідерами за темпами економічного зростання стануть Саудівська Аравія (7,6%) та Індія (6,8%). Є певні сумніви щодо оцінок і прогнозів МВФ для Китаю у 2022 році (2,5%) [65]. Однак більшість регіонів і країн світової економіки, ймовірно, будуть слідувати загальному тренду зниження темпів економічного зростання (рис. 2.13).

Схожі коливання, як вказує МВФ, ілюструють, що як глобальний обсяг торгівлі товарами та послугами, так і товарний оборот піддавалися змінам. Наприклад, після несприятливих подій у 2020 році міжнародний експорт товарів та послуг збільшився на 24,3% у 2021 році, при цьому товарний вивіз зрос на 26,5%. Однак у 2022 році спостерігалось зменшення на 10,6% та 10,3% відповідно.

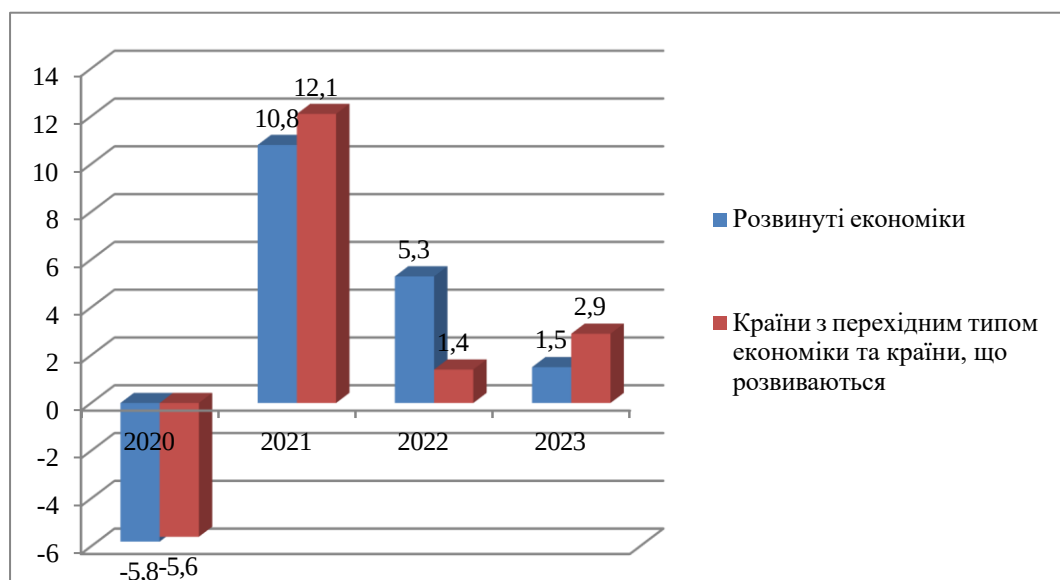

Рисунок 2.13 – Динаміка світового імпорту у 2020-2023 роках, %

Джерело: сформовано автором за [65]

Такі зміни повністю можливі в контексті подій, які відбувалися. Проте, згідно з прогнозами МВФ на 2024 рік, ситуація не виглядає оптимістично, оскільки очікується, що зростання обсягів експорту товарів та послуг складе всього 2,7%, а товарного вивозу лише 1,4% (див. таблицю 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка міжнародної торгівлі, 2020–2023 рр., трлн дол. США, %

Показники	2020	2021	2022	2023 (Прогноз)
Світовий експорт товарів та послуг	22,260	27,663	30,593	31,416
Темпи зростання, %	-9,71	24,27	10,59	2,69
Світовий експорт товарів	17,212	21,772	24,020	24,355
Темпи зростання, %	-7,16	26,49	10,33	1,39
Світова товарна торгівля				
Експорт				
Розвинуті економіки	-6,4	9,7	2,4	1,7
Країни з перехідним типом економіки та країни, що розвиваються	-0,9	11,0	1,4	2,4
Імпорт				
Розвинуті економіки	-5,8	10,8	5,3	1,5
Країни з перехідним типом економіки та країни, що розвиваються	-5,6	12,1	1,4	2,9

Джерело: сформовано автором за [65]

Як було вказано раніше, синусоїдальний тренд у розвитку міжнародної торгівлі став помітним із середини другого десятиліття XXI століття. Особливо виразні коливання відзначилися у 2015-2016 та 2019-2020 роках. Ці флуктуації паралельні динаміці виробництва валового продукту, причому темпи зростання зовнішньої торгівлі передбачалися меншими для розвинених економік, ніж для країн із перехідним типом економіки та країн загалом. Це свідчить про зміну балансу сил на користь країн, які поки що відстають у економічному розвитку.

Внаслідок пандемії та економічних турбуленцій останніх трьох років приватний та державний борг досягли рівнів, які були непоміченими протягом багатьох десятиліть у більшості країн, і залишаються на високому рівні, навіть при зменшенні у 2021–2022 роках в умовах відновлення економіки після пандемії COVID-19 та зростання інфляції.

Зміцнення грошово-кредитної політики, особливо у передових країнах з високорозвиненою економікою, призвело до різкого зростання вартості запозичень, що викликає обурення з приводу стійкості боргової ситуації в деяких країнах. У групі країн із розвиненими ринками та країн, що розвиваються, середні рівні та розподіл різниць у ставках за суверенними облігаціями помітно зросли влітку 2022 року, а потім зменшилися на початку 2023 року.

Вплив останніх турбуленцій на фінансових ринках на різниці в ставках за суверенними облігаціями країн з розвиненим ринком та країнами, що розвиваються, досі був обмеженим. Проте існує відчутний ризик його несподіваного збільшення в найближчі місяці, якщо глобальні фінансові умови продовжать зазнавати подальшого посилення. Доля країн, які нахиляються до високого ризику в критичних ситуаціях, пов'язаних із заборгованістю, залишається високою в історичному контексті. Це може призвести до несприятливих бюджетних шоків для багатьох з них, які можуть виникнути без вжиття відповідних економічних заходів.

Шок від вторгнення росії до України в лютому 2022 року продовжує відчуватися у всьому світі. Економічна активність у Європі в 2022 році виявилася стійкішою, ніж очікувалося, навіть з урахуванням значних негативних наслідків

війни та пов'язаних з нею економічних санкцій для торгівлі. Для подолання енергетичної кризи були вжиті значні заходи бюджетної підтримки для домашніх господарств та компаній, що допомогли їм вижити в умовах кризи. Ці заходи включали в себе значні бюджетні витрати Європейського союзу, що становили близько 1,3% ВВП.

Різке зростання цін стимулювало зміни в газових потоках, з відзначенням збільшення поставок неросійського газу до Європи. Також спостерігалось скорочення попиту через м'яку зиму та корекції в галузях промисловості для заміщення газу та зміни виробничих процесів. Ціни на нафту та газ також почали знижуватися після пікових значень у середині 2022 року.

Усі ці заходи та канали сприяли пом'якшенню негативних наслідків енергетичної кризи в Європі, забезпечивши вищий рівень споживання та інвестицій у третьому кварталі 2022 року, який виявився вищим, ніж очікувалося.

Поза межами Європи у четвертому кварталі 2022 року відзначається загальне зниження цін на продовольство та енергоносії, хоча ціни залишаються на високому рівні. Це призвело до полегшення для споживачів та імпортерів сировинних товарів, сприяючи зниженню інфляції. Подальше збереження низьких цін в наступному році буде залежати від відсутності нових негативних подій у сфері пропозиції.

Відновлення світової економіки до рівнів економічного зростання, які спостерігалися до ряду подій у 2022 році та нещодавніх тряскавок у фінансовому секторі, стає все більш складним завданням. Після майже двох років від вторгнення Росії в Україну та поширення заразних штамів COVID-19, багато країн ще не відновилися від цих подій. Останнє погіршення глобальних фінансових умов також гальмує процес відновлення. Це може призвести до повільнішого зростання доходів та збільшення безробіття в багатьох країнах у 2023 році. Навіть при підвищенні центральними банками відсоткових ставок для боротьби з інфляцією, повернення до стабільності цін може зайняти тривалий час.

У середньостроковій перспективі перспективи щодо зростання зараз виглядають менш сприятливими, ніж протягом кількох десятиліть. Можна

передбачити, що нещодавні потрясіння у фінансовому секторі будуть обмежені і не призведуть до значних порушень у глобальній економічній діяльності або широкомасштабної рецесії.

Загалом очікується, що у 2023 році ціни на паливо та товари на біржі, не пов'язані з паливом, знизяться через зменшення світового попиту (див. Спеціальний розділ про товари на біржі). Прогнозується, що ціни на сиру нафту впадуть на близько 24% у 2024 році та додатково на 5,8% у 2025 році, тоді як ціни на товари, не пов'язані з паливом, очікується, залишаться загалом сталими.

Усередині очікується, що уряди будуть поступово скасовувати заходи бюджетної підтримки, включаючи зниження цін на сировинні товари, шляхом припинення програм, спрямованих на захист внутрішніх господарств і компаній від наслідків стрибків цін на паливо та енергоносії у 2022 році. У той же час, з огляду на підвищені ризики та фактори невизначеності, пов'язані з нещодавніми турбуленціями на світовому фінансовому ринку, існує можливість розвитку сценарію, який відповідає ймовірному альтернативному розвитку ситуації через значний негативний вплив реалізації ризиків погіршення обстановки.

Безумовно, ключову роль у глобальних трансформаціях економіки відіграли технологічні інновації, що пройшли шлях від парового двигуна до мікропроцесора. Ці інновації призвели до підвищення продуктивності, виникнення раніше невідомих продуктів і відкриття нових секторів для економічної та соціальної діяльності [24,36]. Наряд з благотворним впливом демографічних факторів значний внесок у економічний розвиток зробили розширені національні та міжнародні потоки товарів, послуг, фінансів та ідей. Цим сприяло постійне зниження операційних витрат, що виникало внаслідок ефективніших ринкових правил, транспортних систем і комунікаційних технологій. Це, в свою чергу, призвело до збільшення вигід від торгівлі та міжнародної економічної спеціалізації [33].

Інші суттєві фактори, які сприяли глобальним трансформаціям економіки, включають значне покращення соціального, освітнього та медичного статусу, а також еволюцію політичних інститутів у багатьох, хоча не в усіх, юрисдикціях, у напрямі більшої демократичної підзвітності та адміністративної ефективності.

Деякі дослідники висловлюють сумніви щодо важливості цих елементів та процесів у створенні умов для довгострокового зростання продуктивності та створення багатства для більшості країн світу. Менш очевидна перспектива полягає в тому, що такий динамізм і глибокі трансформації системи можуть не лише зберігатися впродовж наступних десятиліть, але й супроводжуватися фазою вищого середнього зростання - тривалим бумом, під час якого світовий ВВП може зростати на 4% щорічно і піднімати темпи зростання ВВП на душу населення вище рівня 3% [63,68]. Крім того, залишається відкритим питання, наскільки загальні системні трансформації і пов'язаний з ними тривалий бум насправді відповідають очікуванням людства [11].

Підводячи підсумок проведеного аналізу найважливіших, актуальних і в багатьох відносинах радикальних змін у світовому виробництві валового продукту та міжнародній торгівлі, варто зауважити, що після порівняно слабкого відновлення після кризи в 2021 році, подальший розвиток ситуації у світовому господарстві, включаючи зовнішньоторговельні зв'язки між країнами та регіонами, характеризується синусоїдальним трендом.

2.3. Оцінка наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну на трансформацію глобалізаційних процесів розвитку світової економіки

Повномасштабне вторгнення росії в Україну викликало політизацію всієї системи міжнародних економічних відносин. Це призвело до серйозного підірвання глобального нормативного порядку після періоду післябіполярної ери, особливо в його складових, таких як безпека, політика, торгівля, економіка, інвестиції, валюта та фінанси, а також у сфері правозахисту та юридичних інституцій. Вторгнення повністю зруйнувало основи спільного політично-правового простору Великої Європи, який був розвиваючимся під егідою ОБСЄ та

Ради Європи після закінчення "холодної війни", але знаходився у глибокій кризі з 2014 року [66].

З 24 лютого 2022 року глобальний економічний та фінансовий порядок вже не може розглядатися як інклюзивний та всеохоплюючий, оскільки однією з великих світових держав було санкційно ізольовано через повномасштабну агресію проти України. Ця країна сама енергійно відокремила від ключових учасників та інституцій цього порядку, зокрема консолідованого Заходу під керівництвом США, світових фінансових установ, СОТ, правозахисних структур ООН, ОБСЄ та Ради Європи. Таким чином, війна між Росією та Україною фактично виступила каталізатором розпаду спільного нормативно-правового простору, включаючи сферу правозахисту, що склався в Європі та світі після завершення "холодної війни" [66].

Війна в Україні, у всіх своїх аспектах, породжує тривожні послідовності для світової економіки, яка вже стикається із впливом COVID-19 та змін клімату. Це особливо вразливо впливає на країни, що розвиваються. Згідно з прогнозами ЮНКТАД, світова економіка очікує зниження зростання ВВП на цілий відсотковий пункт через війну, яка серйозно наражає вже обмежені продовольчі, енергетичні та фінансові ринки [67].

Україна та російська федерація відіграють ключову роль у світовому виробництві харчових продуктів, забезпечуючи близько 30% світового виробництва пшениці та ячменю, п'яту частину кукурудзи та більше половини соняшникової олії [68]. російська федерація також є найбільшим світовим експортером природного газу та другим за обсягом експортером нафти.

Разом із сусідніми Білоруссю та російською федерацією, які експортують близько п'ятої частини світового виробництва добрив, війна призводить до рекордних цін на товари у всіх галузях. 8 квітня 2023 року Організація Об'єднаних Націй з питань харчування та сільськогосподарської організації (ФАО) оприлюднила свій третій за рахунком рекордний індекс цін на продукти харчування. Ціни на продукти харчування зросли на 34% порівняно з минулим

роком і досягли найвищих значень з часу, коли ФАО почала їх вимірювати (рис. 2.14).

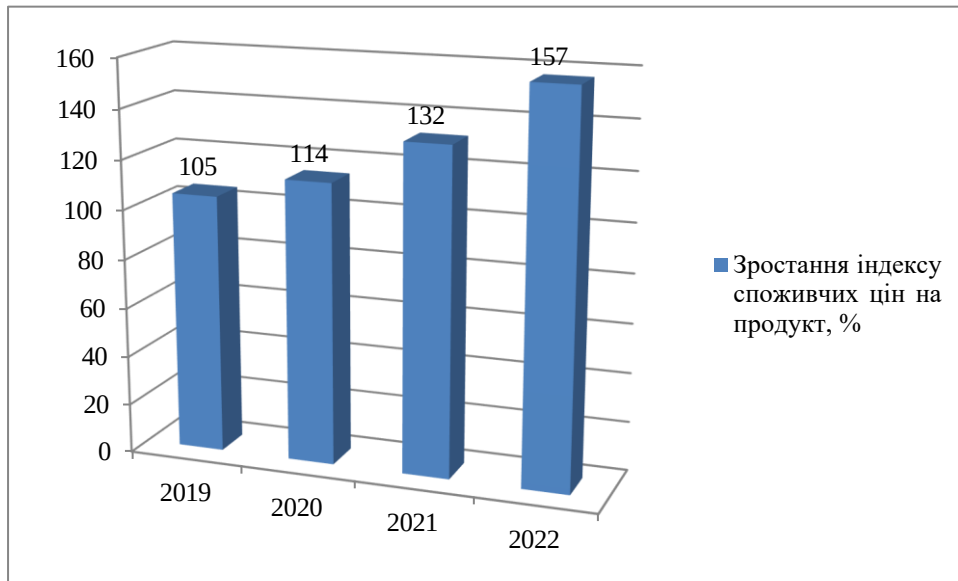

Рисунок 2.14 – Динаміка зростання рівня цін на продукти харчування в світі порівняно з показником 2016-2018 років, %

Джерело: сформовано автором за [69]

Ціни на сирову нафту зросли на близько 60%, а вартість газу і добрив подвоїлася. Найбільш уразливі верстви населення в країнах, які розвиваються, особливо чутливі до цих коливань цін, оскільки вони витрачають значну частку свого доходу на харчі та енергію. Країни, які є найбільнішими в світі, зазвичай є чистими імпортерами продуктів харчування, і заходи з експорту та імпорту можуть ще більше підсилити зростання цін на продукти харчування. При поточних рівнях цін, прогнози ЮНІЦЕФ щодо збільшення випадків недоїдання та загрози продовольчої безпеки також стають дуже ймовірними. Умови соціально-економічного стресу, викликаного наслідками COVID-19, підвищення цін на продукти харчування загрожує виникненням соціальних заворушень. Аналіз історичних даних, проведений ЮНКТАД, свідчить, що загалом між громадянськими заворушеннями та зростанням цін на сільськогосподарську продовольчу продукцію існує тісний зв'язок.

Постійні неполадки у глобальних ланцюгах постачань та фінансових ринках додатково ускладнюють поточні прогнози. Вартість вантажних перевезень до початку війни перевищувала їх історичне середнє значення, що ускладнювало

спроби змінити маршрути та призводило до зростання споживчих цін та витрат на імпорт у всіх напрямках [69].

Додатково, минулого року глобальна інфляція зросла до десятирічного максимуму в 5,2%, що призвело до того, що багато центральних банків заявили про підвищення процентних ставок раніше, ніж очікувалося. Це призвело до збільшених витрат на обслуговування боргу для країн, що розвиваються. Згідно з Звітом про фінансування сталого розвитку за 2022 рік, "60 відсотків найменш розвинених країн та інших країн з низьким рівнем доходу вже перебувають під високим ризиком або перебувають у борговій скруті [8]".

Цей "ідеальний шторм" доповнює великі соціальні та економічні проблеми, спричинені пандемією COVID-19.

Можна визначити такі негативні наслідки війни в Україні:

1. Починаючи з 2019 року, кількість людей, які стикаються з голодом, збільшилася на 46 мільйонів в Африці, близько 57 мільйонів в Азії та приблизно 14 мільйонів у Латинській Америці та Карибському басейні [67].
2. 77 мільйонів людей перебувають у крайній бідності [67].
3. Закриття навчальних закладів призвело до втрат цього покоління студентів, оцінених у суму до 17 трильйонів доларів за весь період [68].
4. Понад шість мільйонів життів було переміщено через міжнародну міграцію [69].

Водночас відсутність справедливості у розподілі вакцин проти COVID-19 по всьому світу призвела до драматичної нерівності, що поглибила нерівний доступ до фінансових ресурсів, необхідних для відновлення країн після пандемії. Наразі кількість доз вакцини на 100 осіб складає 193,6 у країнах з високим рівнем доходу та лише 22,1 у країнах з низьким рівнем доходу [67]. Узагальнено, глобальні рівні вразливості є тривожно високими в контексті цієї кризи потрібної вразливості, яка загрожує негативним впливом на життя мільярдів людей у всьому світі.

Згідно зі зазначеннями Цільової групи Організації Об'єднаних Націй для Групи реагування на глобальні кризи [67], яка ґрунтується на аналізі шести показників вразливості країн до негативних наслідків війни на світових товарних і

фінансових ринках, в світі проживає 1,7 мільярда людей в 107 економіках. Ці країни серйозно піддаються впливу принаймні одного з трьох глобальних каналів передачі кризи, а саме: зростання цін на продукти харчування, підвищення цін на енергоносії та посилення фінансових умов. Вони характеризуються труднощами доступу до здорового харчування, високою залежністю від імпорту для задоволення потреб у продуктах харчування та енергії, а також обтяженістю боргами та обмеженнями ресурсів, що обмежують здатність урядів впоратися з викликами глобальних фінансових умов.

Ураховуючи збільшений соціально-економічний стрес після кризи COVID-19 і вплив зміни клімату, навіть один із зазначених каналів може викликати серйозний крах, такий як боргова криза, дефіцит їжі чи відключення електроенергії. Зараз з цих 1,7 мільярда людей 553 мільйони вже перебувають у бідності, а 215 мільйонів стикаються із недоїданням. Важливо зауважити, що вразливість присутня в більшості країн, які розвиваються, незалежно від рівня доходів чи географічного розташування. Тривожним є той факт, що для більшості розвиваючихся країн високий рівень інтенсивності зазначених проблем є нормою, а не винятком [65].

Звісно, існує група країн, які потрапили в ситуацію "ідеального шторму" і відчувають сильний або значний вплив усіх трьох каналів передачі одночасно. У цих країнах проживають 69 економік, об'єднаних у 1,2 мільярда людей світу.

Ці оцінки відображають глибину та масштаб глобальної кризи, яка швидко розгортається. Уразливість оцінюється в мільярдах людей, що проживають у понад ста країнах, де існують загрози різних аспектів вразливості.

Розглянемо зміни в економіках у галузях харчування, енергетики та фінансів на рівні глобальної глобалізації більш детально.

Наслідки війни в Україні відчуваються не лише в регіоні, але й у всьому світі через значний внесок регіону у сфері постачання продовольства та енергії. У зв'язку з продовольством виникають проблеми з виробництва та експорту, які вже пов'язані зі зменшенням доступності та зростанням цін. Рахунки за імпорт продовольства (і енергоресурсів) досягли рекордного рівня, і здається, що вони продовжать зростати. Це призведе до широкомасштабних наслідків, які можуть

мати далекосяжний характер, але для бідних і вразливих верств населення наслідки будуть особливо тяжкими.

Багато виробників продуктів харчування стикаються з відсутністю доступу до необхідних сільськогосподарських ресурсів, тому вплив поточних збурень на ринках може відчуватися до 2024 року. Важливо вжити термінові скоординовані заходи, які відповідають потребам людей, адаптуються до контексту і акцентують виконання Порядку денного сталого розвитку до 2030 року.

Засоби існування також будуть постраждати, оскільки багато виробників продуктів харчування, особливо дрібні фермери, лишаються без доступу до необхідних добрив і сільськогосподарських ресурсів. Це підвищує ймовірність того, що поточні турбулентності на ринку можуть впливати до 2025-2025 року. Ситуація може погіршитися, якщо країни реагуватимуть, закриваючи продовольчі ринки, спричиняючи ефект доміно торговельних обмежень і заборон на експорт, що може мати потенційно катастрофічні наслідки.

Крім зростання цін на продукти харчування, що впливає на всі країни-чисті імпортери, деякі економіки безпосередньо піддані впливу імпортової залежності від постачань пшениці з Росії та України. Ціни на пшеницю та кукурудзу залишаються дуже нестабільними з початку війни і залишаються на рівні, що перевищує початковий показник на 30%.

Наскладнення ситуації в середньостроковій перспективі значно підсилюється через розлади на ринках добрив. Деякі фахівці висувають припущення, що урожайність сільськогосподарських культур може зменшитися на половину [67], особливо в країнах з великою кількістю дрібних фермерів.

Енергетичні ринки перебували під напругою ще до спалаху кризи через високий споживчий попит та значний ріст ВВП у 2021 році. Навіть при тому, що ціни на нафту та природний газ залишаються близькими до 50% вищими, ніж на початку року, спостерігається нестабільність у торгівлі після ключових оголошень, зокрема про зобов'язання Сполучених Штатів випустити 180 мільйонів барелів нафти протягом наступних шести місяців.

Значне підвищення цін на нафту і газ може мати протилежні наслідки у довгостроковій перспективі. З одного боку, це може сприяти поверненню інвестицій у видобувні сектори та виробництво енергії на основі викопного палива, з ризиком зміни тенденції до декарбонізації, яка зафіксована протягом останніх 5-10 років.

З іншого боку, це також може сприяти швидшому переходу до альтернативних джерел енергії, особливо в країнах, які бажають зміцнити свою енергетичну стійкість, отримуючи більше місцевих джерел. Тренд, який переважатиме, ще невідомий для журі. Багато залежить від політичного керівництва та від збереження імпульсу для виконання зобов'язань Паризької угоди та Порядку денного до 2030 року.

Однією з аспектів фінансової сфери, на який варто звернути увагу, є наближення глобальної боргової кризи. Ще до настання цієї кризи країни, що розвиваються, витрачали в середньому 16% своїх доходів від експорту на обслуговування своїх боргових зобов'язань, а малі островні держави витрачали навіть більше ніж удвічі. Для порівняння, після реструктуризації боргу Німеччини в 1953 році платежі з обслуговування боргу ніколи не перевищували 3,4% доходів від експорту в будь-який рік.

Зазначимо також, що дохідність облігацій країн, що розвиваються, зросла з вересня 2021 року, оскільки передбачається жорсткість монетарної політики в розвинених країнах. Зростання процентних ставок, разом із фінансовими труднощами, буде подвійним ударом для економік, що розвиваються, через наслідки, схожі на тривогу від зростання процентних ставок та збільшену волатильність на товарних ф'ючерсних ринках і ринках облігацій, що спричинить збільшення премій за ризик разом із тиском на обмінний курс.

Класифікація торгівлі країн, визначена Організацією Об'єднаних Націй як нетто-імпортери продовольства, вказує на те, що ці країни відзначаються зростанням вартості позик, яке перевищує середній рівень з початку конфлікту.

Війна в Україні також призвела до порушень у сфері торгівлі та суттєвого зростання транспортних витрат. Цей конфлікт поглиблює існуючі недоліки у

глобальних логістичних системах та ланцюгах постачання, сприяючи подальшому зростанню затримок у глобальній морській транспортній системі. Переповненість портів лишається основною причиною збільшення обсягів вантажоперевезень і сприяє сприятливим умовам на ринках у багатьох сегментах судноплавства. Невизначеність щодо того, як це вплине на поставки товарів з України та росії, залишається питанням, проте торговельні обмеження, закриття повітряного простору, невизначеність у підрядниках і проблеми з безпекою ускладнюють всі торговельні маршрути, які проходять через Україну та росію, ключовий сектор Євразійського сухопутного мосту.

Спотові ставки на вантажні перевезення залишаються на історично високому рівні, хоча вони дещо знизилися за останні тижні, не дивлячись на логістичні проблеми, спричинені кризою в Україні, переважно через сезонні фактори. Ставки на фрахтування контейнеровозів досягли історичного максимуму (див.рис. 2.15).

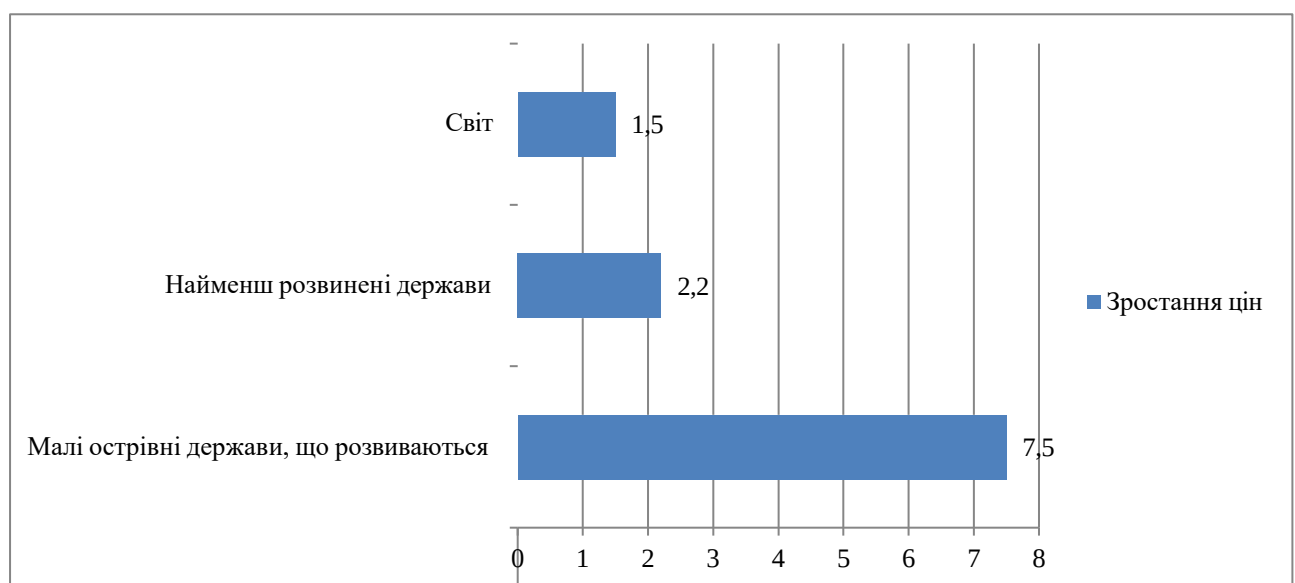

Рисунок 2.15 – Вплив збільшення цін на контейнерні перевезення через війну на рівень цін, %

Джерело: [67]

Перспективи тарифів на контейнерні перевезення залишаються вищими, ніж перед початком пандемії COVID-19. Загальне моделювання впливу збільшених тарифів на контейнерний фрахт на інфляцію, проведене ЮНКТАД, залишається актуальним, вказуючи на очікуване додаткове зростання споживчих цін приблизно на 1,5 відсоткових пункти порівняно з періодом до COVID.

Основні труднощі у забезпеченні продовольчої безпеки пов'язані із руйнуванням портів та інфраструктури в Україні, зростанням заторів та збільшенням вартості транспортування зерна, що вражає витрати на перевезення сухих вантажів, зокрема зерна.

Місткість балкерів, які очікують на вантаж у порту або його околицях, у цьому році ще більше зростає. Основний індекс Clarksons досяг середнього значення у 2022 році на рівні 35%, що порівняно з середнім рівнем до пандемії COVID у 2016-2019 роках (близько 30%), представляє зростання на 5 процентних пунктів з початку пандемії.

Ключовою трудностю, пов'язаною із воєнним конфліктом, є постачання енергії. Зараз є необхідність в кораблях для транспортування газу та нафти для заміщення енергії, яка раніше транспортувалася з росії на коротших відстанях або по трубопроводах. Збільшення вартості пального впливає на транспортні витрати для всіх видів суден і фактично для всіх видів транспорту. Ціни на пальне серйозно зросли і наразі приблизно вдвічі перевищують середні показники за п'ять років до COVID.

Отже, світ повинен негайно вжити заходів для підтримки країн, що постраждали від кризи. Важливо відзначити, що реагування повинно бути поетапним, з фокусом на впровадженні заходів у рамках існуючої політики та інструментів, які можна швидко впровадити з необхідними коригуваннями та гнучкістю. Наступні кроки повинні враховувати глибокі та тривалі наслідки кризи, і тому в майбутньому будуть необхідні середньо- та довгострокові політичні стратегії.

Необхідно прийняти такі заходи з боку урядів країн світу:

1. Закликати всі країни активно брати участь у міжнародних форумах для вирішення глобальних проблем у сферах продовольства, енергетики та фінансів. Затримки в колективних заходах можуть лише загострити вже тривожні перспективи для світової економіки.
2. Закликати країни та інші зацікавлені сторони визнати, що розповсюдження глобальних криз зумовлене природою, за яку індивідуальні країни не несуть

винуватості. Тому рішення повинні базуватися на глобальних, а не національних ризиках.

3. Ефективно використовувати всі наявні механізми для допомоги країнам, що безпосередньо постраждали від війни (наприклад, Україна та її сусіди) і враховувати глобальні наслідки війни для країн, що розвиваються, зокрема за допомогою аналізу.
4. Закликати не лише країни, а й приватний сектор, громадянське суспільство та філантропічний сектор допомагати найбільш уразливим верствам населення у всьому світі та брати активну участь у пошуку спільних рішень.

Отже, конфлікт в Україні викликає хвилюючі каскадні наслідки для світової економіки, яка вже стала жертвою COVID-19 та змін клімату. Ці впливи особливо відчутні в країнах, що розвиваються. Згідно з останніми прогнозами ЮНКТАД, глобальна економіка може зазнати зниження зростання ВВП на цілий відсотковий пункт через війну, що серйозно підірвала вже обмежені ринки продовольства, енергії та фінансів.

Розглянемо позиції України в загальному рейтингу рівня глобалізації, використовуючи систему кількісного вимірювання ступеня розвитку глобалізаційних процесів КОґ. Ця система враховує економічні (такі як обсяг міжнародних інвестицій, обмеження та податки на міжнародну торгівлю, рівень міжнародної активності і ін.), соціальні (поштові відправлення, культурна інтеграція, транскордонні грошові перекази, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури і ін.) та політичні (кількість посольств, членство в міжнародних організаціях, ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів і ін.) аспекти глобалізації (див. табл. 2.3).

Аналізуючи тенденції зміни індексу глобалізації України за три роки, можна відзначити, що показники де юре (теоретично) переважають над показниками де факто (фактично).

Таблиця 2.3. Позиції країн у загальному рейтингу рівня глобалізації 2020 KOF Globalisation Index

Країна	Загальний індекс глобалізації		Індекс глобалізації де-факто		Індекс глобалізації де-юре	
	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс
Україна	44	74,95	33	76,31	53	73,62
Швейцарія	1	90,79	1	90,81	7	90,78
Нідерланди	2	90,68	2	90,01	5	91,35
Бельгія	3	90,46	3	89,96	6	91,00

Джерело: [32]

Висновок полягає в тому, що в процесах економічного, соціального і політичного характеру недостатньо задіяний створений законодавчий та інституційний механізм сприяння глобалізації. Найбільш схильна до глобалізації виявилася політична сфера, що характеризується поширенням державної політики (89,24—88,35) (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4 Позиції країн у загальному рейтингу рівня глобалізації 2021 KOF Globalisation Index

Країна	Загальний індекс глобалізації		Індекс глобалізації де-факто		Індекс глобалізації де-юре	
	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс
Україна	45	73,93	40	74,10	54	73,75
Нідерланди	1	90,91	2	90,12	5	91,69
Швейцарія	2	90,45	1	90,38	10	90,52
Бельгія	3	90,33	3	89,68	6	90,97

Джерело: [32]

З рисунка 2.16 видно, що графік рейтингу України за індексом загальної глобалізації практично не має вираженого спаду. На ньому, як і на інших графіках, можна виявити певну періодичність, коли спостерігається плато тривалості (за індексом загальної глобалізації – майже протягом усього періоду аналізу, за

індексом соціальної глобалізації – упродовж 2012-2014 років, за індексом політичної глобалізації – упродовж 2018-2019 років).

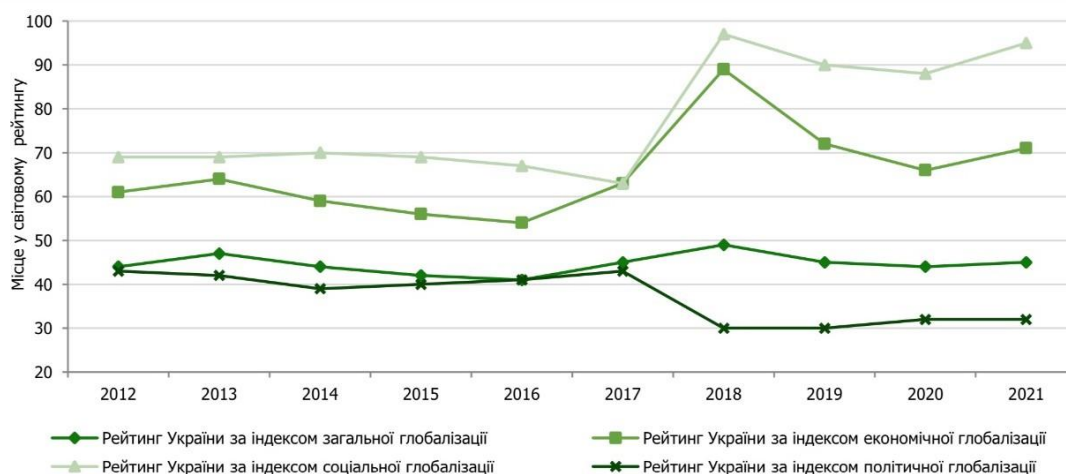

Рис. 2.16. Динаміка позицій України за значеннями індексів (загальної, соціальної, економічної та політичної) глобалізації.

Джерело: [42]

Це дозволяє визначити швидкість глобалізаційних процесів у різні періоди та зробити висновок про їх нерівномірний характер. Спостереження за рівнем глобалізації дозволяє виявити періоди прискорення та сповільнення. Наприклад, спостереження за рейтингом за рівнем економічної та соціальної глобалізації вказує на стрімке підвищення у 2018 році з подальшим послабленням у наступних роках. Ймовірно, це пов'язано з різким зниженням рейтингу за рівнем політичної глобалізації в попередньому 2017 році.

Підсумовуючи, можна сказати, що позиція України в світовому рейтингу за індексом загальної глобалізації залишається майже незмінною – 45 місце в 2021 році порівняно з 44 місцем в 2012 році, хоча це не відображає різницю в окремих складових індексу.

Україна значно втратила позиції за індексами економічної та соціальної глобалізації протягом аналізованого періоду – на 10 пунктів у першому випадку та майже на 30 у другому, що свідчить про зниження інтенсивності глобалізаційних процесів та тенденцію до ізоляції. Тривале уповільнення зниження позицій за індексом політичної глобалізації, починаючи з 2018 року, та навіть невелике їх покращення, свідчить про поширення державної політики, оскільки враховано

кількість розміщених посольств, членство в міжнародних організаціях та участь в міжнародних договорах.

На даний момент слід зауважити, що зовнішня торгівля України вже деякий час відчуває наслідки економічної кризи у світі. Це пояснюється великим рівнем відкритості та одночасною уразливістю економіки країни. Зміни на світових товарних ринках також мають негативний вплив на Україну. Для успішного розвитку їй важливо мати сприятливе середовище для доступу до зовнішніх ринків та забезпечення стабільного зростання торговельних потоків.

Отримання членства в СОТ стало важливим етапом на шляху досягнення цієї мети. Це забезпечило певний рівень стабільності та прозорості у торговій політиці України та її партнерів. Наразі Україна активно бере участь у міжнародній торгівлі, спрямовуючи свою політику на інтеграцію з країнами ЄС та пошук нових торговельних партнерів у країнах Азії, Африки та Близького Сходу, які можуть стати вигідними партнерами.

Перетворення у міжнародний торговельний простір та обрання ключових стратегічних партнерів державами, за наступним формуванням з ними державних та регіональних угод, стали основними напрямками забезпечення економічного зростання країн і підвищення добробуту суспільства. Розвиток промислових країн у Західній Європі з початку 1980-х років та трансформаційні процеси в країнах Центральної та Східної Європи, які активно інтегрувалися наприкінці двадцятого століття, визначався розвитком зовнішньої торгівлі як ключового фактору економічного зростання. У країнах Європи відбулися значущі зміни в парадигмі їхньої спеціалізації, відбувся перехід від міжсекторної торгівлі на основі принципу порівняльних переваг до інтенсивного розвитку внутрішньосекторних торговельних потоків. Стало помітним зміцнення різноманітності торгівлі в сферах капітало- та наукомістких видів продукції, що базується на розвитку виробничої та підприємницької агломерації. Ці процеси взаємодіяли з посиленням спеціалізації у виробничій та торговельній сферах на спільному європейському ринку.

Цей досвід європейських країн може бути використаний Україною під час впровадження стратегічного плану економічного розвитку та у формуванні

системи торговельних зв'язків. Важливо відзначити, що в сучасних умовах досягнення економічного успіху у світовому господарстві неможливо без активної участі в міжнародних інтеграційних процесах та налагодження торговельних зв'язків. Досвід розвинених країн підтверджує, що жодна країна не змогла створити сильну економіку, ізольовану від міжнародних ринків та глобальної економічної системи. Інтеграція в міжнародний торговельний простір є ключовою формою встановлення зв'язків між виробниками у різних країнах, створюючи виробничу та економічну взаємозалежність.

Україна отримала статус члена Світової організації торгівлі 16 травня 2008 року, відповідно до протоколу про приєднання до Марракеської Угоди про створення Світової організації торгівлі, підписаного на засіданні в Женеві 5 лютого 2008 року. Цей протокол було ратифіковано на засіданні Верховної Ради, і він набув чинності 16 травня того ж року.

Важливо відзначити, що СОТ служить не лише правовою та інституціональною базою для установа та розвитку міждержавних та багатосторонніх відносин у сфері торгівлі, але також виконує ключові функції, включаючи контроль за належним виконанням членами СОТ угод, які є невід'ємною частиною цієї Угоди.

Світова організація торгівлі зорієнтована на створення норм та правил у сферах торгівлі, економіки, інвестицій, податків і митниць для країн, які беруть участь у глобальних торговельних процесах. Таким чином, СОТ впливає на умови економічного та торговельного співробітництва між країнами, які належать до створених та потенційних регіональних угруповань. Уряд України акцентує на стратегічному курсі розвитку, спрямованому на укріплення інтеграційних процесів в глобальному економічному просторі, з фокусом на заходному та східному напрямках.

Основна стратегія України полягає в парафуванні, підписанні та ратифікації торговельних угод з ключовими економічними та торговельними партнерами, включаючи країни ЄС, ЄАВТ та країни СНД. Європейська інтеграція є основним напрямком економічної та торговельної інтеграції в Україні.

Однією з ключових проблем для будь-якої країни є досягнення економічного розвитку, встановлення вигідних позицій у світовому господарстві та активна участь у міжнародному поділі праці. З цією метою важливо реалізовувати політику захисту національних економічних інтересів, зокрема через торгівельну політику. Для підприємців, дипломатів та урядовців України на перший план висувається завдання розробки ефективної торгівельної політики та створення умов для законодавчої, фінансової, політичної та організаційної підтримки українських виробників. Це сприятиме швидкому виведенню української продукції на міжнародні ринки, де конкуренція щорічно зростає.

У сучасних умовах економічної та політичної нестабільності стає все важливішим розроблення ефективних стратегій для вирішення економічних проблем. Для України наразі особливо актуальною є проблема залежності від сировинної спеціалізації у сфері експорту. Слід відзначити, що приблизно 60% ВВП України генерується через зовнішню торгівлю, висвітлюючи проблему великого рівня економічної залежності від зовнішніх ринків, що перевищує аналогічні показники багатьох інших країн.

Розглянемо сучасні позиції України в світовому господарстві. Відомо, що основними партнерами України у сфері торгівлі традиційно є країни Європейського Союзу та Співдружність Незалежних Держав. Давайте розглянемо основних торгових партнерів України у 2022 році (див. таблицю 2.5).

Таблиця 2.5 – Основні торгівельні партнери України у 2022 році, %

Експорт товарів		Імпорт товарів	
Партнер	Частка у загальному обсязі %	Партнер	Частка у загальному обсязі %
Країни ЄС	40,6	Країни ЄС	41,8
Туреччина	5,9	Китай	11,5
Індія	5,0	США	5,2
Єгипет	4,3	Швейцарія	3,3
Китай	4,8	Туреччина	2,6
США	1,8	Японія	1,4
Молдова	1,7	Індія	1,2
Ізраїль	1,3		

Джерело: сформовано автором на основі [75]

Згідно з представленими в таблиці даними, Європейський Союз залишається основним партнером України як у справах експорту, так і імпорту. Доля цих країн у відсотках становить 40,5% в експорті та 41,9% в імпорті України. Ці цифри свідчать про те, що взаємодія між країнами ЄС та Україною в сфері торгівлі виявляється взаємовигідною. Україна не тільки слугує ринком для продуктів Європи, але й є повноправним партнером, що відкриває доступ для вітчизняних виробників до світового ринку.

Важливо відзначити привабливість європейських ринків для українських товарів, оскільки країни Європи є найбільшими сусідами України за обсягом ВВП та чисельністю населення. Таким чином, вони потенційно важливі як торговельні партнери для збуту продукції.

Отже, збільшення обсягів реалізації українських товарів на європейських ринках свідчить про високу якість вітчизняної продукції та відповідність її вимогам населення цих країн. Це стимулює подальше вдосконалення, оновлення та використання інноваційних технологій у виробництві товарів, призначених для експорту.

Важливо відзначити, що одним із ключових напрямків розвитку України є створення умов для привабливості країни для інвестицій. Це надасть нові можливості для розвитку вітчизняних виробників та посилить різні аспекти міжнародного співробітництва.

Згідно із даними, які були оприлюднені Державною службою статистики України, обсяги прямих іноземних інвестицій, що вплинули на Україну у 2022 році, склали 39 144,0 млн. доларів США. Значна частина цих інвестицій (27 465,5 млн. доларів США, або 70,16% від загального обсягу) була здійснена країнами Європейського Союзу.

Слід зазначити, що найбільш значущими галузями економіки, які залучили основні частки іноземних інвестицій, стали інституції у сфері страхування та фінансових послуг (10 324,4 млн. доларів США) та підприємства промислової сфери (9 550,2 млн. доларів США).

Основні обсяги іноземних інвестицій приходять в Україну з країн, таких як Кіпр, Велика Британія, Нідерланди, Німеччина, Віргінські Острови та Швейцарія. За обсягами інвестицій у 2022 році основними секторами економіки були промисловість (33,3% від загального обсягу), лісове та рибне господарство (13,8%), будівництво (12,6%), інформаційні та телекомунікаційні послуги (4,8%), оптово-роздрібна торгівля (5,3%), ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів (7,7%), транспорт та складське господарство, поштові та кур'єрські послуги (7,6%), а також сфера державного управління, оборони та обов'язкового соціального страхування (5,9%) (рисунки 2.17).

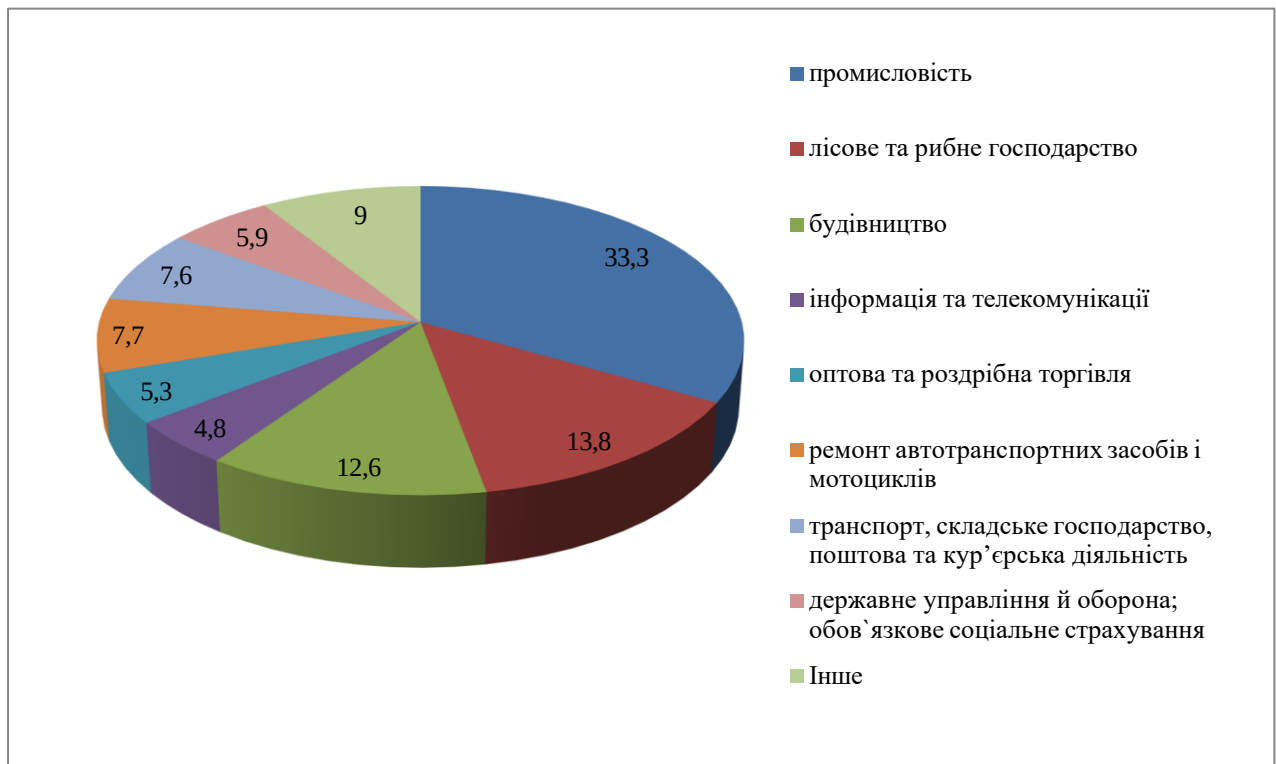

Рисунок 2.17 – Структура інвестицій за сферами економіки в 2022 році, %

Джерело: сформовано автором за [75]

Основним джерелом фінансування модернізації виробництва та головною основою капітальних вкладень в Україні залишаються власні кошти підприємств, що у 2022 році становили 69,4% від загального обсягу капіталовкладень. Цей показник можна пояснити вкрай високим рівнем корупції в Україні (згідно з рейтингом Doing Business на 2022 рік, Україна отримала 29 балів, свідчаючи про високий рівень корумпованості в економіці). У зв'язку з цим зарубіжні інвестори

не виявляють готовності вкладати гроші в розвиток українських підприємств. Основними показниками розвитку міжнародної торгівлі є динаміка експортних та імпорتنих операцій на світовому ринку (див. таблицю 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка обсягів експорту та імпорту України у період 2017-2022 років, млн. грн.

Роки	Обсяг експорту	Обсяг імпорту
2017	413246	534825
2018	423564	438860
2019	549365	580944
2020	770121	834133
2021	1044541	1084016
2022	444859	323124

Джерело: побудовано автором на основі [75]

За даними, представленими в таблиці, можна визначити позитивну тенденцію у динаміці обсягів експорту та імпорту в Україні. Середні темпи зростання експортних операцій складають 1,778% щорічно, тоді як імпорتنі операції збільшуються в середньому на 1,158% щороку. Навіть при наявності військових конфліктів в країні, Україна виконала свої зобов'язання з експорту, зокрема, завдяки угоді з експортом зерна.

Основними категоріями товарів, що ввозяться до України, є мінеральні продукти (25%), машини та обладнання (20%), та продукція хімічної промисловості (13%). Найбільш значущими групами експорту з України є продукція сільськогосподарського сектору (41%), недорогоцінні метали (23%) та машини й обладнання (10%).

Аналізуючи динаміку сальдо зовнішньої торгівлі України (рис. 2.18), можна зробити висновок, що вона є негативною, адже сальдо постійно збільшується. Це свідчить про те, що Україна має значну залежність від іноземних партнерів, що вказує на імпортозалежність української економіки.

Слід відзначити, що країни Європейського Союзу становлять значущий джерело інвестицій та інвестиційного імпорту для України, що є важливим для технологічного прогресу та модернізації національної економіки. Таким чином,

удосконалення та углиблення економічної співпраці між Україною та країнами ЄС є ключовим напрямком політики країни для забезпечення конкурентоспроможності своєї економіки.

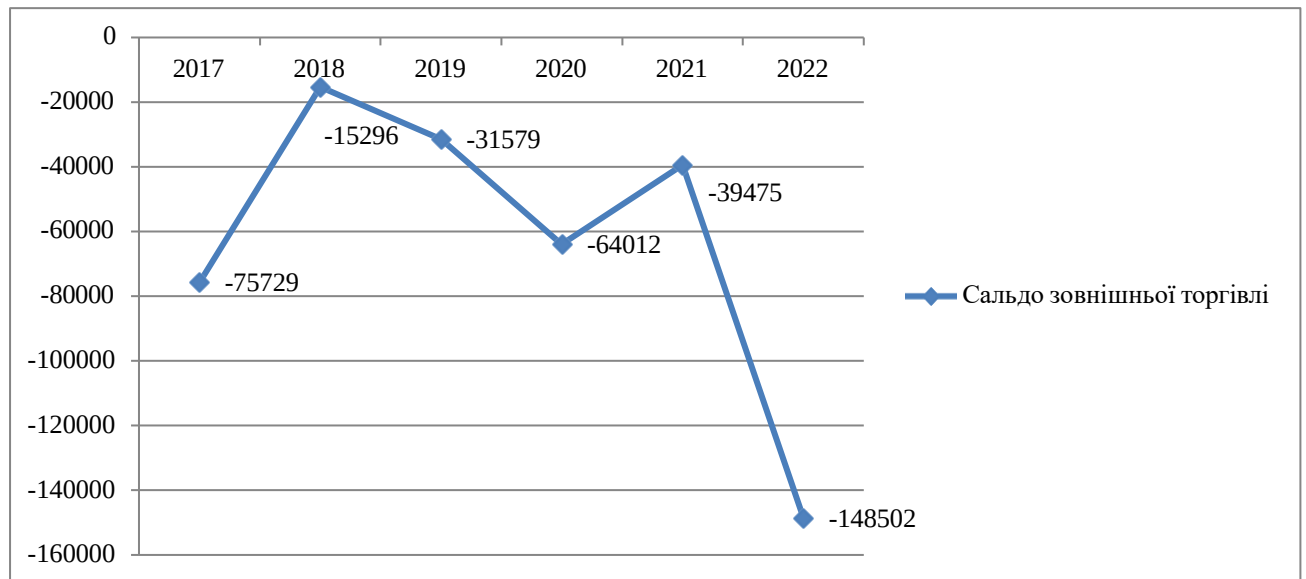

Рисунок 2.18 – Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України, у період 2017-2022 років, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [75]

Проте важливо відзначити значення торговельних відносин України з країнами СНД, які на сьогодні мають складний і суперечливий характер. Слід підкреслити, що українські експортні товари не змогли завоювати стійку позицію на ринках країн Співдружності, і ефективність економічних зв'язків із більшістю цих країн залишається низькою. Тим не менш, країни СНД залишаються стратегічно важливими для розвитку зовнішньоекономічної політики України.

Зазначимо, що саме країни Співдружності є основним ринком збуту української продукції та основним джерелом критичного імпорту, такого як енергетичні ресурси та запасні частини для техніки. Без взаємодії з країнами СНД стає неможливим ефективне функціонування української економіки та забезпечення належного рівня соціальної сфери країни, навіть у ситуаціях економічних і політичних криз.

Отже, можна стверджувати, що Україна високо інтегрована в глобальну торгівлю та економіку. Країна має відкриту економіку, що відображається у її тісних зв'язках з міжнародними партнерами та активній участі в світовому

економічному просторі. Говорячи про потенціал України, можна вбачати можливість збільшення її ролі на європейському ринку товарів, оскільки країна має значний ресурсний потенціал, вигідне географічне положення та значний потенціал для розвитку в різних галузях.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Перспективи розвитку світового господарства у контексті новітніх глобалізаційних перетворень

У сучасному світі відбувається інтенсивне злиття інформаційного простору, що виходить за межі (частково або повністю) структури поточних світових економічних зв'язків та суспільних відносин, уникаючи насильницького впливу юстиції. На сьогодні всесвітній телекомунікаційний та цифровий сектор оцінюється в понад 5 трлн доларів. Сполучені Штати виступають в ролі ведучої сили в реалізації ідей та розповсюдженні інформації. З'явлення, розвиток і широке поширення Інтернету та транспортних комунікаційних можливостей, таких як залізничний, автомобільний і авіаційний транспорт, призвели до перетворення умов простору і часу: виникли такі явища сучасності, як "стискання часу", коли географічна віддаленість сприймається менш великою, ніж раніше. Протягом останніх 100 років швидкість передачі інформації зросла в 10 мільйонів разів, лише порівняно з 60-ми роками XX століття - в 300 тисяч разів, скорочуючи час до близько 3 секунд і зменшуючи вартість більше ніж в 1000 разів [70].

Глобалізаційні процеси є сучасними та широко поширеними, і всі країни та спільноти відчують переваги цих процесів. Використання комунікаційних і супутникових систем зв'язку не обмежується географічними чи іншими обмеженнями. З'явлення постіндустріального інформаційного суспільства кардинально змінило характер капіталістичного способу виробництва і позначає завершення стихійного природного розвитку цивілізації та прискорює все більш динамічний процес інтернаціоналізації виробництва.

Сучасний економічний світ настільки взаємопов'язаний, що економічні зміни в одній державі безпосередньо впливають на інші. Залежно від глобальних економічних умов, переміщення виробництва в країни з дешевою робочою силою та доступом до дешевих сировин та енергоресурсів призводить до зменшення робочих місць у внутрішній країні, змінюючи баланс всієї економічної системи.

Багато експертів стверджують, що глобалізаційні процеси в економіці підпорядковані ринковим законам. Наприклад, 162 країни світу є членами Всесвітньої торгової організації (ВТО), а ще 22 країни є спостерігачами, і ця кількість постійно зростає, що свідчить про невивідність загальної економічної інтеграції.

У умовах жорсткої конкуренції глобальний розвиток економіки супроводжується новим розподілом міжнародної праці та збільшенням міграції робочої сили. Професор М. Кастельс з університету в Берклі підкреслює, що національні економіки залежать від глобального ядра. Згідно з його дослідженням, глобальну економіку можна описати як "економіку, в якій основні компоненти володіють інституційною, організаційною та технологічною здатністю діяти в якості цілісної системи в реальному часі або в обраному часі в планетарному масштабі".

За даними ООН і Міжнародної групи по справах корінних народів (IWGIA), приблизно 20% всієї земельної поверхні (яка має найвищу екологічну цінність) належить етнічним групам традиційної культури [15, с. 170]. Однак ці місцеві спільноти стають все більше включеними в глобальні прогресивні процеси.

Утворення та функціонування світу як єдиного цілого значущого виникли внаслідок економічної діяльності зумовило дисфункцію біосфери, яка загрожує серйозними катастрофічними наслідками. Це питання обговорювалося на 21-й конференції Римського клубу, у рамках Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату (SOR-21) та 11-й конференції за Кіотським протоколом (CRP-11).

Зміни клімату та глобальне потепління, а також фатальні наслідки розширення озонової діри, мають неодворотні наслідки для всіх країн світу, включаючи навіть найвіддаленіші етнічні групи. Згідно з доповіддю експертів, в яку вклали свій

внесок 2,5 тисячі вчених з усього світу протягом шести років, до кінця XXI століття середня температура повітря на Землі може підвищитися на 6,4 градуси. Це призведе до танення льодовикового щита в Антарктиці, повного розтанування льоду Північного Льодовитого океану в середині літа і зниження рівня води на 0,3-0,9 метра. Це призведе до періодичних наводнень для 20% населення Землі. З іншого боку, пустелі значно розширюються, що призводить до серйозного дефіциту земель для сільськогосподарських культур. Тропічні екваторіальні зони також стають ще більш спекотними, примушуючи багато народів переселятися в північні регіони, що має демографічні та етноціональні наслідки, особливо з урахуванням досягнення світового населення позначки в 10 мільярдів. Вирішення цих глобальних проблем вимагає спільних і ефективних заходів від багатьох країн.

Відмова від двозначного утилітарно-практичного ставлення до природи та зростання ефективності використання світових сировинних та енергетичних ресурсів стає єдиною можливою перспективою для розвитку наступних поколінь. Прогресивне суспільство втомилося від постійної загрози ядерних катастроф та глобальної "ядерної зими". Універсальність безпеки проявляється на глобальному рівні і не може бути досягнута без забезпечення безпеки будь-якого суб'єкта, будь то етнічний, національний, локальний чи регіональний, на основі глобальних імперативів. Щоб подолати світові загрози, людству слід відмовитися від політичних амбіцій. Можливо, невдовзі людство стане перед вибором збереження та продовження існування на землі, як цінності головної і неповторної - людини.

Песимістичні та апокаліптичні сценарії можуть стати більш ймовірними та представляти загрозу, якщо умови взаємної неповаги до кризової ситуації не дозволять людству діяти як єдиній системі.

Сучасні тенденції глобалізації проявляються у всіх сферах суспільного життя: правовій, інформаційній, політичній, екологічній, культурній, економічній, технологічній тощо. Ці тенденції зацікавлені у максимізації вигоди з довгострокового економічного планування, і можливі наслідки не тільки посилять їх характер, але також, ймовірно, впливатимуть з політико-правових аспектів, що визначають їх економічну основу, що цікавить нас особисто.

Схильність до однорідності, поступова депреціація етнонаціональних цінностей і традицій, трансформація та "деконструкція" протилежної етнічності у всіх сферах правового, соціально-політичного та ідеологічного захисту, грубе впровадження норми в систему ключових цінностей етнічного походження виявляються надзвичайно патологічними і деморалізуючими формами, які впливають на людей, викликаючи когнітивний дисонанс і масову фрустрацію, а також почуття особистої та колективної беззахистості і апатії. У такій соціокультурній дезорієнтації індивідуальна етнічна ідентичність "переструктурується", нахилившись до абстрактності та розчиненості в глобальній ідентичності, при цьому ігноруючи унікальність та оригінальність етнічного "Я".

Деніел Белл, який в 1976 році висунув теорію постіндустріального суспільства, передбачав структурні зміни у майбутньому і приходив до висновку, що національні держави стають або занадто малими для вирішення великих проблем, або занадто великими для вирішення малих. Згідно з японським експертом у галузі корпоративних стратегій Кені-чі Омає, у глобальній економіці тепер особливу роль відіграють "регіони-держави", контури і межі яких формує та невидима рука глобального ринку товарів і послуг, тоді як жорстке централізоване державне регулювання або втрачає актуальність, або починає розпадатися.

Сучасна розвинена постіндустріальна світова капіталізація стрімко розширює сфери діяльності, які мають транснаціональний характер, і їхнє функціонування не може бути обмежене межами однієї держави. Це накладає свої умови ринкової економіки на різні нації-держави, ігноруючи при цьому їх національні інтереси. Відмова від громадянської і моральної відповідальності та відкидання національних зобов'язань соціальної демократії роблять капітал "транспортабельним" і спонукають до пошуку "дешевого багатства".

Міжнародні та транснаціональні корпорації стають все більш вагомими учасниками світового економічного процесу, перевершуючи вплив окремих держав. Уряди проявляють неефективність у регулюванні соціальних відносин, валютних операцій між країнами та всередині них, встановленні умов для підприємницько-економічних суб'єктів, управлінні банківськими рахунками в

офшорних зонах, контролі над потоками інформації та фільтрації зовнішньої інформації.

Національні економіки, знаходячись у режимі міжнародної конкуренції, не можуть ефективно протистояти транснаціональним корпораціям (ТНК) і, в суті, стають під їхнє управління, піддаваючись політичній, правовій та економічній залежності від них.

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що об'єктивні тенденції глобалізації виявляються в системних закономірностях настання певних фактів (результатів, подій), що дозволяє більш або менш успішно оцінити причинно-наслідкові зв'язки. При цьому об'єктивність не лише передбачає виникнення певних явищ чи прогресу, а й є суб'єктивним маніпулюванням, за яким стоїть агент глобалізації, який вирішує вирівнювати весь світ під своє власне вимірювання. Основні глобалізаційні тенденції тісно переплітаються між собою.

На сьогоднішній день у світі спостерігається вільна торгівля, рух капіталів, підвищення податків та мит. Ці явища утворюють єдину мережеву ринкову економіку, яка призводить до втрати національного суверенітету держави. Це призводить до глобального об'єднання держав у сферах економіки, політики та культури. Глобалізація полягає у поступовому знищенні перешкод та обмежень і в формуванні єдності суспільства. Оскільки глобалізаційні процеси мають сильний економічний вплив, представники найбільших світових компаній та глобальних монополій визначають сутність єдиного суспільства.

Ці організації, ймовірно, мають намір спростити трудове законодавство, аргументуючи це потребою у більш гнучкому ринку праці. Важливо відзначити, що вони активно працюють на зменшення державного контролю і намагаються самі контролювати владу.

Ідея глобалізації полягає у створенні єдиного ринку без кордонів і світового тоталітарного уряду, який буде контролювати найсильніші уряди. Таким чином, глобалізація розглядається як природний процес міграції різних видів ресурсів, таких як грошові, людські, виробничі, економічні, ідеологічні, освітні та наукові, у

всьому світі, який виникає на певному етапі розвитку інформаційного суспільства і не підлягає управлінню.

Глобалізаційні процеси ведуть світове співтовариство до вищого рівня розвитку. Заострення міжнародної конкуренції пов'язане з перерозподілом ресурсів і діяльністю транснаціональних компаній, що може призвести до глибшої спеціалізації та міжнародного поділу ринку праці.

Глобалізація охоплює всі сфери життєдіяльності людини, і важливо враховувати, що цей процес має як позитивні, так і негативні аспекти.

Розвиток науково-технічного прогресу, зниження економічних бар'єрів та цін, підвищення продуктивності праці і можливість країн третього світу доганяти чи випереджати розвинуті держави – всі ці аспекти є перевагами глобалізації. Однак вона також призводить до небажаних наслідків, таких як руйнування промисловості, злидні, зменшення народжуваності та екологічні проблеми.

На сучасному етапі світ стикається із загрозами катастрофи, що проявляється у вимиранні рідкісних тварин, зміні клімату та забрудненні повітря. При вивченні інституту глобалізації слід звертати увагу на політичні конфлікти як невід'ємну складову цього процесу. Конфлікти виявляються в різних формах, від суперечок і дискусій до екстремальних виявів, таких як революції, війни та тероризм. Визначення точки, коли протести та насильство переходять у збройні конфлікти з масовими людськими жертвами, є складним завданням.

Вважаємо, що у випадку неможливості уникнення військових конфліктів, насамперед потрібно зобов'язатися захищати людей від наслідків реальності війни і спрямовувати зусилля на зменшення руйнівних наслідків. Тому дуже важливо розуміти причини виникнення конфліктів, серед яких можна виокремити соціально-економічні, політичні, етнічні, територіальні та культурні фактори. У кожній країні спостерігається унікальна комбінація цих причин. Засоби масової інформації, у свою чергу, виконують завдання відповідно до інформаційно-ознайомчих та пропагандистських функцій, адаптованих до особливостей кожної держави та її уряду.

Звертаючись до мас-медіа в умовах глобалізації, слід відзначити, що їх ефективність полягає в розробці рішень для різних проблем з урахуванням можливості максимально широкого охоплення аудиторії. Незважаючи на позитивний вплив глобалізаційних процесів, більшість населення держав не вдалося адекватно їх сприйняти. Зараз глобалізація не має належного контролю з боку розвинених держав та міжнародних організацій, що призвело до значної кількості конфліктів та збройних сутичок у країнах "третього світу", а отже, до великої кількості регіональних та міжнародних конфліктів.

Отже, виникає ще одна проблема - проблема міграції в сучасному світі. З одного боку, більшість мігрантів активно сприяє розвитку країн, які їх приймають. З іншого боку, у багатьох країнах міжнародна міграція призводить до втрати людських ресурсів, а для країн-приймачів це може викликати економічні труднощі та соціально-політичну напруженість. При аналізі причин міграції слід враховувати, що багато людей шукають кращого життя, що призводить до постійної зміни місця проживання для мільйонів людей, особливо в Сполучених Штатах та Західній Європі.

Ми визначили механізми, які сприяють розвитку процесів глобалізації, і можна їх назвати рушійними силами. По-перше, новий рівень науково-технічного прогресу дозволяє сучасному суспільству створювати глобальну інфраструктуру економічної взаємодії націй за допомогою універсальних інформаційних технологій. По-друге, транснаціональні корпорації, які діють глобально та поширюють єдиною бізнес-стандартами та продукцією, використовуючи нові інформаційні технології. По-третє, розширення Інтернету як самостійного розвитку призводить до глибинних змін у світовому комунікаційному, діловому та розважальному середовищі. По-четверте, розширення та загострення глобальних проблем змушують людство об'єднувати зусилля для їх вирішення.

Кожен з цих чинників стикається з власними труднощами і не завжди сприяє об'єднанню націй. Часто, навпаки, вони призводять до їхнього роз'єднання, локалізації та поділу світу на частини. Сучасний науково-технічний прогрес розвивається у несприятливих умовах, і це породжує проблеми в цій галузі,

зокрема, недосконалість результатів дослідницької діяльності, оскільки їхню актуальність швидко втрачають.

Більшість передових держав використовує продукти наукового прогресу, які морально застаріли. Глобалізація вважається можливістю для тісних контактів між державами та культурами. З огляду на її загальносвітовий характер, глобалізація є основою значущих трансформацій у сферах економіки, політики, соціально-культурної та ідеологічної сфер.

Отже, наразі необхідно формувати суб'єктивний цивілізаційний зміст глобалізаційних процесів та встановлювати правильний вектор загальнолюдського розвитку для досягнення необхідних трансформацій геополітичної карти світу. Перспективи економічного розвитку України пов'язані з переходом до інноваційної моделі розвитку. Логістичні системи, у свою чергу, залежать від таких факторів, як міжнародна торгівля, зокрема торговельно-економічні відносини між США та Китаєм. Однак виникають проблеми при двосторонніх економічних обмінах.

Економічне співробітництво та діалог між державами мають важливе значення на світовому рівні. Американо-китайське партнерство на всесвітньому рівні є значущим, але політичні та ідеологічні конфлікти, обумовлені культурними та соціальними факторами, стають суттєвими перешкодами у процесі збалансованого розвитку економічних зв'язків. На сьогодні відомо, що триває торговельна війна між США та Китаєм.

Оскільки економіки цих країн є світовими гігантами, характер їхніх взаємин впливає на глобальну торгівлю та економіку. Важливим етапом у цьому контексті був вступ Китаю до СОТ у 2001 році, що відзначилося значним зростанням економічних обмінів. Після зняття обмежень торгівлі відносини між США та Китаєм відновлювалися, але це також призвело до поглиблення деяких проблем у їхніх відносинах.

Зараз торговельні та економічні зв'язки між США та Китаєм мають велике значення. Стабільність світових економічних відносин залежить від ефективної співпраці між цими двома країнами та вирішення поточних економічних конфліктів. Важливо залучити Китай до ринкових процесів та механізмів

управління обмінним курсом шляхом більш ефективної та всебічної співпраці, уникнувши суб'єктивних та політизованих заходів, які можуть призвести до збільшення цін для американських організацій та витрат для корпорацій.

Глобалізаційні зрушення у розвитку світової економіки призвели до зміни акцентів від ринку сировини до ринку послуг та технологій. Загалом визнано, що економіка, заснована на використанні сировини як основного джерела ВВП, не може залишатися конкурентоспроможною та має обмежені перспективи.

Останнім часом стало очевидним, що лише ефективне використання передових технологій може допомогти створити нові моделі розвитку, сприяючи при цьому переходу країн до вищих технологічних структур. Інвестиції в науку, розвідку і розробку стали пріоритетним завданням, як ніколи раніше.

Тенденція до зростання ринку послуг у всьому світі на ринку технологій є стабільною. За останні десятиліття виділяються деякі тенденції в розвитку сфери послуг, такі як зменшення частки транспортних послуг через скорочення обсягів міжнародної торгівлі сировиною. З іншого боку, зростання доходів населення, розвиток туристичної інфраструктури та поліпшення транспортної системи призвели до збільшення ролі туризму в міжнародному експорті послуг.

Останнім часом динамічно розвиваються такі сектори, як фінансові, страхові, аудиторські та консалтингові послуги. Багато послуг, за винятком транспорту та зв'язку, довгий час розвивалися незалежно від науково-технічного прогресу, використовуючи переважно працю та прості технології. Сучасні технології, зокрема в галузі електроніки та ІКТ, дозволяють не лише надавати послуги на великі відстані, але й зберігати їх в електронних форматах та використовувати інші переваги.

Сфера послуг тепер становить значну частину економіки, що перевищує частку торгівлі товарами. Фінансовий сектор також піддається технологічним змінам, що трансформують інші галузі, і цифрові валюти можуть здобути широке визнання у майбутньому.

Протягом наступних двох десятиліть існує ймовірність, що глобальна торгова система стане ще більш роздробленою. З початку створення Світової організації

торгівлі у 1995 році спостерігається мінімальний прогрес у укладенні додаткових глобальних торгових угод. Замість цього, кількість регіональних та двосторонніх торгових угод збільшилася, подальше розділяючи глобальне торгове середовище.

Паралельно з такою торгівельною політикою, зростання попиту та збільшена можливість надавати послуги за межами національних кордонів, а також застосування технологій платформ електронної комерції, глибше перетворюють економічну взаємодію. Це також вплине на глобальні ланцюжки створення вартості, а також на структуру та напрямки торгівлі. Навіть при фрагментації глобальної торгової системи, торгівля різноманітними видами послуг, такими як фінансові, телекомунікаційні, інформаційні, туристичні та інші, очікується зростати протягом наступних двох десятиліть.

Штучний інтелект, хмарні обчислення, аналітика великих даних, автоматизація, та інші інформаційні технології створюють нові можливості для розширення доступу до міжнародних ринків для різних продавців, зокрема для малих та середніх підприємств, які історично стикалися з високими витратами на входження на міжнародні ринки. Компанії, що операційною базою мають електронні комерційні платформи, такі як китайська компанія Alibaba та американська Amazon у 2020 році, створюють ринок, який об'єднує покупців і продавців незалежно від географічного розташування. Це надає компаніям доступ до більш доступних і менш ризикованих методів входження на зарубіжні ринки та сприяє збільшенню міжнародних торгових потоків [17,74].

Підсумовуючи, важливо відзначити, що кількість великих країн, що розвиваються, та їх економічна вага, ймовірно, зростатиме протягом наступних 20 років. Ці економіки, з Китаєм на чолі, можуть посилити свій вплив на управління економічно орієнтованими міжнародними організаціями, змінюючи стандарти та норми, щоб відобразити свої економічні інтереси, деякі з яких можуть конфліктувати із інтересами країн із розвиненою економікою [79]. Це може призвести до тертя, оскільки ці країни, хоч і великі, вважаються розвиваючимися за ВВП на душу населення, що дає їм певні переваги від МВФ, Світового банку та СОТ. Ці конфлікти можуть впливати на майбутню орієнтацію та ефективність цих

організацій, можливо, спричиняючи створення альтернативних структур та збільшення впливу країн, які розвиваються, на глобальні економічні правила.

3.2. Шляхи забезпечення успішної трансформації національної економіки в умовах сучасних глобалізаційних змін

Загальні глобальні трансформації, що тривають з 2000 років, формують новий світовий порядок денний для всіх провідних держав, незалежно від їхнього рівня розвитку [9]. Кожна країна визначає конкретні завдання в рамках цього порядку денного, проте загальною ідеєю є вирішення гострих проблем, що вимагають переосмислення минулого досвіду та розробки унікальних рішень задля забезпечення власного розвитку. Україна не виняток.

Сьогодні українська економіка перебуває у глибокому процесі трансформації, що пов'язано як з еволюційними так деструктивними обставинами. Разом з тим, сучасні обставини вимагають протягом найближчих років щоб наша країна радикально модернізувала свою економічну систему, щоб відповісти на трансформаційні виклики у глобальному соціальному та економічному ландшафті.

Однією з ключових пріоритетів для сучасної України є забезпечення і інтенсифікація економічного зростання та диверсифікація його джерел. Це надзвичайно важливо, оскільки це дозволяє нашій країні утримувати свої позиції та захищати національні інтереси, забезпечуючи благополуччя населення. Таке економічне зростання повинно відповідати конкретним критеріям, включаючи стійке зростання у середньостроковій та довгостроковій перспективі. У данному контексті є важливим уникати політики штучного "прискорення", яке, як правило, спричиняє лише тимчасове збільшення темпів зростання економічної системи, за яким може слідувати серйозна економічна та політична криза [33,48,50].

На нашу думку темпи зростання національної економіки також повинні перевищувати середньосвітові у середньостроковій перспективі, щоб зменшити

розрив між Україною та найбільш розвиненими країнами. Крім того, економічне зростання має супроводжуватися технологічною, структурною та соціальною модернізацією. Сучасні обставини і події пов'язані із агресією росії по відношенню до України слід підкреслили, що майбутнє повоєнне економічне відновлення не може автоматично відбуватися після рецесії, що стає новим викликом. Тому важливо забезпечити, щоб економічне зростання було супроводжувано системним оновленням у різних аспектах життя країни, включаючи політичні, соціальні, структурні, та технологічні аспекти [16,45,61].

Як свідчить дослідження трансформація економіки України вимагає взаємодії уряду, бізнесу та громадян. Важливо розуміти, що це довгостроковий процес, який потребує стійкості, послідовності та відданості задекларованим цілям. Завдяки цим зусиллям Україна матиме змогу ефективно конкурувати на світовій арені та забезпечити стабільний економічний розвиток для свого народу.

Успішна трансформація економіки України в умовах сучасних глобалізаційних викликів є надзвичайно важливою для досягнення стійкого економічного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Цей процес вимагає комплексу стратегічних заходів та реформ, спрямованих на модернізацію господарства, підвищення продуктивності, підтримку інновацій та розвиток людського капіталу.

Однією з ключових складових успішної трансформації є створення сприятливого інвестиційного клімату. Україна повинна привертати як внутрішні, так і зовнішні інвестиції, створюючи для бізнесу прозорі умови, спрощуючи адміністративні процедури та забезпечуючи правову стабільність. Запровадження сучасних технологій та цифрових інновацій також грає важливу роль у підвищенні ефективності економіки та розширенні можливостей для нових бізнес-ідей.

Важливим етапом трансформації є розвиток освіти та підготовка кваліфікованої робочої сили, яка відповідає вимогам сучасного ринку праці. Інвестування у науку та інновації, підтримка стартапів і розвиток високотехнологічних галузей стануть важливими кроками у створенні знанієвої економіки.

Глобалізаційні трансформації також вимагають відкритості до зовнішнього ринку. Україна повинна активно брати участь у міжнародних економічних процесах, укласти вигідні торговельні угоди та розвивати експортні потенціали. Забезпечення якості продукції та відповідність міжнародним стандартам буде сприяти позиціонуванню країни на світовому ринку.

Додатковим важливим аспектом успішної трансформації економіки України є розвиток інфраструктури. Вдосконалення транспортних мереж, енергетичних систем та технологічних комунікацій стане каталізатором для залучення інвестицій та підтримки економічного зростання. Модернізація цих сфер сприятиме ефективному розподілу ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності країни.

Паралельно з цим важливо розвивати соціальні програми, спрямовані на забезпечення соціальної справедливості та зменшення внутрішніх економічних нерівностей. Забезпечення доступу до якісної охорони здоров'я та освіти, а також підтримка у сфері житлово-комунального господарства, сприятимуть підвищенню життєвого рівня населення та формування стабільного соціального клімату.

Також важливо враховувати екологічні вимоги та вплив на природне середовище у процесі економічної трансформації. Розвиток екологічно чистих технологій, впровадження відновлювальних джерел енергії та зменшення викидів шкідливих речовин допоможе не лише забезпечити сталість економічного зростання, але й зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.

Загалом для забезпечення успішної трансформації національної економіки необхідно удосконалити ряд аспектів, орієнтованих на розвиток та адаптацію до нових реалій глобального економічного середовища, а саме:

1. Стимулювання інновацій: Впровадження та підтримка інновацій є ключовим чинником в умовах глобальних змін. Національні уряди повинні розвивати сприятливе середовище для досліджень і розвитку, а також створювати інфраструктуру для перенесення нових технологій у реальний сектор економіки. Тобто сучасні глобальні ринки вимагають конкурентоспроможних та інноваційних рішень. Україні слід активно інвестувати у науково-дослідницьку діяльність, технологічний розвиток та створення сприятливого клімату для стартапів. Головна

мета полягає в максимальному використанні ресурсів, таких як праця та капітал, і забезпеченні взаємодії між ними для досягнення синергії. Таким чином у контексті сучасних глобалізаційних викликів важливим елементом ефективної трансформації економіки України є залучення інвестицій різних типів, включаючи приватні та державні, внутрішні та зовнішні [8,36]. Інвестиції повинні виступати в ролі ключового механізму для стимулювання економічного зростання, визначаючи його важливість навіть порівняно із збільшенням споживання чи експортним попитом. Для переходу до траєкторії сталого зростання українській економіці необхідно суттєво збільшити частку інвестицій, піднявши її від поточного рівня у 20% ВВП до принаймні 24% [36,87].

2. Розбудова людського капіталу: Інвестиції в освіту та навчання сприяють створенню висококваліфікованої робочої сили, здатної конкурувати на світовому ринку. Постійне навчання та розвиток навичок стають важливими елементами успішної економічної трансформації. Таким чином забезпечення високого рівня освіти та навичок українських працівників є ключовим фактором для пристосування до сучасних вимог ринку праці. Реформи у сфері освіти, навчання нових технологій та розвиток кадрового потенціалу сприятимуть створенню висококваліфікованих працівників.

3. Розвиток інфраструктури: Ефективна транспортна, енергетична та інформаційна інфраструктура є передумовою для забезпечення конкурентоспроможності. Інвестиції у розвиток цих секторів сприятимуть зручній та швидкій інтеграції в глобальну економіку.

4. Створення сприятливого бізнес-середовища: Визначення та впровадження лояльних правил гри для бізнесу сприяє привабливості країни для іноземних інвесторів. Спрощення адміністративних процедур, зменшення бюрократії та забезпечення правової стабільності, створення прозорих та стабільних правил гри є важливими аспектами цього питання. На нашу думку саме малі та середні підприємства будуть виступати основними творцями робочих місць та економічного зростання. Забезпечення доступу до фінансування, підтримка

інновацій та спрощення адміністративних процедур для МСП може стати ефективним кроком у розвитку економіки.

5. Збалансована економічна політика: На нашу думку економічна політика уряду повинна ґрунтуватися на п'яти ключових пріоритетах, які становлять необхідну умову для подальшого успішного перетворення економіки України [37,40]. Ці пріоритети включають оптимізацію фінансово-бюджетної стратегії, удосконалення структурної політики (зокрема, здійснення імпортозаміщення та підтримку неситовинного експорту), покращення інвестиційного клімату та підприємницького середовища, поліпшення якості держави та розвиток соціальної сфери. Уряд повинен вести збалансовану економічну політику, яка враховує інтереси різних секторів економіки та соціальні потреби населення. Гнучка та адаптивна економічна політика сприяє вирішенню проблем, що виникають у процесі трансформації. Розширення зовнішньоторговельних відносин та залучення іноземних інвестицій можуть стати каталізатором економічного зростання. Розвивати інфраструктуру та стимулювати експортні ініціативи допоможе збільшити конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку.

6. Міжнародне співробітництво: Активна участь у міжнародних організаціях та партнерство з іншими країнами може допомогти у вирішенні спільних проблем та залученні нових можливостей для економічного розвитку.

Таким чином можна констатувати що, успішна трансформація економіки України в умовах глобалізаційних змін вимагає інтегрованого підходу, що об'єднує реформи в економіці, інфраструктурі, соціальній та екологічній сферах. Спільні зусилля всіх зацікавлених сторін - уряду, бізнесу, громадян та міжнародних партнерів - сприятимуть створенню стійкої та конкурентоспроможної економіки, яка буде пристосована до вимог сучасного світу.

Слід особливо підкреслити що традиційна національна економічна стратегія, спрямована на взаємодію з глобалізацією, націлена на підвищення конкурентоспроможності у світовій економіці для забезпечення зайнятості та створення додаткової вартості [18,29]. Ця стратегія часто фокусується на конкретних галузях, таких як виробництво, послуги, високі технології і інші. Однак

проведене дослідження в контексті міжнародної фрагментації виробництва свідчить про те, що галузевий підхід стає все менш актуальним. Ураховуючи, що етапи та види діяльності виробничого процесу більшості глобальних економічних учасників розташовані в різних країнах, конкурентоспроможність та порівняльні переваги, можливо, буде необхідно все більше розглядати з точки зору видів діяльності, а не окремих галузей [7,38].

У цьому контексті Україна повинна враховувати змінюючуся реальність та вивчати можливості розробки політики, яка приносить користь як самій країні, так і багатонаціональним компаніям. Особливо важливим є спрощення розміщення вузлів та центрів прийняття рішень, оскільки ці структури направляють потоки технологій та інвестицій у світових мережах. Інтернаціоналізація технологій, особливо в країнах, таких як Китай та Індія, свідчить про те, що довгострокове майбутнє високотехнологічної діяльності є ключовим фактором ефективної трансформації економіки України в умовах глобального розвитку [66]. Серед науковців триває активна дискусія стосовно вибору подальших напрямів забезпечення інноваційної трансформації економіки країни. На нашу думку, подальший розвиток економіки України повинен базуватися на активному розвитку науки, вдосконаленні технологічного прогресу та на цій основі формуванні нового технологічного порядку.

На наш погляд, ключовою силою для сприяння інноваційному розвитку економіки України є державні корпорації. Також важливо визначити специфічну роль держави у забезпеченні економічної стабільності та безпеки, створення сприятливого макроекономічного середовища для підприємництва та удосконалення внутрішньофірмових відносин [85]. Слід також усвідомити, що епоха глобалізації характеризується потоками даних, що передають інформацію, ідеї та інновації.

Окремо слід зазначити що Україна, переживаючи важкі часи війни, має реалізувати свій потенціал у розбудові зеленої економіки як стратегії для ефективного відновлення та сталого розвитку. Класична зелена економіка

базується на використанні відновлюваних джерел енергії, зменшенні викидів, та збереженні природних ресурсів. Тому Україна, як країна з багатими природними ресурсами, має великий потенціал для розвитку відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітряна та гідроенергетика. Інвестування у ці сектори сприятиме створенню нових робочих місць і зменшенню залежності від традиційних, неекологічних джерел енергії.

Поруч із цим, програми енергоефективності та модернізації будівель допоможуть зменшити споживання енергії та викиди в атмосферу. Сприяючи створенню зелених робочих місць, ці заходи також підтримають соціальну відповідальність та підвищення якості життя населення.

Україна також має можливість розвитку екологічно чистого сільського господарства, використовуючи органічні методи та зменшуючи застосування шкідливих хімічних речовин. Це не лише збереже родючість ґрунтів, а й забезпечить населення екологічно чистою та безпечною їжею.

Важливим аспектом зеленої економіки є стимулювання інновацій та виробництва екологічно чистих товарів. Утримання інноваційних стартапів та підтримка досліджень в галузі зелених технологій сприятиме розвитку нових ринків і створенню високотехнологічних робочих місць.

Крім того, важливо вдосконалювати систему управління відходами та впроваджувати принципи циркулярної економіки. Переробка відходів і повторне використання ресурсів допоможуть зменшити негативний вплив на довкілля та забезпечити стійке використання природних ресурсів.

Зелена економіка також включає розвиток екологічно свідомого туризму та підтримку регіонального розвитку. Заохочення екотуризму сприятиме збереженню природної краси країни та стимулюватиме розвиток місцевих господарств.

Зелена економіка в повоєнному відновленні України - це не лише стратегічний вибір, а й можливість збалансованого розвитку, спрямованого на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та збереження природи для майбутніх поколінь.

Тобто політика зеленої економіки у забезпеченні успішної трансформації національної економіки та повоєнному відновленні України має фокусуватися не лише економічному відновленні, але й забезпечення сталого розвитку та зниження впливу на навколишнє середовище. Проведене дослідження дозволяє визначити деякі основні заходи, які можуть бути впроваджені в рамках цієї політики, вони включають наступні:

- Розвиток відновлювальних джерел енергії: збільшення інвестицій у відновлювальні джерела енергії, такі як сонячна, вітрова та гідроенергетика; заохочення встановлення сонячних панелей на побутових та комерційних об'єктах.
- Енергоефективність: впровадження програм енергоефективності для підприємств та житлових будівель; стимулювання використання енергоефективних технологій в промисловості.
- Зелені технології та інновації: підтримка досліджень та розробок у галузі зелених технологій; створення інкубаторів для стартапів, що спеціалізуються на зелених інноваціях.
- Екологічна інфраструктура: розвиток екологічної інфраструктури, такої як велосипедні доріжки, парки та сквери; впровадження проектів з рекультивациі міських територій та очищення водойм.
- Стимулювання зеленого будівництва: заохочення використання екологічно чистих будівельних матеріалів; надання фінансових пільг для будівництва енергоефективних та зелених будівель.
- Освіта та свідомість: проведення інформаційних кампаній щодо переваг зеленої економіки; запровадження програм з екологічної освіти в школах та вищих навчальних закладах.
- Стимулювання відповідального споживання: проведення заходів з підвищення свідомості населення щодо екологічних аспектів споживання; впровадження податкових пільг для підприємств, які виробляють екологічно чисті товари.

- Участь в міжнародних ініціативах: активна участь в міжнародних програмах зменшення викидів парникових газів; співпраця з іншими країнами для обміну технологіями та досвідом у сфері зеленої економіки.

Підсумовуючи, можна визначити, що зазначені структурні реформи сприятимуть підвищенню міжнародної конкурентоспроможності нашої економіки, але їх впровадження вимагатиме значного часу. Можна стверджувати, що вони мають тривати невизначено, оскільки завдання підвищення ефективності та модернізації завжди залишатиметься актуальним у порядку денному.

ВИСНОВОК

1. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. За використання комплексного підходу можна запропонувати розгляд глобалізації як процесу, що призводить до інтенсифікації та поглиблення транскордонних економічних, політичних і соціальних зв'язків на планетарному рівні. Це реалізується за участю рушійних сил, таких як міжнародний рух товарів, послуг і факторів виробництва, різноманітні ресурси, інтернаціоналізація виробництва, транснаціоналізація та розвиток інфраструктури. Ці глобалізаційні процеси впливають на трансформацію та посилення впливу вказаних рушійних сил.
2. Глобалізація представляє собою комплекс з трьох основних вимірів: економічного (з технологічним субвиміром), соціального (з культурним субвиміром) і політичного (з ідеологічним субвиміром), а також екологічного субвиміру, що включає певні аспекти цих трьох вимірів глобалізації. Фактори глобалізаційних процесів охоплюють міжнародний рух товарів і послуг, капіталу, людських ресурсів, технологій та інформації, інтернаціоналізацію і транснаціоналізацію виробництва, а також створення глобальної інфраструктури. Вплив цих факторів має подвійний характер.
3. Аналіз використовуваних показників у прикладних дослідженнях сучасних вчених показує, що найбільш поширеним і загальноприйнятим індексом щодо визначення рівня глобалізації можна виділити Індекс глобалізації KOF (KOF Globalization Index); Індекс глобалізації CSGR (CSGR Globalisation Index); Індекс глобалізації MGI (Maastricht Globalisation Index; Індекс Глобальної інтегрованості (Global Connectedness Index): розроблений Бізнес-школою Нью-Йоркського університету та компанією DHL, цей індекс вивчає рівень зв'язку та інтегрованості в глобальній економіці.
4. Аналіз вказує на те, що у світовій економіці відбувається значний спад через реалізацію ризиків зниження, які впливають на перспективи її розвитку. Недавні сигнали, хоч і деякі з них суперечливі, свідчать про цю тенденцію.

За останні 15 років інфляція досягла свого піку у 2022 році, сягнувши майже 10%. Індекс споживчих цін перевищив індекс витрат на особисте споживання. Збільшення інфляції часто виникає внаслідок шоків пропозиції, таких як серйозні порушення у важливих економічних ресурсах, наприклад, у сфері енергетики.

5. У другому кварталі 2022 року глобальний реальний ВВП невелико зменшився (-0,1% у квартальному вимірі та річному обчисленні), і це відбулося з негативним зростанням в Китаї, Росії та США, а також із значним уповільненням росту в країнах Східної Європи, які безпосередньо постраждали від воєнних подій в Україні та міжнародних санкцій, спрямованих на обмеження впливу Росії в цих регіонах. Проте деякі великі економіки залишаються незмінними, і ріст в зоні Європи виявився позитивним у другому кварталі, сприяючи зростанню країн, що залежать від туризму в Південній Європі.
6. Оцінка світової торгівлі свідчить про те, що динаміка світового господарства та еволюція міжнародного обміну, які розвивалися протягом останніх років, відображають синусоїдальний тренд. На короткому відрізку часу були зафіксовані зниження у виробництві світового валового продукту (на 3,0% у 2020 році) та міжнародній торгівлі товарами та послугами (на 9,7%). Світовий товарообіг зменшився майже на 7,2% за кризовий рік. Попри провали 2020 року, міжнародний експорт товарів та послуг у 2021 році зріс на 24,3%, з особливим зростанням у товарному експорті (на 26,5%). Однак за результатами 2022 року спостерігалось зростання на 10,6% та 10,3% відповідно. Зрушення, аналогічні тим, які сталися, можливі в цьому контексті. Але навіть на початку 2024 року прогнози МВФ виглядають не обтічні, оскільки очікується лише 2,7% зростання обсягів експорту товарів та послуг, і тільки 1,4% щодо товарного експорту.
7. Вплив вторгнення Росії до України у лютому 2022 року відчувається на всьому світі. У 2022 році економічна активність в Європі виявилася стійкішою, ніж очікувалося, незважаючи на воєнні наслідки та економічні

санкції. Застосовано значні заходи бюджетної підтримки для домашніх господарств та компаній, щоб подолати енергетичну кризу, що призвела до змін в газових потоках та цінах на нафту та газ.

8. Ми визначили фактори, що сприяють глобалізації, або рушійні сили. Це включає новий рівень науково-технічного прогресу, діяльність транснаціональних корпорацій, розширення Інтернету та загострення глобальних проблем. Кожен із цих факторів може об'єднувати або роз'єднувати нації в залежності від обставин.
9. Європейський Союз є основним торговельним партнером України, але спостерігається дефіцит у торгівлі українськими товарами через високу частку імпорту з високою доданою вартістю. Поширення експорту може затримуватися адаптацією української продукції до європейських стандартів. Дивлячись у майбутнє, перспективною стратегією може бути підвищення обсягів експорту продукції з високою доданою вартістю, що виготовлена харчовою та переробною промисловістю. Україна має потенціал посилити свою роль на ринку європейських товарів та на міжнародному ринку завдяки значним ресурсам, вигідному географічному розташуванню та потенціалу для розвитку в різних сферах. Війна з росією підсилила позиції України як важливого учасника глобальних трансформацій та міжнародного актора.
10. У наступні роки Україна стикається з жорсткою конкуренцією в боротьбі за ринки, інвестиції та людський капітал, а також з нестабільністю цін на традиційні експортні товари. В умовах глобалізації важливо не лише відновити економічне зростання, а й забезпечити його довгострокову стійкість для ефективної системної трансформації національного господарства.
11. Для поліпшення стабільності та темпів економічного зростання, а також для захисту від негативних зовнішніх впливів та підвищення глобальної конкурентоспроможності, Україні необхідно реалізувати ряд структурних реформ. У середньостроковій перспективі нас чекають складні завдання інституційного та структурного характеру.

По-перше, важливо зосередити державну підтримку на виробництві у стратегічних секторах та компаніях із довгостроковими конкурентними перевагами. По-друге, необхідно досягти прориву у виробництві експортно-орієнтованої продукції за активної підтримки створення власних ланцюгів створення доданої вартості протягом трьох-п'яти років. По-третє, потрібно значно скоротити енергетичні витрати ВВП України. По-четверте, слід розробити та впровадити довгострокові моделі регулювання для секторів природних монополій, щоб збільшити передбачуваність економічної політики та залучити приватні інвестиції. По-п'яте, необхідно розвивати ефективні транспортні та логістичні зв'язки як на внутрішніх, так і на міжнародних маршрутах для зменшення витрат на переміщення товарів та факторів виробництва, підвищення продуктивності праці та капіталу, а також концентрації економічної діяльності. По-шосте, Україна, як країна з багатими природними ресурсами, має великий потенціал для розвитку відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітряна та гідроенергетика. Інвестування у ці сектори сприятиме створенню нових робочих місць і зменшенню залежності від традиційних, неекологічних джерел енергії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. Вчені записки Університету «КРОК», 2022. № 4(68), 28–35. URL : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-68-28-35>. (дата звернення: 22.11.2023)
2. Кирилов Ю.Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. Ефективна економіка. 2022. № 12. С. 13-28.
3. Колобердянко І.І. Вплив глобалізаційних чинників на трансформаційні процеси економіки. Галицький економічний вісник. ТНТУ.2018. № 1. С. 5-11.
4. Олійник А.А. Міжнародні фінансові організації як складова фінансової глобалізації. Ефективна економіка. 2017/ URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5821> (дата звернення: 22.11.2023)
5. Микитась В.В.. Глобалізація як контекст формування економічної політики держави. Економічна теорія та історія економічної думки. 2016. №4, С. 11-14.
6. Гірман А. П., Гвоздов Б. Ю., Брусенцева А. С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації. Регіональні студії. № 24. 2021. С. 116-122. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39530/1/ФОРМУВАННЯ%20СТРАТЕГІЇ.pdf> (дата звернення 22.1.2023).
7. Диба О., Осадчий Є. Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України. Ринок цінних паперів в Україні. 2020. № 7. С. 19-28.
8. Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О. Україна у світових глобалізаційних процесах: виклики і відповіді. Науковий вісник. Серія "Філософія". Харків: ХНПУ. 2015. Вип. 45 (частина І). С. 229-241.
9. Levitt T. The Globalization of Markets. Harvard Business Review. 1983. Vol. 25, Issue 3. P. 17-19.

10. Бебік В. М., Шергін С. О., Дегтерьова Л. О. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: Монографія. К.: Ун-т «Україна», 2016. 140 с.
11. Зернецька О. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародних відносин. К.: Освіта, 1999. 351 с.
12. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції; НПУ імені М. П. Драгоманова, Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. К.: Знання України, 2018. 544 с.
13. Карчевська О. В. Теоретико-концептуальні засади процесу глобалізації. Політика і духовність в умовах глобальних викликів. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2014. Спецвипуск. С. 137–143.
14. Постол О. Посткласичні ідеологічні трансформації: монографія. К.: ВЦ «Академія», 2015. 288 с.
15. Старостіна А. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик»). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019. № 128. С. 5—10.
16. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London : Sage Publications Ltd., 1992. 188 p.
17. Розлуцька А. Глобалізація та ризики втрати національної ідентичності. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2019. №4. С. 104–110.
18. Gunter B.G. The social dimension of globalization: a review of the literature. International Labour Review. 2004. Vol. 143, No. 1-2. P. 7-43.

19. Steger M. B. Globalization: a Very Short Introduction. New York : Oxford University Press, 2003. 147 p.
20. Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі. Рівне: видавець О.М. Зень, 2019. 479 с.
21. Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу : зб. матеріалів Другої Інтернет-конференції (16 берез. 2018 р.). під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2018. 304 с
22. Kocourek A. Economic, Social and Political Globalization and Human Development. International Journal of Business and Economic development. 2017. Vol. 1, No. 2. P. 10-20.
23. Нестерчук І. К. Соціально-політичні та правові аспекти інтеграційних та глобалізаційних процесів в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2020. Ч. 2, № 33. С. 194—197.
24. French H. Coping with Ecological Globalization . State of the World 2000 : A Worldwatch Institute Report on Progress Toward a Sustainable Society. Ed. by L. Starke. New York, N.Y.; London : W.W. Norton & Company, 2000. P. 184-211.
25. Appadurai A. Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. Theory, Culture & Society. 1990. Vol. 7. P. 295-310.
26. Картунов О.В. Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник. К. : Либідь, 2015. 300 с.
27. Гхаїт Сарі Соціальний вимір глобалізації через призму індексу глобалізації КОФ. Мегатренди розвитку глобальної економічної системи: провідні актори, фрейми та детермінанти інноваційних зрушень: монографія. М-во освіти та науки Україн. Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2014. С. 56-69.
28. Gunter B.G. The social dimension of globalization: a review of the literature. International Labour Review. 2014. Vol. 143, No. 1-2. P. 7-43.
29. Білоус О., Лукьяненко Д. Глобалізація та безпека розвитку. Київ: КНЕУ. 2021. 733 с.

30. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. Монографія. Власюк О. С., Мокій А. І., Іляш О. І. та ін.; за ред. Власюка О. С. Київ: НІСД. 2017. 384 с.
31. Кравченко Т. И., Миронов В. С. Интеграция Украины в современную мирохозяйственную систему. Международная экономика. Донецк: Родник. 2017. С. 89—97.
32. Піскун А. В. Основні макроекономічні пропорції України. Статистичні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни і регіонів. Міжнародна науково-практична конференція "Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо— та мікроекономічному рівнях" (Одеса 22—23.04.2015). Одеса: ОНЕУ. 2015. С. 37—40.
33. Ткаченко С. Є. Аналіз сучасних процесів світової економічної глобалізації. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 4. С. 23—31.
34. Філіпенко А. Міжнародна економічна інтеграція: сучасний теоретичний дискурс. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23 (3). С. 54—61.
35. Абсава Л. О. Прямі іноземні інвестиції в геоекономічному вимірі. Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 лютого 2018 р.). URL: http://www.confcontact.com/2018febr/3_absava.php
36. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/> (дата звернення: 03.12.2023)
37. Офіційний сайт World Values Survey. URL : <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp> (дата звернення: 03.12.2023)
38. Devlin R. Towards an evaluation of regional integration in Latin America in the 1990s; Inter-American Development Bank ; Integration and Regional Programs Department ; Institute for the Integration of Latin America and the Caribbean Buenos Aires. Buenos Aires : INTAL - ITD, 1998. 44 p.

39. Bruno M. Opening-up: Liberalization with stabilization // The open economy: tools for policymakers in developing countries / eds. by R. Dornbusch, F. Leslie, C. H. Helmers. New York, NY [u. a.], 1988. P. 223-248.
40. Dixon P. B., Parmenter R. R., Sutton J. [et al.]. ORANI : a multisectoral model of the Australian economy. Amsterdam [u. a.] : North-Holland Publ. Co., 1982. 372 p.
41. Petrakos G. Regional, Kallioras D., Anag-nostou A. convergence and growth in Europe: understanding patterns and determinants. European Urban and Regional Studies. 2011. Vol. 18. № 4. P. 375-391.
42. Starrett D. Market allocations of location choice in a model with free. Journal of Economic Theory. 1978. Vol. 17. № 1. P. 21-37.
43. Camagni R. Development scenarios and policy guidelines for the lagging regions in the 90s // Regional Studies. 1992. Vol. 26, № 4. P. 361-374.
44. Lösch A. The economics of location. New Haven : Yale University Press, 1954. P. 77.
45. Hansen N. Border regions: a critique of spatial theory and a European case study. The Annals Regional Science. 1977. Vol. 11. № 1. P. 1-14.
46. Anderson J.E. Wincoop van E. Trade Costs. Journal of Economic Literature. 2004. Vol. 42. № 3. P. 691-751.
47. Haddad E.A. Domingues E.P., Perobelli F.S. Regional effects of economic integration: the case of Brazil. Journal Policy Modeling. 2002. Vol. 24. № 5. P. 453-482.
48. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography. Journal of Political Economy. 1991. Vol. 99. № 3. P. 483-499.
49. Forslid R., Wooton I. Comparative advantage and the location of production . Review of International Economics. 2013. Vol. 11. № 4. P. 588-603.
50. Harris C.D. The, Market as a Factor in the Localization of Industry in the United States. Annals of the Association of American Geographers. 1954. Vol. 44. № 4. P. 315-348.
51. Resmini L. Economic integration, industry location and frontier economies in transition countries. Economic Systems. 2018. Vol. 27. № 2. P. 205-221.

52. Gelan A. Trade policy and city primacy in developing countries. *Review Urban Regional Development Studies*. 2019. Vol. 20. № 3. P. 194-211.
53. Naude W., Matthee M. The location of manufacturing exporters in Africa: empirical evidence. *African Development Review*. 2015. Vol. 22. № 2. P.276-291.
54. Балаклицький А.І. Сучасні методологічні підходи до дослідження глобалізації: загальна характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 49-53.
55. Haddad E.A. Domingues E.P., Perobelli F.S. Regional effects of economic integration: the case of Brazil . *Journal Policy Modeling*. 2020. Vol. 24. № 5. P.453-482.
56. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України – К., ТОВ Підприємство “ВІ ЕН ЕЙ”, 2015. 256 с.
57. Григор О. Еволюція глобалізаційних змін сучасного світу: до методології дослідження. *Нова парадигма* 2015. Вип. 127. С. 156–165.
58. Wan G., Lu M., Chen Z. Globalization and regional income inequality: empirical evidence from within China . *Review of Income and Wealth*. 2017. Vol. 53, № 1. P. 35-59.
59. Дунаєв І.В. Закономірності та визначальні тренди регіонального розвитку і управління в умовах глобалізації та інтеграції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 112–122.
60. Ніколаєва О.Г. Моделювання інтегрованих показників глобалізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 5, Т. 1. С. 78 – 86.
61. Плохих В.І. Теоретико-методологічні основи дослідження процесів глобалізації. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Сер.: Державне управління. 2020. Т. 147, Вип. 135. С. 17-21.
62. Стучинська Н.П. Еволюція економічної статистики в умовах глобалізації (на прикладі індексації глобалізаційних впливів). *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 118-122.

63. Тараненко І.В. Системна методологія дослідження та динаміка сучасних глобалізаційних процесів. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2019. Вип. С. 131–138.
64. Перспективи розвитку світової економіки. Звіт МВФ. URL : <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F/Downloads/9798400239908-9798400239908.pdf>
65. World Economic Outlook (WEO). Countering the Cost-of-Living Crisis. October 2023. Washington, DC: International Monetary Fund, 2023. 166 p.
66. Піляєв І. С. Трансформація глобалізаційних процесів у контексті наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну. Економіка України. 2022. № 7. С. 3-20.
67. Abay K., Breisinger C., Glauber J. et al. The Russia-Ukraine crisis: Implications for Global and Regional Food Security and Potential Policy Responses. MENA Working Paper. 2022. No. 39. 23 p.
68. Jacob S., Hacker J.S., Hertel-Fernandez A., Pierson P., Thelen K. The American Political Economy: Politics, Markets, and Power. Cambridge, Cambridge University Press, 2021. 400 p.
69. Slater D. Asia's elusive Northeast Passage. East Asia Forum Quarterly. 2022. Vol. 14. No. 1. P. 14—18.
70. Губеладзе Д. В. Тенденції глобалізації в сучасному світі. Молодий вчений. 2022. № 23 (261). С. 144-146.
71. Представництво ЄС в Україні / Європарламент підтримав пропозицію щодо зниження митних зборів для українського імпорту. URL : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/
72. Сібекіна А. Ю. Організаційно-управлінські заходи активізації з впровадження симетричної зони вільної торгівлі України з ЄС. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2022. № 4. С. 107-115.
73. Структурні зміни у світовій торгівлі як чинник розвитку внутрішнього ринку України: колект. моногр. / за ред. д-ра екон. наук, чл. кор. НААН України Т.

О. Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2019. 350 с.

74. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2019 році. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1219_u.htm

75. Soergel A. Coronavirus, Iran Conflict Among Biggest Threats to the Economy in 2020. U. S. News. 2020. URL: <https://www.usnews.com/news/economy/articles/2020-02-26/coronavirus-iran-conflict-among-biggest-threats-to-the-economy-in-2020>

ДОДАТКИ

Таблиця А1

Порівняння індексів КОF та GCI за 2007-2017рр

Україна	GCI	KOF	США	GCI	KOF	Китай	GCI	KOF
2007	4	69	2007	5,7	81	2007	4,6	64
2008	4,1	71	2008	5,7	81	2008	4,7	62
2009	4	72	2009	5,6	80	2009	4,7	62
2010	3,9	72	2010	5,4	80	2010	4,8	63
2011	4	73	2011	5,4	81	2011	4,9	64
2012	4,1	73	2012	5,5	81	2012	4,8	64
2013	4,1	74	2013	5,5	81	2013	4,8	64
2014	4,1	73	2014	5,5	82	2014	4,9	65
2015	4	74	2015	5,6	82	2015	4,9	64
2016	4	75	2016	5,7	82	2016	5	65
2017	4,1	75	2017	5,9	83	2017	5	65
Кореляція 43%			Кореляція 64%			Кореляція 68%		

Джерело: складено автором на основі [22] і [29]

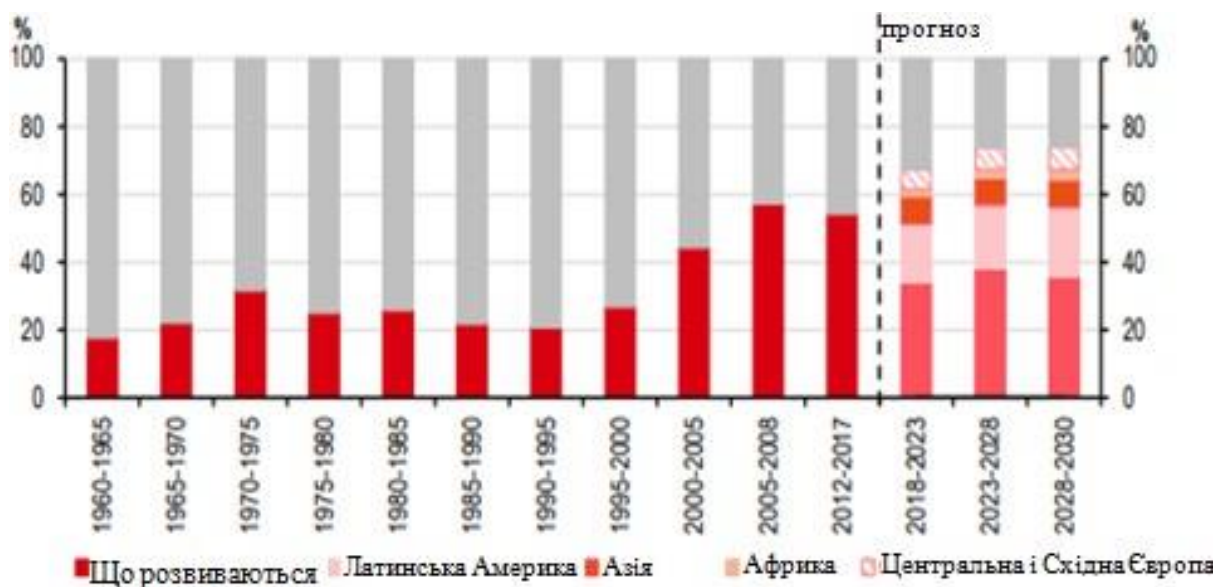

Рис.Б 1 – Внесок кожного регіону у зростання ВВП.

Джерело: [30]

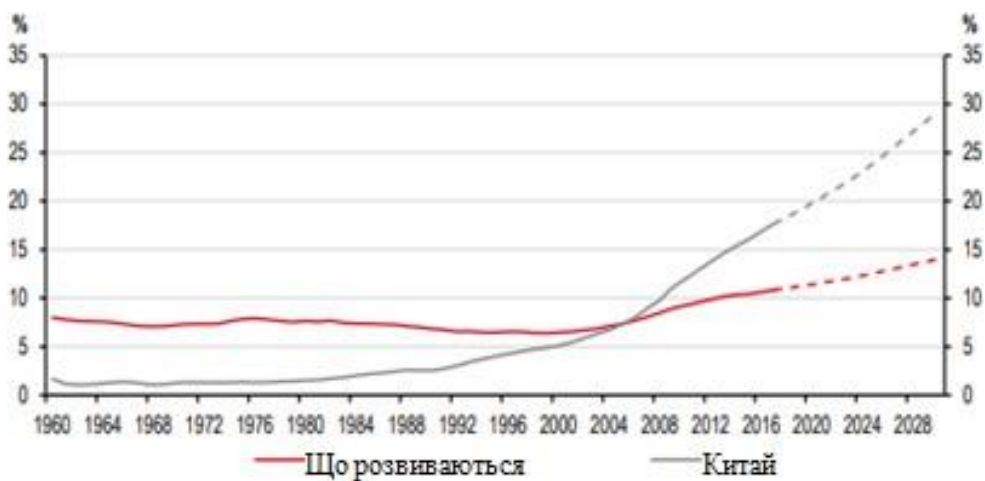

Рис.Б 2 – Приріст ВВП на душу населення.

Джерело: [30]

Ім'я користувача:
Міжнародної економіки Москалюк Наталія

ID перевірки:
1015997129

Дата перевірки:
12.12.2023 12:38:38 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
12.12.2023 12:48:53 EET

ID користувача:
100005722

Назва документа: КМР_Лисков_О.І_Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової економіки

Кількість сторінок: 103 Кількість слів: 22211 Кількість символів: 173553 Розмір файлу: 5.19 MB ID файлу: 1015680037

4.64% Схожість

Найбільша схожість: 0.68% з Інтернет-джерелом (<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/624ea8e4-51a>).

3.91% Джерела з Інтернету 253 Сторінка 105

2.73% Джерела з Бібліотеки 436 Сторінка 109

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 2

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

«МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

**КИЇВ
КНЕУ-2023**

Любоженко Є.	73
Україна в системі міжнародних перевезень харчових продуктів	
Маков О.А.	78
Розвиток нанотехнологій у формуванні міжнародної конкурентоспроможності України	
Мешкова А.С.	83
Аналіз ризиків міжнародного інвестування в умовах геополітичної нестабільності	
Нагорна О.П.	86
Зелене повоєнне відновлення України в контексті інтегрування до Європейського Союзу	
Нечипорук А.В.	89
Міжнародна торгівля України в умовах системних викликів	
Полякова К.А.	93
Вплив війни в Україні на світовий ринок соняшникової олії	
Росляков А.А.	97
Загальний контекст світових фінансових криз та загрози виникнення нових	
Савченко В.В.	100
Виклики та можливості українського ринку м'яса в умовах євроінтеграції	
Самойленко В.Ю.	103
Сучасні методи оцінювання розвитку міжнародної торгівлі	
Самсонова К.О.	105
Детінізація економіки як базис формування фінансової стабільності України	
Логвиненко Є.О.	108
Перспективи екологізації вітчизняної металургійної індустрії	
Тоцький Д.В.	113
Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі	
Коваль Ю.О. , Швачка В.В.	115
Корпоративні фінансові стратегії в процесах злиття та поглинання у міжнародному бізнесі	
Hlaholiev Oleksii	118
Creative Economy As A Key Source Of Social Development	
Лисков О.І.	121
Механізми впливу глобалізації на трансформацію світової економіки	
Денєжкін Д.І.	125
Стратегічне партнерство України та Німеччини	
Костенко В. В.	128
Інтелектуальний ресурс глобального економічного розвитку	
Мошинський М.Р.	132
Технологічна кластеризація економіки України як пріоритетний напрям її повоєнної відбудови	
Арапова К.О.	135
Тенденції залучення іноземних інвестицій в економіку України	
Аршакян Р.Т.	138
The Main Directions Of Implementation Of The Policy Of International Financial Institutions For Ukraine During The War To Ensure The National Interests Of The Country	

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогоднішній день визначальною тенденцією розвитку світової економіки, а також міжнародних відносин, незважаючи на всі кризи, провали та відступи, є зближення країн та народів у єдиному глобальному просторі. Процес глобалізації та її вплив на світ стали однією з найбільш дискусійних тем сучасності. Глобалізація розуміється не лише як політичний та економічний термін, а й як процес взаємопов'язаного світового розвитку та суперечливого політичного порядку денного. Глобалізація зачіпає виробництво товарів та послуг, використання робочої сили, інвестиції та їх переміщення з одних країн до інших. Все це впливає на ефективність виробництва та продуктивність праці та зрештою формує новий ландшафт світової економіки.

Глобалізація впливає не тільки на розвиток світової господарської системи, а й на форми і методи державного регулювання підприємницької діяльності. Для того щоб зберегти конкурентоспроможність у мінливих умовах, компанії оновлюють і коригують свою практику корпоративного управління таким чином, щоб відповідати новим вимогам. Уряди також несуть відповідальність за формування регуляторної бази, яка забезпечувала б достатню гнучкість, що дозволяє бізнесу ефективно функціонувати та враховувати інтереси акціонерів та інших зацікавлених гравців.

На сьогоднішній день поняття «глобалізація» є найбільш вживаною категорією, що використовується для дослідження й опису сучасних тенденцій розвитку економіки світу. Вагомий внесок в дослідження аспектів проблем глобалізації, розуміння сутності та перспектив її розвитку, вплив на світову економіку зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких варто згадати І. М. Грінко [1], Плотнікова О.В., Піляєва І.С., Панфілова Т.О., Редзюка Є.В. [2], Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського. Н.С. Логвінову [3], Scholte J. A[4], Стігліц Дж.[5].

Теоретичні розробки, спрямовані на адаптацію діяльності різних суб'єктів господарювання та учасників міжнародних відносин в умовах трансформації

світової економіки під впливом глобалізаційних процесів, не дозволяють докорінно змінити ситуацію через швидкоплинність і постійну зміну умов економіки. Таким чином, зазначені вище обставини зумовили вибір та актуальність теми роботи.

На погляд автора, сутність глобалізації найбільш повно відображена у визначенні, наведеному в документах ООН: «Глобалізація – це загальний термін, що позначає все більш складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами та ринками, який проявляється у розширенні потоків товарів, технологій та фінансових засобів, у неухильному зростанні та посиленні впливу міжнародних інститутів громадянського суспільства, у глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, у значному розширенні масштабів транскордонних комунікаційних та інформаційних обмінів, насамперед через Інтернет, у транскордонному перенесенні захворювань та екологічних наслідків і все більшої інтернаціоналізації певних типів злочинної діяльності»[4]. Більш ємно дане поняття можна визначити як процес створення, організації, функціонування та розвитку абсолютно нової глобальної системи на базі глибокого взаємозв'язку та взаємозалежності у всіх аспектах міжнародного співтовариства.

В економічній науці глобалізація пов'язується в першу чергу з ідеєю вільного світового ринку, глобальною масовою культурою і світовим інформаційним суспільством. Її характеризує такий рівень інтернаціоналізації всіх аспектів господарської діяльності, при якому відбувається подальше поглиблення міжнародного поділу праці, лібералізації обміну товарами та переміщення основних факторів виробництва. Це багатоплановий процес, що проявляється в посиленні взаємозалежності і взаємовпливу різних сфер людської діяльності в рамках світового економічного простору, перетворенні світового господарства в єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили, знань і технологій, у формуванні єдиної мережі інформаційних та інвестиційних потоків.

Процеси глобалізації якісно та кількісно змінюють інституційне середовище глобальної економіки, а також взаємозв'язки та взаємозалежність усіх складових світової фінансової системи. Дані зміни мають неоднозначний суперечливий

характер. З одного боку, відбувається зниження рівня витрат міждержавного фінансового співробітництва і, як наслідок, підвищення ефективності перерозподілу глобального капіталу та збільшення темпів зростання національних економік. Зокрема, МВФ вважає, що економічне зростання є єдиним способом покращити рівень життя в країнах, що розвиваються, і що найкраще цього досягти саме шляхом глобалізації [7].

З іншого боку, поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей економічних і фінансових підсистем світової економіки породжує нові ризики, пов'язані зі збільшенням потоків спекулятивного капіталу та його дестабілізуючим впливом на національні економіки у формі виникнення ряду фінансових криз. Серед негативних наслідків впливу глобалізації на світову економіку варто також згадати: суттєве переважання економічно розвинених країн; пригнічення розвитку окремих сфер національної економіки, які не готові до міжнародної конкуренції через заміщення їх імпортом; соціальна нерівність порівняно з успішними економічно країнами; вивільнення економічних сил глобалізації, що поглиблюють нерівність у сфері зайнятості, продуктивності праці, матеріального благополуччя та інших аспектів.

В сучасних умовах глобалізаційних процесів світової економіки в різних країнах по різному відбувається трансформація матеріального та нематеріального виробництва. Глобалізація впливає на різні види ділової активності, включаючи бізнес-моделі компаній, дозволяючи використовувати різні нові форми співробітництва між компаніями та призводячи до нових пропозицій продуктів та послуг, а також нових форм відносин компанії з клієнтами та співробітниками. Незважаючи на позитивні аспекти та збільшення кількості можливостей, зумовлених усуванням кордонів, компанії стикаються з низкою проблем під час здійснення господарської діяльності. Мінливі умови чинять тиск на суб'єктів економічного простору, змушують топ-менеджмент безперервно оцінювати та переосмислювати свою поточну стратегію та вивчати нові можливості ведення бізнесу. Завданням світової спільноти в майбутньому має зводитися до зменшення

негативних наслідків та подальшого стимулювання факторів, що впливають на виникнення позитивних наслідків цього процесу.

Список літератури:

1. Глобальна економіка: підручник. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2020. 111 с.
1. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2022. 264 с. : Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Globalizaciyniprocesy-u-svitoviy-economici.pdf>
2. Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, Н.С. Логвінова, А.А. Наумчик, С.Н. Лебедева, М.І. Барановська, Ю.М., О.В. Захарченко, Л.О. Сандюк, О.В. Сулим, Є.В. Кравченко. Світова економіка. Навчальний посібник. – Київ, Центр учбової літератури, 2010, 328 с.
3. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction / J. A. Scholte. – London: Palgrave, 2000. – 361 p.
4. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Дж. Стігліц; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 252 с.
5. Economic and social survey of Asia and the Pacific 1999. Part Two: Asia and the Pacific into the Twenty-first Century. Ch. IV. Information technology, globalization and development / United Nations Poverty and Development Division. New York, 1999.
6. Globalization: A Framework for IMF Involvement. By IMF Staff, March 2002. URL: https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm#P14_79